

'98/1-2

Máté-Tóth András: Pártprogramok egyházpolitikája 1998

Georg Braulik: Az ünnep politikai ereje

M. Basil Pennington: A transzcendentális meditáció
és a keresztény ima

Reinhold Stecher püspök levelei (Exkluzív)

Misztika és politika

Egyházforum

Alapítók:

Wildmann János és Paul M. Zulehner

Kiadó:

Egyházforum Alapítvány
Kiadóvezető: Mohos Lászlóné

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

1158 Budapest, Thököly u. 74. (Tel.: 272-24-05)

Szerkesztőség, levélcím:

Egyházforum 6723 Szeged, Római krt. 17-19/B IV. 88.
<http://www.theol.u-szeged.hu/ujsag/eforum>

Munkatársak:

Andok Mónika, Kovács-Krassói Anikó,
Kovács-Krassói Norbert, Nagy István, Sarnyai Csaba Máté

Szerkesztőbizottság:

Békési Eszter (Folyamatok, felelős szerkesztő)

Dévény István (Perspektíva, Szemle)

Farkas Beáta (Egyház és társadalom)

Hegyi Gyula

Máté-Tóth András (főszerkesztő)

Mustó Péter S. J. (Lelkiség)

Varga Péter Pius

Winkler Lajos (olvasószerkesztő)

Egyes szám ára: 195,- ÁFÁ-val (Nyugaton 7,50 SFr)
Évi előfizetési díj: 600,- ÁFÁ-val (Nyugaton 28,00 SFr)

Bankszámla:

OTP RT. XV. ker. fiók Pólus Center
11715007-20372297

Olvasóink leveleit a szerkesztőség címére kérjük.

Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Nem kért kéziratokat nem őrzünk meg és csak kérésre küldünk vissza.

Előfizetésben terjeszti a HELP.

Megrendelhető minden postahivatalban,
kapható országosan az egyházi könyvesboltokban.

HU ISSN 1215 0630

Kedves Olvasók!

Kettős számmal jelentkezünk. Elsősorban emberi okokból, de nem csak abból. Az is indokolta a duplaszámot, hogy május 10-én parlamenti választások lesznek. A második – Politika – számmal mindenképpen előtte akartunk megjelenni. Első számnak a régóta húzódó Misztika témát választottuk. Hirtelen világossá vált számunkra e két fogalom szoros összetartozása, ezért e duplaszámunk súlypontja a Misztika és politika lett.

Dorothee Sölle protestáns teológus, a németországi politikai virrasztások egyik kezdeményezője szerint minden imádság esetén meg kell kérdezni, milyen politikai állásfoglalás vagy cselekmény helyett mondtuk. Ugyanakkor a legnagyobb emberi szolidaritásnak, a legelszántabb politikai tettnek is végső értelmét az Istenben való elmerülés adja meg. Valójában nem a misztika vagy politika között kell a keresztényeknek dönteniük, hanem arról, hogy milyen misztika és milyen politika határozza meg életüket, közösségüket, egész egyházukat.

Két évvel ezelőtt viszonylag nagy port vert fel, hogy közöltük az egyház-nép-szavazás felhívását és a vele kapcsolatos külföldi és magyar reflexiókat. A kezdeményezés azóta számos pozitív vagy/és vitatható eredményt ért el, melyek elemzésére később még érdemes lesz visszatérni. A szomszédos Ausztria egyik püspöke azonban 3 nappal nyugdíjba vonulása előtt olyan levelet hozott nyilvánosságra az egyház állapotáról, amely messze a határokon túl is visszhangokat váltott ki. A „jó szomszédsági” kapcsolatra való tekintettel közöljük első levelét, majd a kritikusaiknak írt másodikát. Hozzá csatoljuk Kis György plébános hozzászólását, aki személyében híd Innsbruck és Magyarország között.

A dupla szám végső formájának szerkesztésénél láttuk, hogy tripla számra is elég anyag gyűlt össze. Köszönjük Olvasóink érdeklődését és hűségét, valamint szerzőink és segítőink nagylelkűségét.

1998. április

A SZERKESZTŐK

SÚLYPONT

A valódi lelkigyakorlat titka Beszélgetés Mustó Péter jezsuitával

MTA: Hogyan kerültél kapcsolatba lelkigyakorlatokkal? Az élettörténetedben a lelkigyakorlat, mint praxis, hogyan változott a különböző korszakokban?

Gyerekkoromban egy németországi menekülttáborban jezsuita atyák jöttek és prédikációs gyakorlatot tartottak. Jóízű prédikációkat hallhattam, aztán volt egy kis csend is benne, és főleg, ezeken a napokon nem volt tanítás az iskolában. Tehát érdekes volt. Különösebben nem gondolkoztam ezen akkor, mi ennek a műfajnak az értelme. A lelkigyakorlattal, mint műfajjal, akkor kerültem kapcsolatba, amikor jezsuita lettem. Lelkigyakorlatot kellett végeznünk, ez hozzátartozott, úgy, ahogy akkor a Szent Ignác-i lelkigyakorlatot az akkori jezsuiták Németországban felfogták. Ezek már inkább gyakorlatok akartak lenni, tehát nem prédikációk. Kaptunk naponta négyszer egy-egy rövid előadást, lehetett talán húsz perc, fél óra. A feladat az volt, hogy egy órán keresztül elmélkedjünk azokon a pontokon, amit nekünk a Szent Ignác-i lelkigyakorlat menete szerint előterjesztett a novícius mesterünk. Később aztán, ahogy az szokás volt a jezsuitáknál, a kiképzésünk alatt tartottak az atyák nyolcnapos lelkigyakorlatokat. Úgy számították, hogy egy negyedóraig beszél az atya, egy óráig elmélkedünk. Sőt, Szent Ignác szerint még egy további negyedóraig azon kellene elmélkedni, hogy sikerült az elmélkedés, mi történt ott. De ezek az atyák nagyon szerettek beszélni, nagyon sok mondanivalójuk volt, sok jó mondanivalójuk volt, úgyhogy háromnegyed-egy óráig is beszéltek. Ennek

kimondottan örültem, mert akkor legalább nem kellett utána a fejemet törnöm, vagy pedig kínlódnom azzal, hogy min is elmélkedem én és hogy is elmélkedem én azon, amin elmélkednem kell. De csendben történt minden. Kb. 15 évig gyakoroltam ezt a fajta lelkigyakorlatot és 15 év múlva rájöttem, hogy én ezt nem tudom csinálni. Nem tudok a bőrömben nyugton maradni, nem tudok összpontosítani. Nem tudok, mert mindenféle más eszembe jut, csak éppen nem az, amin nekem elmélkednem kellene. Kb. 68-ban azt mondtam, hogy nem csinálom tovább. És nem is csináltam mintegy 10-12 évig.

Volt ennek számomra egy előnye, ha mondhatom így. Rossz volt egy kicsit a lelkiismeretem, hogy nem tudok imádkozni. Azt mondtam, ha már nem tudok szent lenni és nem tudok imádkozni, akkor legalább megpróbálok jó lenni, és elmegyek a szegényekhez. Természetesen ugyanakkor mint pap, nagyon szép imákat készítettem a híveknek. De magam nem szenteltem időt arra, hogy imádkozzam. Később aztán Dél-Amerikában rájöttem arra, hogyha én nem vagyok valamilyen rendben, vagy nem tudok nyugton maradni, ha én nem tudom magamban a dolgokat rendbe tenni, akkor nem is vagyok igazán jó szerzetes, képtelen vagyok szeretni, nem tudok az emberekre odafigyelni. És ez az idő volt az, amikor Jálics atyának hosszan panaszkodtam az életemről, és ő türelmesen meghallgatott. Egyszer aztán azt mondta nekem, hogy ő többet engem nem hallgat meg, hanem végezzen nála lelkigyakorlatot. Ő Németországban volt. Én elmentem Latin-Amerikába és visszajöttem, előfordult olyan is, hogy mielőtt elmentem Latin-Amerikába, beszéltem vele és miután visszajöttem egy év múlva, akkor is beszélgettem vele hosszan. Szóval rendszeresen vissza-visszajártam Németországba, s akkor Jálicsot mindig felkerestem.

MTA: Barátok voltak?

Nem. Amikor Jálicsot elfogták Argentínában, eltűnt és halottnak nyilvánították, akkor lett ő számomra jelen az életemben. Amikor visszajött, akkor én azonnal kapcsolatba kerül-

tem vele. Akkor aztán beszélgettünk és én nem tudom megmondani, hogy miért, de úgy látszik, hogy az, amit ő képviselt, az volt az, amire nekem szükségem volt. Akkor elkezdtem az ő módszere szerint meditálni, de nagyon nem tudtam. S amikor ott ültem, és nyögtem, akkor százszor megfogadtam magamban, hogy ezt soha, senkinek sem fogom tanítani. A mai napig se hívok meg senkit lelkigyakorlatra, aki önmaga nem akar jönni. Én nem mondom neki, hogy azt csinálja, amit én csinálok, hogyha ő nem akarja azt csinálni. Ez a mentalitás, ez a beállítottság már önmagába véve az egyik alapelvem, ami másban is nagyon sokban megmutatkozik. Visszariadtam attól, hogy én mondjam meg másnak, hogy neki mi a jó. Ha valaki tőlem meg akart tanulni valamit, akkor én annak szívesen megtanítottam. Amit Jálics nekem megtanított, a belső fegyelem volt. Nem azt, amit régebben sokszor úgy tanítottak, hogy az értelmet és az érzelmeidet korlátok közé kell vened, és ne légy türelmetlen, ne légy agresszív, ne félj. Ilyeneket tanítottak nekünk a vallásban és tulajdonképpen a nevelésben is. Jálics pedig azt mondta, azzal ne törődj, hogy mi van az érzelmeiddel és mi van az indulataiddal. Tartsd fegyelemben a tested. Akik sportolnak, azok is a testüket tartják fegyelemben. És a sportnak az egészséges, a lélekre is egészséges hatása valószínű nagy részben nemcsak a mozgásban, hanem a test fegyelmezésében van. Szent Ignác is – erre csak később emlékeztem vissza – a lelkigyakorlatra azt mondja, hogy ez gyakorlat, úgy mint a sport. Tehát Ignác – igaz – nem mondta, hogy testgyakorlatokat csináljunk, de néha említi talán, hogy meg lehet hajolni, le lehet térdelni és ezek a vallásos mozgások a liturgiában is, az imában is (hogy az ember összesíti a kezét), tulajdonképpen testi gyakorlatok. Amikor nekem édesanyám gyerekkoromban megtanította legelőször, hogy miként imádkozzam, az első az volt, hogy a kezemet tegyem össze, nem pedig az, hogy a jó Istenre gondoljak, hogy az érzelmeim legyenek rendbe. Azt mondta, hogy a kezemet tegyem össze és vessek keresztet. Jálics pedig azt mondta, hogy ülj le, és ne mocorogj, akkor is, ha megsz

a fene, mert így fejezte ki magát, de sokszor én is így gondoltam. Hosszú ideig, tulajdonképpen évekig tartott nálam, amíg valamennyire beletörtem és azt mondanám, hogy öt év múlva, öt évi próbálgatás és több lelkigyakorlat után tudtam, hogy miért csinálom ezt. És tudtam, hogy itt az érzelmi világot, a belső kiegyensúlyozottságomat, az odafigyelés képességét, tehát magamban is összpontosítani, másban is figyelni, ezt tanultam. De ezek csak, úgymond, a lelki higiénának a kifejezései, és azt lehetne mondani, régebben úgy is mondtam, hogy ez egy bizonyos terápia. Mégis, amikor igazán tudtam, hogy miért csinálom, akkor ez imává vált bennem.

MTA: Végül is mi történik egy ilyen lelkigyakorlaton? Ülni órákig?

Igen, igen, ülni órákig.

MTA: S vannak emberek, akik ez kibírják?

Nemcsak, hogy kibírják, hanem akik ezt csinálják. Tehát én, amikor Jálicsnál lelkigyakorlatot végeztem, és most is végzek, akkor naponta kb. 8 órát ülünk, nem számítva a misét, és van mindennap egy kis megbeszélés. Amikor te ülsz és nem mozdulsz meg, akkor tulajdonképpen az egész életed előjön. Annak ellenére, hogy a testednél próbálsz lenni, mégis minden, ami az életedben fontos, az tulajdonképpen jelen van. Sokszor tudja az ember, hogy most miért esz meg a fene, és szeretnék elszaladni, és tudom, hogy ez a mindennapi életemből jön. És ott is mindig elfutok, amikor tudok, csak itt éppen feszesen ülve maradok s nem tudok elszaladni magamtól.

MTA: De hát ez szörnyű találkozás!

Szörnyű? Kívülről nézve az emberek ott ülnek – sokszor – csoportban, mert egyedül sokkal nehezebb kitartani. Nem úgy, hogy 8 órát ülsz egyfolytában, hanem 30 perces egységenként, s akkor 5 percig fel lehet állni, kimenni, majd visszajönni, de ezalatt a 30 perc alatt senki sem megy se ki, se be. Azt mondhatod, hogy szörnyű. Egy fiatal jezsuita mondta azt egyszer egy lelkigyakorlat alatt Jálicsnál, nem tudja, hogy

ezt miért csinálja, semmi kedve sincs hozzá, alig bírja elviselni, de fogalma sincs, hogy mi mást tudna csinálni. Szeretném elmondani, hogy én tulajdonképpen nem terápiát csináltam és nálam nem terápiát végeznek az emberek, hanem imát. Nagyon sokuknak először egyáltalán nem tűnik fel, hogy ez miért ima. Amikor te rájössz arra, hogy te igazán a valóság akarsz lenni, és rájössz arra, hogy Isten nem a gondolatodban, hanem a valóságban van, az életed valóságaiban és a testedben van. És nem ájtatosságokban kell keresni az Istent. Aki ájtatosságban keresi, az biztos jól teszi, nem akarok semmit sem mondani. De én, amikor meditálok, nem az ájtatosságot keresem, sőt, inkább óvatos is vagyok vele. Jálicsról mondják, de lehet, hogy a könyvében is megírta, hogy ha valaki arról számol be neki, hogy nagyon szép Isten-élménye volt, Jálics azt feleli rá: majd elmúlik.

MTA: Ahogy így minduntalan bangsúlyozod, hogy terapia és imádság, hogy nem terapia, hanem imádság, de mégsem kegyes gyakorlatok, mintha egy nagy vagy szigorú határ mosódna el. A közfelfogás szerint ugyanis a mentális egészségnek nem a papok és nem a lelkigyakorlatot vezetőik a szakemberei, hanem a pszichológusok és a pszichiáterek. Ti ezen a vonalon partizánok vagytok, hályogkovácsok. Egy bagyományos beosztás szerint, amit az általános közgondolkodás a paptól elvár, a szentet körülvevő liturgia mesteri művelése szembehelyezkedik az általad képviselt gyakorlattal. Tehát mintha itt ez a közgondolkodásban lévő merev határ elmodódott volna, mintha értelmetlen lenne.

A vallás és a szertartások részéről is meg lehet közelíteni ezt a kérdést, és meg lehet a lelkiegyészség, a pszichoterápia vagy pszichológusok részéről. Meggyőződéseim szerint a válásoknak volt mindig egészségterápiája, tehát gyógyító hatása. Bár mondanám, mert ez nekem nagyon fontos, hogy az ima, akkor gyógyít, ha nem azért csinálod, hogy gyógyulj. Tehát akkor gyógyít az ima, ha Isten felé fordulsz, s nem pedig te akarsz meggyógyulni.

MTA: A lelkigyakorlatokon, amiről beszéltél, s amit te is végzel, végül is nem imádság folyik, hanem egyfajta tréning.

Na most, az imádság, az tréning. Szent Ignác maga is gyakorlatnak, tréningnek nevezte, és nagyon sok gyakorlatot mondott, ami a meditációhoz is hasonlít. Mikor kilégzelsz, számolod a légzésedet és mikor szótagra mondod, légzésedre mondd el egy imának a szótagjait, ő ott nem az imának az átlatosságáról beszélt, hanem a légzés figyeléséről és a szó és a légzés összehangolásáról. Ez is tréning és ezt a Szent Ignáci lelkigyakorlatból veszem, amit 500 évvel ezelőtt írt és gyakorolt Szent Ignác, és gyakoroltatta az akkori emberekkel. Tehát tréning a vallásokban – és nemcsak a kereszténységben – volt, és véleményem szerint a szertartásokban is vannak tréningek. Nagyon sokszor voltam ortodox szertartáson, ami rettentő hosszú, ugyanúgy, ahogy a keresztény szertartások is, és nehéz elviselni, végig ott maradni ezeken a szertartásokon. Szóval a vallás mindig tréning volt. Szerintem a pszichológia és a vallás ott váltak el egymástól, amikor a vallás nem akarta elfogadni, hogy minden, ami van, az a lélekhez tartozik. És amikor a lélekkel foglalkozunk, akkor nem lehet a természetet és a természetfölöttit egymástól elválasztani. Amikor el akarjuk választani egymástól a természetet és a természetfölöttit, akkor az embert választjuk szét és úgy már nem az egész embernek szolgálnak a gyakorlatok. Olyan emberek, akiknek valamilyen vallásos hajlamuk van (függetlenül attól, hogy gyakorolják vagy sem), egy pszichológus se tud meggyógyítani, hogyha a vallásosságukat nem építi be a terápiába.

MTA: Ezt Freud is elismerte, akit – talán nem egészen jogosan, nem egészen precízen – valláskritikusként tartunk számon. Szeretnék egy kicsit visszatérni arra, hogy mi történik ezeken a lelkigyakorlatokon. Azt mondtad, arra kell törekedni, hogy ott az ember saját magával találkozzon, mert a lelkigyakorlatokon kívül úgyis elszalad önmaga elől.

Igen, így van.

MTA: Igen, de ezek a találkozások megrendítőek lehetnek, mert az ember önmaga előtt az újdonság erejével hat. Olyan oldalaival is találkozhat, amelyre eddig nem is gondolt, vagy esetleg egy egész életstratégiát épített fel arra, hogy önmaga előtt letagadja ezeket a tulajdonságokat, ezeket a vonásokat. Mit tud kezdeni a lelkigyakorlat? Mit tudsz te kezdeni az ilyen megrendülésekkel?

Először is azt kell mondanom, hogy mielőtt megrendülésekről beszélek, egy egészen lényeges eleme annak az imamódnak, vagy meditációnak, elmélkedésnek, amit én csinálok, hogy megkülönböztetem azt, hogy mi történik bennem, és azt, hogy a belső figyelmem mire irányul. Nem tudom, hogy aki ezt hallja vagy olvassa, azonnal megérti-e a különbséget, de amikor leülök, a feladatom az, hogy akármi történjen, én mindig a testemben maradjak. A légzésemnél, a kezemenél és az Isten nevének a kimondásánál. Akármilyen gondolat, akármilyen érzés vagy testi fájdalom gyötör, vagy akármi történjen, ne azzal foglalkozzak, nézzem el, hagyjam, hogy legyen, de a belső figyelmem máshová irányul. Nem tudom, hogy ez szóban éreztethető-e, amit mondok, de a gyakorlat, amit csinálok, ez a terápia, ahogy neveztük az előbb. Oda kell figyelni, ahol a valóság van és ahonnan az élet jön. Az élet pedig, a biológiai, pszichológiai, lelki életünk is a légzésünkön és a testünk érzésén keresztül mutatkozik meg és oda kell figyelni rá. Erre a valóságra kell figyelni. Keresztes Szent János és Avilai Szent Teréz is azt mondja, jöhetnek kísértéseid, te csak menj tovább előre. Jöhetnek az angyalok, látomásokat vagy örömöket hoznak, te akkor is menj az utadon egyenesen előre. Ez az egyenesen előre menés, ez a kés élen való haladás, ez az, amit keresek a meditációban, hogy próbálok jelen lenni a testemben akkor is, amikor érzelmeim, gondolataim, emlékeim, vágyaim tömegével zúdulnak rám. Na most, ennél a meditációnál azt tartják veszélyesnek, hogy az ember, mint Jézus a pusztában, nem Istennel, hanem a kísértővel találkozik. Ez igaz. Egyébként Jézus a pusztában nem űzte el a kísértőt, nem mondta, hogy te rossz vagy és

nem szabad, hogy itt légy, hanem szóba állt vele úgy, hogy az ő belső figyelme odairányult, hogy mi is az, amit igazán az Isten akar a Szentírásan keresztül az ő számára. Tehát én ebben, Jézus kísértéseiben a pusztában, látom nagyon élesen, hogy mit jelent az, hogy a sátán ott lehet, mondhatja a magát, meg is ijeszthet. Vagy koroghat a gyomra. Mert éhes volt; de nem az ő éhségére, nem az ő hiúságára, nem az ő félelmére, nem az ő hatalom utáni vágyára irányult a belső figyelme, hanem arra, hogy mit is mond az Atya. Mit is mond nekem a Szentírás? Ez az első figyelem. A meditációban is, történjen bármi a testemmel, nem kell és nem is szabad elűzni azt. Gyakorolni kell, hogy amikor olyan dolgok történnek veled, amelyek zavarnak (pl. látomásod van, vagy kínjaid vannak), akkor is megpróbáld odafigyelni. Ez kb. olyan, mint amikor olvasol egy könyvet és nagy zaj van körülötted, s ha a zajra figyelsz, nem tudsz olvasni, de ha a könyvet megpróbálsz olvasni, akkor lehet, hogy a zajt nem is hallod. Nagyon sok zaj, belső zaj elmúlik, ha oda tudunk figyelni és akkor könnyebben észre tudjuk venni, hogy mi a lényeges, mi a fontos, és mi a kevésbé fontos. Ez egy belső szabadság kialakulása.

MTA: A kereszténység az a vallás, amely az embert szeretné jobbá tenni. Ez a fajta koncentráció, gyakorlat sokakban azt a nézetet ébreszti, hogy itt pedig az a célkitűzés, hogy egyáltalán legyen, létére koncentráljon.

Így van. Jó egyedül az Isten.

MTA: Igen, igen, de mégis, a tökéletességre való törekvés a keresztény vallás egy meghatározó indítása vagy parancsa. Hol tud hozzákapcsolódni ehhez a koncentrációhoz, ehhez a lelkipraktikus tréninghez, hol kapcsolódik hozzá az erkölcs? Az, hogy az embernek szeretetteljesebben kellene hazatérnie, mint ahogy odaérkezett?

A szemlélődésben, a misztikában nincs jó és rossz. Az értelem síkján van jó és rossz. Amikor én szemlélődöm – mert amit én csinálok, azt a szemlélődés kategóriájába sorolom –, akkor tudomásul veszem, hogy mi van bennem, mi történik körülöttem és megengedem, hogy történjen az, aminek tör-

ténnie kell. Mi hívő emberek abból indulunk ki, hogy az Isten az, aki cselekedeteimet, viselkedésemet jóvá teszi és nem pedig én. Tehát a módszerem egyáltalán nem zárja ki, hogy van egy bizonyos törekvés is. Már az is törekvés, hogy én leülök és átengedem magam Istennek, és Isten iránti szeretetből próbálok ott ülni azért, hogy az történjen, amit Isten akar és nem az, amit én kitaláltam. Ugye? Ezzel nem azt akarom mondani, hogy ne csináljunk semmit, hanem azt, hogy ha én tíz napig, egész idő alatt csak ezzel foglalkozom, naponta egy-másfél órát ülök, akkor még marad nekem elég időm, hogy mással is foglalkozzam. A vallásos tanításban értelmileg felfoghatom, hogy Isten jó. Amikor ülök és próbálok testileg-lelkileg jelen lenni mozdulatlanul, ott tanulom meg, hogy igazán jó-e az, ami van vagy sem. És ott megtanulom azt mondani, hogy minden jó és mindenből, még a rosszból is, jó születik. Ezt tanította a teológia mindig és ez a bűnbánat szentségének a lényege, a Szentírás is ezzel foglalkozik. Ezt tanulom meg ülve, hogy a jót nem nekem kell tennem, hanem a jót fel kell fedeznem magamban, az életemben. A meditáció tanulásában ill. gyakorlásában az volt a problémám, hogy megpróbáltam fogcsikorgatva meditálni, és azt nem lehet. Azt nem bírja ki az ember. Csak akkor tud, hogyha odafigyel arra, hogy mit is mond a teste. A teste azonban nem mondhat mást: jó, hogy vagy.

MTA: Úgy tudom, erre a lelkigyakorlatra viszonylag korán be kell jelentkezni. Nagy a kereslet?

Igen, nagy.

MTA: Miért? Mit keresnek az érdeklődők ezekben a lelki gyakorlatokban?

Lelki békét, belső megbékélést. Nem kívülről jövő tanítást, hanem találkozást Istennel, így mondhatnám. De ez nem értelmi síkon történik, hanem úgy, hogy megtanulja az ember elfogadni saját magát és mindent, ami van. Megpróbálja felfedezni azt, amit nem lehet sokszor érezni vagy látni.

MTA: A lelkigyakorlatokra jelentkezők elsősorban nem egy új intellektualizált értelmiségi réteg, akik valahogy attól

akarnak elmenekülni, hogy az agyuk állandóan zakatol és túl érzékenyen tapasztalják az őket körülvevő valóság sarkait és éleit?

Egészen biztos, hogy vannak, vagyunk ilyenek sokan, de nekem az a tapasztalatom, hogy vannak nagyon egyszerű emberek, akik sokkal hamarabb érzik és tudják, miről van szó. Jálics azt mondta, hogy ezt akkor érezte meg, mikor Argentínában lelkigyakorlatot tartott apácáknak, akik nem tudtak írni és olvasni. Akkor észrevette, hogy ezek gyönyörűen tudnak imádkozni. Nekünk sokkal nehezebb elfogadni a valóságot úgy, ahogy van, mert mind azt gondoljuk, hogy ez vagy az nem szabad, hogy legyen. Nem szabad, hogy legyen szenvedés, nem szabad, hogy legyenek számunkra értelmetlen dolgok. Végeredményben mindent meg kell tudnunk magyarázni. Ez természetesen, hogy kaphatóak vagyunk erre a módszerre, de nekünk, akik ilyenek vagyunk, sokkal hosszabb ideig tart, míg rájövünk, hogy miről is van szó. Nekem öt évig tartott, míg rájöttem, hogy miért csinálom, mi is ez számomra, és hogy ez új, mert kiszolgáltatom magam Istennek.

MTA: Rendkívül mély bit kell abhoz, hogy az ember azt tudja mondani, hogy itt vagyok és legyen meg a Te akaratod. A lelkigyakorlatra érkező emberek már maguk mögött hagynak valamit, már számos elkötelezettség bálózza be az életüket és a közegüket. Tényleg mernek az emberek szabaddá válni? Hiszen azt kockáztatják, hogy másképp kell majd élni, vagy ahogy a nagy meditációs mester, Thomas Merton mondja: senki sem sziget. Ha jól sikerül a lelkigyakorlat, rosszul sikerül a bazatérés.

Igen. Ilyen tapasztalatok vannak, ahogy az utolsó szavaddal mondd: ha jó sikerül a lelkigyakorlat, akkor változnak a dolgok, pld. a házastársak között, és a vallásodhoz is megváltozik sok szempontból a viszonyod. Mégis, nem tudok igazán negatív tapasztalatot mondani, bár lehet, hogy nem jutott el hozzám. Azt viszont tudom, hogy akkor is, ha valami megváltozik, vagy meg kell, hogy változzon ilyen lelkigyakorlat után, az később nagyon pozitív módon rendeződik. Nemcsak ilyen élmény, más élmé-

nyek is vezetnek házastársakat ahhoz, hogy megkérdézzék, egymáshoz valók vagyunk-e, és egymás mellett akarunk-e maradni. Ez nemcsak egy meditációs lelkigyakorlat után történhet meg, ugye. Ezen a módszeren keresztül az egymásra figyelést tanulja az ember és képessége is erősödik, hogy megpróbálja a társával, környezetével, hozzátartozóival rendezni azt, amit rendeznie kell, hiszen nem a lelkigyakorlat váltotta ki a rosszat, hanem a lelkigyakorlatban fedezte fel, hogy valami nincs rendben a kapcsolatban. És akkor a lehetőséget megadja, hogy ezt a kapcsolatot hogyan lehetne rendezni.

MTA: Százával vettek részt emberek nálad a lelkigyakorlaton, Jálics is sok száz emberről beszél, sok száz lelkigyakorlatról. Milyen felelősséget tudtok vállalni azokért, akik – persze Istennek, de egyben a lelkigyakorlat-vezető mesternek is – kiszolgáltatják magukat? Mi az a keret, az a mélység vagy az a távolság, amiben még kompetensnek és illetékesnek érzed magad? És hol van az, amikor azt kell mondanod: senki helyett nem lehet élni?

Először is visszakérdeznék azzal, hogy milyen felelősséget vállal az az ember, aki gyereket hoz a világra? Ott a felelősség talán még nagyobb, sokkal nagyobb. És mégis – hál' Istennek – a természet úgy hozta, hogy nagyon sokan merik ezt a felelősséget vállalni, mert hisznek és bíznak, tulajdonképpen, ösztönösen az életben. Én pedig ebben a meditációban, ebben az imában. Az évek során mindig jobban megerősödött bennem a hit, hogy tényleg, ha van Isten, vagyis az az Isten, aki az életünket teremti, nemcsak teremtette, hanem állandóan teremti, és az továbbra is működik. A Szentírás azt mondja: a Szentlélek templomai vagyunk, és elküldi nekünk a Szent Lelket, ezután nem kell gondolkodnunk rajta, hogy mit mondjunk, hanem majd megmondja nekünk a Szentlélek. Persze nem arról van szó, hogy ne gondolkozzunk és ne tanuljunk semmit.

MTA: Azt mondod, hogy ugyanúgy Istené a felelősség, mint Káinnál és Ábelnél.

Igen, igen.

MTA: Az egyik mártírbalált halt, a másik gyilkos lett, és Isten a felelős.

És felelős az Isten. Igen. Végeredményben felelős mindent az Isten, és ezzel én nagyon sokat szenvedtem és szenvedek még ma is. Nem amiatt, amit nem tudok elfogadni, nem tudok belátni, amit nem tudok szeretni, hogy azért is Isten a felelős. De ez most talán más kérdés. Ami nekem nagyon fontos, és mind fontosabb lett a lelkigyakorlat kísérése közben, hogy megpróbálok mindig a Szentlélek működésében hinni és abban az emberben, aki előttem ül. És különösen akkor, amikor az az érzésem, hogy nem értem mi történik benne, vagy az az érzésem, hogy nem jó utakon jár, akkor különösképpen megpróbálok nem az emberre hatni, hanem én magam visszamenni a saját hitemhez. Azt, hogy hinni tudjak a Szentlélekben, aki a másokban működik. Ebben a lelkigyakorlatban – bizonyos mértékben azzal, ahogy te mondtad – a tökéletesedésre való törekvésnek az egyik gyakorlata nálam, hogy megpróbálok mindig újra fölébreszteni a hitemet, föleveníteni, hogy hinni tudjak. Akkor mindig észreveszem, hogy az én félelmeimről van szó, hogy nem tudom jól vezetni, vagy lehet, hogy őbenne is vannak félelmek, tehetetlenségek, negatív érzések, amik ezt kiváltják bennünk. Nem tudnám elképzelni másképp ezeket a beszélgetéseket, hogyha bennem nem erősödött volna meg ez a hit, hogy az emberek tudnak élni, és tud rendeződni az életük. Példaként azt mondanám, ha egy orvos nem hisz abban, hogy az emberek meg tudnak gyógyulni, akkor nem is tudna mint orvos működni. Bár nem az orvos gyógyít, hanem a szervezet gyógyul. Ugye? Nem én gyógyítok valamit, hanem valami „gyógyulat” van az emberben, és mint hívő azt mondom, hogy végeredményben ez az Isten működésének gyógyító hatása. Nem csodákat, hirtelen csodákat látok, hanem azt tapasztalom, hogy ezek a lelki gyakorlatok hosszú lefolyású, nagyon pozitív változásokat hoznak az emberekben.

(m-ta, k-ka)

A transzcendentális meditáció és a keresztény ima ¹

Fr. M. Basil Pennington, O.C.S.O. tanulmánya
(Ordo Cisterciensium Strictioris Observantiae,
azaz trappista szerzetes)

Figyelemre méltó spirituális megújulást tapasztalunk ma a világban, amiért hálát adhatunk Istennek: számos fiatal (és kevésbé fiatal) őszintén keresi Istent, és az a tiszta szándéka, hogy bensőségebbé egységbe kerüljön Vele, hogy életét Felé irányítsa.

Ha egy kereső fiatalember egy katolikus plébániát vagy kolostort felkeresve megkérdez egy nővért, testvért vagy atyát, hogy mutassa meg neki, hogyan találhatja meg Istent, hogyan meditáljon, hogyan tapasztalja meg Istent – milyen választ kapna? Legtöbbször nem vennék komolyan az ilyen kérést, máskor pedig egyenesen modortalanul viszonyulnak hozzá, hiszen ő is nyilván egyike azoknak a „valóságtól elrugaszkodott, idéetlen kölyköknek.” Leggyakrabban azonban egy atya vagy nővér fogadja a kereső fiatalembert, mutat egy könyvet neki – el kell ismerni, vannak a témáról nagyon jó könyvek. Az is előfordulhat, hogy elirányítja őt egy kolostorba, ahol a fiatal megkaphatja az általa keresett információt és segítséget.

Ám mi történt volna, ha ugyanez fiatal az utcán végigmenve egy Szvámi² ajtaján kopogtatott volna? A jó Szvámi valószínűleg szívélyesen fogadta volna őt, kedvesen és figyelmesen meghallgatta volna, azután adott volna neki valami egyszerű meditációs technikát: Menj haza, és naponta kétszer ülj így, tartsd úgy a kezed, lélegezz amúgy, és ismételd ezt és ezt

¹ A tanulmányt terjedelmi okok miatt csak részletében közöljük. (szerk.)

² A bölcsnek kijáró, megtisztelő cím Indiában. (ford. megj.)

a mantrát. És a fiatalember hazament volna, komolyan neki-látott volna megcsinálni, amit mondtak neki. Hamarosan – talán azonnal is – valami nagyszerűt élt volna át: Isten tapasztalatát.

Mindez nagyon szép. Mégis, ki ne látna egy szomorú tény a dologban? Különösen, ha emberünk katolikus, akit egy buzgó, II. Vatikáni Zsinat előtti szellemiségben élő családban kereszteltek és neveltek fel. Mi, keresztények, azt állítjuk, hogy valami többel rendelkezünk. És ezt a kinyilatkoztatás szavaiban és a szentségekben látjuk. Mégis, sok embernek valahova máshova kellett fordulnia, hogy megtalálja azt, amit a legértékesebbnek tartunk – a mi Istenünknek, a szeretet Isténének közvetlen, személyes tapasztalatát. Ne is csodálkozunk azon, hogy sokaknak igen nehéz látni az Egyház, a szentségek vagy az apostoli hitvallás értékét. Mindez olyan probléma, mellyel mindennap szembenézünk.

Saját (keresztény) hagyományunk sem nélkülözi a különböző technikákat, mint például a rózsafüzért, a diskurzív meditáció különféle módjait vagy a lelkigyakorlatokat. Ezek a múltban is és ma is nem keveseket vezettek el az Istennel való bensőséges egységhez. Vannak egyszerű technikák, melyek közvetlenül egy kontemplatív élményhez vezetnek, mint a Jézus-i Ima vagy a „*Tudatlanság Felbője*”-ben leírt csendes vagy „középre vezető” ima. A katolikusoknak ismerniük és használniuk kellene ezeket, különösen a papi hivatást választóknak, akiknek azt is tudnia kellene, hogy hogyan tanítsák meg e technikákat másoknak.

Ugyanakkor attól sem kell félnünk, hogy megnyissuk lelkünket más hagyományok és kultúrák technikái felé, és amennyiben hasznosak, használjuk is ezeket. Manapság sokan fordulnak a TM (transzcendentális meditáció) felé. Sokan közülük gyakorló vagy kereső katolikusok.

Integrálható-e a TM a keresztényi gyakorlatba? Hasznos lehet-e? Szolgálhat-e egy technikaként, az ima egy formájaként? Saját személyes tapasztalatom és mások tapasztalatai alapján határozottan állíthatom: Igen!

Maharishi Mahesh Yogi³ határozottan állítja, nem olyasmi, ami egyetlen kizárólagos vallás TM, ahogy ő mondja, egy egyszerű, természetes technika. Maharishi egy ősi tradícióban talált rá, de ahogy tanítja, az a védikus háttértől és filozófiától többé-kevésbé független. Maharishi azért még hindu szerzetes maradt. Amikor átadja a technikát, megpróbál átadni egyfajta tiszteletet a hagyomány iránt, amelyből a TM származik. Ez önmagában is nagyon jó: a *pietas*, a hála alapvető emberi erénye.⁴ De a technika önmagában is megállja a helyét. Mi itt Nyugaton hajlamosak vagyunk arra, hogy túl sokat akarjunk elérni túl rövid idő alatt, és aztán jóval kevesebbet vigyünk végbe. Noviciátusaink és szemináriumaink túlságosan is sok esetben teljes mértékben megadták magukat az aktivizmusnak és a világiasságnak, s nagyon kevés időt vagy lehetőséget (nem is beszélve a gyakorlati útmutatásról) hagynak a lelki elmélyedésre.

³ Maharishi: neves hindu szerzetes. Sok éven át élt visszavonultan 'Guru Dev' (Brahmananda Saraswati) tanítványaként, és tökéletes spirituális emberré vált. Maharishi csodálatos dolgot kapott Guru Devtől és az ősi hagyománytól: meggyőződött arról, hogy ha minden embert rá tudna venni arra, hogy elkezdjen meditálni, hogy napjában kétszer mélyebb valója, s azon is túl, az Abszolút felé forduljon, akkor az emberiség a béke és egyetértés virágzó korszakába lépne. Maharishi minden világi eszköz nélkül elindult Indiából, hogy minden ember számára elhozza a békének ezt az útját.

⁴ A keresztényeket és a zsidókat néha különösen zavarba hozza a *puja* (ejtsd: pudza), vagyis a beavatást megelőzően végzett rövidke szertartás Guru Dev képe előtt. Ez nem kell, hogy bármiféle problémát okozzon a katolikusoknak, akik hozzászótkak, hogy hittársaik a Szűzanya vagy a szentek képei elé járulnak, és gyertyát gyújtanak, pénzt vagy virágokat ajánlanak fel, s imádságban térdepelnek; vagy hogy a papjaik, különösen a keleti egyházban, füstölőt és olajat ajánlanak fel. Ösztönösen ráébrednek, hogy ez nem más, mint tiszteletadás Isten hűséges szolgálói és barátai iránt. És valóban, ezek a nagy keleti lelki mesterek, a bölcsesség tanítói, Isten barátai. Néhányunk lehet, hogy elég öreg ahhoz, hogy emlékezzen azokra az időkre, amikor iskolatársainkkal egyetemben mi is virágot vagy almát vittünk a tanítónak.

Talán semmi sem teszi az Evangélium üzenetét annyira hiteltelenné, mint néhány olyan embertársunk élete, akik egyébiránt annak szentelték életüket, hogy ezt az üzenetet átadják. Nehéz a hallgatónak komolyan venni az Evangélium ígéreteit, ha közben azt látja, hogy ennek az életvitelnek a tanítója egészen másféle életet él, olyat, amelyet leginkább egy anyagi világ értékrendje határoz meg; hiába keresi példáját annak, hogy ez az út hogyan vezet az igazi élethez.

A TM nagyon egyszerű technika. A megfelelően képzett tanárnak csupán néhány percre van szüksége, hogy bárkinek is megtanítsa. Egy mantra hangot (egy olyan hangot, melyhez semmiféle jelentés nem társul) használnak, hogy mindenfajta erőfeszítés nélkül átlépjék az ébrenlét, alvás és álmodás hétköznapi tudatállapotait, s megérkezzenek egy negyedik fajta tudatállapotba: az egyszerű éberség állapotába. Az ember legmélyebb valójának mélyére hatol, s maga mögött hagyva mindent, ami relatív, megérkezik az Abszolútba. Nagy örömet, békességet, nyugalmat lel itt az ember, legmélyebb valójára bukkan, arra, hogy mi is ő.

A szándékom ebben a cikkben nem az, hogy a TM gyakorlásából származó rengeteg természetes előnnyel foglalkozzam. Sok ilyen van, és ezek kézzelfoghatóan megjelennek ugyanúgy a keresztényeknek, mint bárki másnak.

Maharishi, az ősi védikus szóhasználatot követve, úgy beszél erről, mint az Abszolút tapasztalatáról. A keresztény hitéből tudja, hogy ez az Abszolút, a mi Istenünk, a szeretet Iste-ne, Atya, Fiú és Szentlélek, aki bennünk lakozik. Amikor legbelső valója felé fordul, és önmagára lel, aki Isten képmása és aki Benne részesedik, magára Istenre lel. De ez most nem egy külső, hanem egy tökéletesen belső tapasztalat, két alany azonosulása, mely az élet és a cselekvés egységéhez vezet.

Ez egyike azoknak az értékes kihívásoknak, melyeket a Kelet kínál nekünk ma. Nyugaton túlon túl is a szubjektum-objektum kizárólagosságában kezdtünk gondolkodni. Istenhez való viszonyunkat úgy szemléljük, mintha Ő egy objektum lenne, ott kint, ott fent vagy itt bent. A Kelet az embert és a

mindenséget inkább Istennel egyesítettnek, Vele egynek látja. A kinyilatkoztatás biztos vezetése nélkül ez gyakran panteisztikusnak tűnik, és néha valóban az is. De ember és Isten egysége a kinyilatkoztatásnak is részét képezi. Az egész örökkévalóságot azzal töltjük, hogy felfedezzük ezt, hogy felfedezzük létünk csodáját. Ezen felül a keresztényt Krisztusban keresztelik meg.

Amikor a TM-technika segítségével transzcendálunk, közvetlenül megtapasztaljuk az Abszolútát, a mi Istenünket, a Vele való egység tudatára ébredünk. Ilyenkor nem közvetve, külső dolgok által lépünk Vele kapcsolatba, hanem egyek vagyunk Vele.

Tudomásom szerint, Thomas Mertonnak sosem volt semmiféle kapcsolata Maharishi Mahesh Yogival vagy a Transzcendentális meditációval, mégis, írásaiban sokhelyütt ugyanezeket a gondolatokat fejezi ki, igen nagy tömörséggel és tisztasággal. Hadd idézzem néhány sorát:

„Ha nem fedezzük fel ezt a belső önvalót, mely Krisztussal együtt Istenben rejlik, akkor magunkat, mint személyeket sosem fogjuk igazán megismerni. Mert e belső önvaló ajtaja az, mely által Isten spirituális ismeretére tehetünk szert. (És valóban, ha igazi valónkat keressük, azt nem azért tesszük, hogy magunkban elmélkedjünk, hanem, hogy túllépjünk magunkon, és megtaláljuk Őt.)” *The New Man*, 32.o.

„Nem a gondolkodó és öntudatos szubjektummal, hanem a Léttel kezdődik ez, melyet ontológiailag a szubjektum-objektum megosztáson túllevőnek találunk. Az egyéni való szubjektív tapasztalatának a Lét közvetlen tapasztalata szolgál alapul. Ez teljesen más, mint az éntudat tapasztalata, ám egyáltalán nem tárgyhoz kötött. Nincs benne semmi abból az elszakadásból és elidegenedésből, ami akkor jön létre, amikor az alany kvázi objektumként ébred önmagára. A Lét tudata... olyan közvetlen tapasztalat, amely túlmegy a reflexív tudaton. Nem valaminek a tudata, hanem *tiszta tudat*, melyben a szemlélő, mint olyan eltűnik.” *Zen and the Birds of Appetite*, 23-24.o.

A kiemelés Mertontól származik, és amit leírt pontosan megegyezik azzal, amit Maharishi is hangsúlyoz. A negyedik tudatállapot a tiszta tudat állapota. A nem hívő ember is részesedhet Isten tapasztalatában, akár felismeri Istent a tapasztalatban, akár nem. Különböző és változatos hajtóerők ösztönözhetik e tapasztalat keresésére, s a belőle származó előnyök is ugyanilyen sokfélék.

De a TM-et elkezdő keresztény, ha éleslátását és motivációját hite teszi elevenebbé, hite által vezetve arra is ráébred, hogy az ima egy rendkívül tiszta formájának útjára lép. Maga mögött hagy mindent, minden gondolatát, érzését, vágyát, azért, hogy Isten létében osztozzon. Még abban a különleges esetben is, hogyha nem transzcendál és nem lép a negyedik tudatállapotba, motivációja, s Isten felé fordulása még mindig ott van, mint egy nagyon is valódi ima. A csend és a pihe-nés kitűnő előkészület arra, hogy a tíz-tizenöt perc TM után nekikezdjen a hagyományosabb, érzelmi vagy elmélkedő imádságnak. Ha pedig transzcendál, és rendszerint ez történik, akkor a kontempláció egy rendkívüli nyugalommal teljes és csodálatos állapotát tapasztalja meg, az Istennel való kontemplatív egységet.

Néhány keresztény aggodalmaskodik emiatt. Attól félnek, hogy van abban egy kis pelagianizmus⁵, hogy az ember a saját erőfeszítésével éri el Istent. Ám ne feledjük el, hogy számos klasszikus szerző beszél az „elnyert kontemplációról”, arról, hogy az isteni kegyelem által segített emberi erőfeszítés egy tiszta boldogsággal teli vagy éppen komor nyugalomhoz ér Istenben. A transzcendentális meditációban egy természetes technikát alkalmaznak. Ez más, mint a szerzők által leírt klasszikus keresztény meditáció, ami – mint írják – az „el-

⁵ A pelagianizmus kegyelemtani eretnecség, amelyet egy Pelagius nevű szerzetes fogalmazott meg az ötödik század elején. Az ember szabadságát teljesen autonóm önhatalomként fogja fel, amelynek egyedül kell megtartania Isten törvényét, és amely képes is erre. Így tagadja, hogy a kegyelem szükséges volna az erkölcsi törvény természetes és üdvösséges megtartásához. (ford. megj.)

nyert kontemplációhoz” vezet, de a mi hagyományunkhoz hasonló vonásokat is mutat. A Jézus-i Ima technikája hasonlít a TM-hez, sőt, az ismeretlen tizennegyedik századi angol szerző által a „*Tudatlanság felbője*”-ben leírt egyszerű módszert akár keresztény TM-nek is nevezhetnénk. De akár a TM, akár más módszer segítségével meditálunk, a motiváció, a szellemi meglátás és a kegyelem által megindított hitből származó Isten felé fordulás az, ami azt igazi imává teszi. Nem a segítségre nem támaszkodó emberi természet, hanem egy, a hit által ösztönzött és megvilágított mozzanat az, ami a TM-et keresztény imává teszi. És ezt a hitet az Igével való kapcsolatnak, az Írás mindennapos olvasásának és az Oltáriszentségben való gyakori részesedésnek állandóan táplálnia kell. A TM-technika önmagában nem változik, de amit eredményez, az így sokkal teljesebb lesz, az istenített és megkeresztelt személyben a lét minden szintjére válaszol.

Manapság a Szentlélek csodálatos áradásának lehetünk tanúi a karizmatikus mozgalomban. Edward O'Connor atya, a Notre Dame-i teológus, az ún. lélekkel való keresztelést a klasszikusan emlegetett „egység pillanatnyi kegyével” azonosította. A Szentlélek, úgy tűnik, megelégtelte, hogy a tevékenységét imáink és lelki fejlődésünk állomásaihoz kapcsolja, s az egység e csodálatos kegyét mindenkire önti, aki csak kéri.

A TM egyszerű, természetes technika, ami lehetővé teszi az ember számára, hogy belépjen legmélyebb önmagába, és ott az Abszolútra leljen. A kereszténynek, aki arra törekszik, hogy megtalálja Istent, ez színtiszta ima, és hite azt súgja neki, hogy az Abszolút, amit önmaga belsejében megtapasztal, amikor túllép a hétköznapi tudatszinteken, nem más, mint az ő Istene, a szeretet Istene. Atya, Fiú és Szentlélek.

Isten e közvetlen tapasztalata – amit a TM lehetővé tesz azáltal, hogy félresöpri mindazokat a képzeteket és képeket, amik általában az utunkban vannak – túl van minden képzetten és képen, minden szón és emberi kifejezésen. Ezért nem tudjuk megfelelő módon leírni. Ismerjük az élményt, de ami-

kor kijövünk belőle, képtelenek vagyunk pontosan elmondani, hogy mi is történt. De a gyakorlásból fakadó béke, öröm, jóindulat – a Lélek gyümölcsei – igazolják az élmény valóságát: „Gyümölcseikről ismeritek meg őket.”

Tehát az út, amit Maharishi felvázol, s amit a TM rendszeres gyakorlásával elérhetünk, lépésről lépésre összecseng a klasszikus keresztény tanításokkal. Maharishi célja, hogy az Abszolútban való egység megtapasztalásán keresztül tiszta szemléletet, egyetemes szeretetet és együttérzést valósítsunk meg – hogy „együtt érezzünk” az egész Mindenséggel. Jógosan van tehát Maharishi meggyőződve arról, hogy ha minden ember erre az útra lépne és hűen követné azt, akkor az az egyetemes béke korához vezetne.

A keresztények mindig is tudták (legalábbis elméletben), hogy a Béke Fejedelme azért jött el, hogy „világosságot mutasson azoknak, akik sötétségben és a halál árnyékában élnek, és a béke útjára irányítsa lépteiket.” Egyszerűen csak ennyit mondott: „Én vagyok az Út.” És pontosan, a mély imában (akár a TM-mel, akár más módszerrel) a Vele való tudatos egység tapasztalata által lépünk a Béke Útjára.

Fordította: Pál Dániel

VARGA PÉTER PIUS

1961-ben született Komlón, bencés diákként érettségizett Pannonbalmán, majd német-lengyel-magyar szakos diplomát szerzett 1987-ben az ELTE-n. Azóta főállású oktatóként dolgozik ugyanott, illetve óraadóként tanít a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Oktatói és kutatói területe a német felvilágosodás irodalma, a jiddis irodalom és a keresztény-zsidó párbeszéd. Nős, négy gyermek apja.

„A LEGRÖVIDEBB ÚT”

GONDOLATOK BASIL PENNINGTON CIKKÉHEZ

Szeretettel ajánlom azoknak a tanítványaimnak, akik – bár maguk sem tudják – Istent keresik.

„Sok mindent szemügyre kell venni, ha az ember erre az isteni útra rá akar lépni, mert hiszen ez *a mennyország legrövidebb és legbiztosabb útja*. Akik ezt az utat választják, s nem akarnak megállni, míg csak el nem érnek a végére s isznak az élet vizéből: ezeknek legelsősorban azt kötöm a lelkükre, hogy mindjárt a legelején a lehető legerősebb eltökélt szándékuk legyen folyton előrehaladni, amíg csak el nem érik a célt. Ki kell tartaniuk még akkor is, ha fejükre szakadna a világ.”¹ – írja Avilai Szent Teréz „*A tökéletesség útja*” című művében a szemlélődésről. De mit is jelent ez az isteni út, ami Szent Teréz szerint a mennyország legrövidebb és legbiztosabb útja?

¹ Avilai Szent Teréz tanítása az imáról. Összeállította Klemm Nándor. Budapest: Szent Gellért Kiadó é.n. 27.

Bizony, nem könnyű manapság eligazodni abban a zűrzavarban, amelyben vallások, egyházak, szekták és különböző csoportosulások hirdetik az egyedül üdvözítő utat az ember boldogságához. Elég csak belelapoznunk az újságokba, végigmenni az egyetemek és közintézmények folyosóin elhelyezett zsúfolt faliújságok mellett, hogy lássuk: a szervezők egymással versengve próbálnak elcsábítani bennünket jóga-klubba, ilyen-olyan önismereti csoportokba, kollégiumi bibliakörbe, filmklubba, táncanfolyamra és a sornak nincs se vége se hossza. A választás sokszor csak esetleges, hiszen ki tudna különbséget tenni ennyi irányzat, attraktív program között első látásra és ez fokról fokra oda vezet, hogy egy idő után érdeklődés nélkül lapozgatjuk az újságok ilyen rovatait és megyünk el az egyetemi folyosók zsúfolt faliújságjai mellett.

Valószínűleg egy transzcendentális meditációra hívó program is ilyen sorsra jutna, ha csak oda lenne téve száz program mellé százegyediknek.

A kínálat sokszínűsége azonban arra enged következtetni, hogy a kereslet is valóban megnőtt, mint ahogy erre Pennington cikke elején is utal. Hívó és nem hívó egyaránt azt tapasztalja, hogy a saját belső énjéhez, a szakrálishoz, a transzcendenshez, Istenhez vezető út konvencionális, hagyományos eszközei nem kielégítőek, a mai felgyorsult világ követelményeinek egyre kevésbé felelnek meg. Ugyanakkor – szintén vallástól függetlenül – minden egyes emberben valamilyen szinten ott szunnyad az örökhöz, a lényegeshez, önmaga lényegéhez való közelebb jutás vágya. Érdekes, hogy ma már ezt a legtöbb embernek tanítani kell, holott a természeti népeknél, vagy a természettel szoros kapcsolatban álló foglalkozású egyszerű embernél magától értetődő tulajdonság. Ki ne találkozott volna már olyan öreg parasztemberrel vagy asszonnyal, akinek a tekintetéből tisztaság és mélységes lelki nyugalom sugárzott, anélkül, hogy valamikor is tanulta volna, hogyan kell ezt „csinálni”. A földműves, az erdész, aki életét a természettel való

tökéletes harmóniában tölti, semmilyen technikát nem alkalmaz, mégis rá tud csodálkozni Isten teremtet világára.

Az ember személyiségének természetes fejlődése, hogy élete során problémáinak és életkérdéseinek megoldásában az egyszerűsödés felé halad. Amennyiben valóban egészségesen fejlődik személyisége, élete folyamán egyre inkább azonos lesz önmagával, azzal az énjével, aminek Isten őt elgondolta.

Az egyszerűsödés felé haladást különböző korok különböző terminológiákkal fogalmazták meg. Elég, ha csak a felvilágosodás eszméire utalunk, Rousseau-tól kezdve a német felvilágosodás filozófusai és költői mind a természethez, a természeteshez való visszatérést hirdették, mint az ember boldogságának egyedüli forrását. Bár nem sokat beszéltek Istenről, mégis azt tanították, hogy a természettel tökéletes harmóniában élő ember önmagában jó, erkölcsös és tiszta lesz.²

Ugyanez vonatkozik imaéletünkre is. Amennyiben személyiségünk harmonikus fejlődésével imaéletünk is párhuzamosan fejlődik, akkor imamódunk szükségképpen szintén az egyszerűsödés felé halad. Jálics Ferenc „*Tanuljunk imádkozni*” című könyvében bemutatja azt, hogyan jutunk el a gyermek kötött imáitól a „néma hallgatáshoz”³. Könyvének bevezetőjében azt írja: „Eddig az istenkeresést leginkább tanulással, gondolkodással és a helyzet tudatosításával igyekeztek elérni. Ez szükséges volt és továbbra is az lesz. De ugyanakkor égetően sürgős, hogy az imában a racionális sémákat túlszárnyalva nagyobb egyszerűsége jussunk el. A modern élet sok gondolkodásra késztet. Az Istennel szemben valami kevésbé bonyolultra vágyunk. Úgy érezzük, hogy a közvetlenebb kapcsolat egyszerűbb imát igényel, amely szeretetet ébreszt, utunkat megvilágítja és békét ad

² Lásd pl. Albrecht von Haller, Friedrich von Hagedorn német költők versei

³ V.ö. Jálics Ferenc: *Tanuljunk imádkozni*. Kecskemét: Korda 1995, 6. fejezet

szívünknek.”⁴ És talán ez az a pont, ahol a labdát visszadobhatjuk Penningtonnak, aki Maharishit a transzcendentális meditáció mesterét idézve azt a célt jelöli meg, „hogyan az Abszolútban való egység megtapasztalásán keresztül tiszta szemléletet, egyetemes szeretetet és együttérzést valósítunk meg, ... amely elvezet minket az egyetemes béke korához.”

Bár nagyon sok a hasonlóság és a célkitűzések is szinte szóról szóra megegyeznek, talán a végeredmény is ugyanaz (belső béke, harmónia) a legfontosabb kérdésekben mégis eltér a keresztény meditáció a transzcendentális meditációtól.

Pennington cikkének mondanivalója, hogy a TM „hasznos lehet” minden keresztény számára és „integrálható a keresztényi gyakorlatba”. A hasznosság elvén túl mégis az a benyomásom, hogy a tanulmány alapvető problémafelvetése a transzcendentális meditáció legitimációja a keresztény gyakorlatban, amely egy kicsit a TM felülértékelését is jelenti a hagyományos, szintén – mintegy – kétezer éves keresztény imamódokkal illetve meditációs „technikákkal” szemben. Pennington egyrészt bebizonyítja, hogy a TM alapvetően nem más, mint Thomas Merton és Avilai Szent Teréz tanítása a „tiszta tudatról”, másrészt azt állítja, hogy ha a TM-nek csupán hasznosságát (csend, pihenés) vesszük, kiválóan kiegészíti a „hagyományosabb, érzelmi vagy elmélkedő imádságot”. A TM tehát lényegében ugyanazt tanítja, mint a keresztény meditáció, csak más szavakkal, ezért alapjában véve nem rossz, de csupán első lépés lehet a keresztény meditáció felé, ahogy erre igazából a cikk is utal. Pennington azt írja, hogy a TM technikája önmagában is megállja a helyét. Ez lényeges különbség, mert a keresztény meditációban az „egyszerű imádság”-nak nevezett imamód már nem technika, hanem valóban imádság, így tehát a TM-technika önmagában még nem imádság. A cikk által emlí-

⁴ Id. mű 5.

tett egyszerű éberség tudatállapota, amelyben az ember legmélyebb énjével találkozik, egyben az Abszolúttal, vagy ahogy Pennington kiegészíti, Istennel való találkozás helye is. Csak sejtéseink lehetnek erről a szavak nélküli találkozásról, amely talán a szerelmesek csendes egymásra-nézéséhez hasonlítható emberi dimenziókban. A nyugalom, a csend, a belső béke nagyszerű ajándékai mind a TM-nek, mind a keresztény meditációnak – de csak ajándékai, és nem az Abszolút, nem maga az Isten.

Lényeges dolog azonban, hogy a keresztény meditációban Jézus neve nem ugyanaz mint a TM-ben a mantra. Jézus Krisztus nevének kimondásával magával a személlyel kerülünk kapcsolatba, úgy, mint amikor valakit nevén szólítunk. Ahogy János evangéliumának első mondatai hirdetik: „Kezdetben volt az Ige; az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige” (Jn 1,1). Ha tehát az Ige, a név maga Isten, akkor Jézus nevének a csöndben tisztelettel való kimondása Vele hoz bennünket közvetlen és bensőséges kapcsolatba. Avilai Szent Teréz és a kontempláció mesterei ezt a bensőséges kapcsolatot kizárólag kegyelemnek nevezik, ami nem technikák, emberi erőfeszítés és gyakorlatok eredménye, hanem Isten ajándéka bárkinek, még a „bűn állapotában levő embereknek is”⁵. És ez az állapot a keresztény meditációban nem más, mint egyben a megváltás színhelye is: amit a csendes imádságban meg tudunk szemlélni, azaz szeretettel ránézni és ha kell, elszenvedni és Istennek odaadni, azt Isten elveszi tőlünk. Jálics Ferenc a megváltásnak ezt a folyamatát a tudatalattink feldolgozatlan részeivel való foglalkozással hozza összefüggésbe: „A csöndben egyre közelebb jutunk magunkhoz.” Ekkor mozgásba jön a tudatalattiban az, amit még nem dolgoztunk fel. Mindez feltör a tudatunkba, hogy elfogadjuk, azaz hogy megváltódjon. Ha ebben a pillanatban hiányzik a szenvedés elviselésére való aktív készség

⁵ V.ö. Avilai Szent Teréz, id. mű 23.

bennünk, észre sem vesszük, hogy a megváltatlant újra visszakényszerítettük a tudatalattiba.

A szenvedésre való aktív készséggel lehet, hogy fájdalmasabbak lesznek meditációink, de ezáltal üdvözítőbbek is lesznek. *Az lesz megváltva, amit szeretettel elszenvedtünk.*⁶ A megváltásnak ez a dimenziója tehát a keresztény meditáció lényegének tekinthető, ami viszont teljességgel hiányzik a Pennington-vázolta TM-ből. Ugyanakkor félrevezető az is, amit a cselekvés és lét felfüggesztéséről, az én feladásáról ír. Hiszen ha a TM a keresztény ember számára „színtiszta ima”, akkor Isten megtapasztalása egyben saját énünk megtapasztalása is a lét szintjén. Ez a tapasztalat már valóban túlmutat az imádság idején és Maharishi Kozmikus Tudatához hasonlítható – de egyszerűbben fogalmazva nem más, mint a jelenlétben, Isten állandó jelenlétében élni. És ha valami, akkor ez lehet a keresztény meditáció igazi hozadéka, a keresztény ember igazi életcélja.

⁶ Jálícs Ferenc: Szemlélődő lelkgyakorlat. Bevezetés a szemlélődő életmódba és a Jézus-imába. Kecskemét: Manréza-Korda, 1994, 214.

BÖGRE ZSUZSA

Bögre Zsuzsa 1960-ban született Szeghalmon. Az ELTE Szociológia Tanszékén végzett. Jelenleg két gyermek édesanyja, PhD ösztöndíjas és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészkarán szociológiát oktat. Érdeklődési területe a vallás- és tudásszociológia.

Lelkigyakorlatos házak helyzete

A lelkigyakorlatos házakról az az általános nézet, hogy ezekben az intézményekben egyházi emberek élnek, akik lelkigyakorlatokat szerveznek a hívek lelki épülésére. Azt szociológiai kutatás nélkül is lehetett tudni, hogy ez az általános kép némiképp színeződik a valóságban, hogy ma már a lelkigyakorlatos házakban nemcsak lelkigyakorlatokat tartanak. Mégis tartja magát ez a közfelfogás, jelezve egyfajta elvárást a lelkigyakorlatos házakkal kapcsolatban.

Ezt az elvárást tettem meg a lelkigyakorlatos házak ideáltípusának weberi értelemben, amely utal a jelenség tiszta formájára, de sejteti, hogy pont ugyanolyan nem létezik a társadalomban. Vagyis a lelkigyakorlatos házakról szóló közgondolkodás lett a vizsgálódás támpontja, s megnéztem, hogy ehhez képest milyenek is a lelkigyakorlatos házak.

Jelen tanulmány tizenöt lelkigyakorlatos ház kérdőíves vizsgálatának elemzését tartalmazza. A kérdőíves vizsgálatot a lelkigyakorlatos házakban folytatott interjúkészítés előzte meg. Az interjúk segítségével megfogalmazódott a lelkigyakorlatos házak munkadefiníciója, amelyben több szempontot kellett érvényesíteni.

A lelkigyakorlatos házak szervezeti és intézményesülési szempontból új, vagy 1989 után újraindított „egységei” a magyar katolikus egyháznak. Közismert, hogy a kialakulás fázisában az intézmények működési körülményei képlékenyek, számolni

kell a folyamatos változási lehetőségekkel. Ebben a helyzetben a kutatás értelmezhetősége miatt – talán önkényesnek tűnő módon –, ki kellett jelölni azokat a kereteket, amelyekkel definiálni lehetett a lelkigyakorlatos ház fogalmát.

Eszerint lelkigyakorlatos háznak egyrészt az az intézmény tekinthető, amelyben legalább egy alkalmazott, vagy szerzetesrend esetén, egy olyan „rendtag” található, aki fő- vagy részmunkaidőben a lelkigyakorlatokkal kapcsolatos teendőket végzi. A munkaidőben végzett kifejezés hangsúlyozza, hogy nem önkéntes alapon, nem időszakosan ad hoc módon egy „beugró” szereplő végzi a tevékenységet, hanem az intézményen belül mások által is tudott és elfogadott feladat-végrehajtás.

Másrészt, olyan intézmények kerültek a lelkigyakorlatos házak közé, amelyekben a lelkigyakorlatozók számára az alvás és az étkezés több napon keresztül zavartalanul biztosítható. Legalább e két kritérium teljesülése kellett ahhoz, hogy a lelkigyakorlatot tartó intézményeket lelkigyakorlatos háznak tekintsem.

A munkadefiníció rugalmassága a vizsgált valóság folyamatos változására utal. A lelkigyakorlatos házak intézményesülése nem tekinthető befejezettnek. Ha az intézményesülés folyamatát egy skálán helyezzük el, akkor a részfoglalkozású felelősöket és a „csak” házrészrel rendelkezőket a skála alacsonyabb fokaira helyezhetjük, míg a főfoglalkozású munkaerővel és a különálló épülettel rendelkező házakat a skála felső fokaira tehetjük.

A képzeletbeli skála a házak működésére vonatkozóan minőségi sorrendet nem tud jelölni, éppen ellenkezőleg. A skála alacsonyabb fokain lévő intézményekről sejteti, hogy munkájukat a ház építésének befejezése előtt kezdték. Az érdekelteket megkérdezve kiderült, hogy csak idő kérdése a teljes munkakörben végzett tevékenység kialakítása.

A főállású munkatárs jelenléte a biztosíték a teljes szerepspecializációra. A szereppel, és lehetőleg egy szereppel való azonosulás feltételezi a lelkigyakorlatok világában való elmélyülést, az igények időben történő felmérését, a többi lelkigyakorlatos házzal való kapcsolattartást, netán a piackutatást,

stb. A kérdés akkor válik relevánsabbá, ha végignézzük a vizsgált lelkigyakorlatos házak sorát, melyeket az intézményesülés folyamatában elért pozíciójuk, ill. más intézményhez való viszonyuk alapján négy kategóriába lehet sorolni.

I. Szerzetesrendekhez kötődő lelkigyakorlatos házak:

1. "Alapfunkciója" lelkigyakorlatok adása

1.1. Leányfalu, Szent Gellért Lelkigyakorlatos Ház – jezsuita rend

1.2. Püspökszentlászló, Életrendezés Háza – jezsuita rend

1.3. Tahi – Jézus Szíve Népkegyelme Társasága

2. „Másodlagos funkciója” a lelkigyakorlatok adása, a szerzetesi élettel járó egyéb tevékenységek kiegészítőjeként van jelen:

2.1. Dobogókő, Manréza – jezsuita rend

2.2. Érd, Ciszterci Rend Regina Mundi Apátsága – ciszterci rend

2.3. Péligödszentkereszt, Szalézi rendház – szalézi rend

2.4. Budapest, Jablonka u. Szűz Mária Társasága – jezsuita rendhez kötődik

II. Egyházmegyék felügyelete alatt álló lelkigyakorlatos házak:

1.1. Székesfehérvári egyházmegye – Egyházmegyei Lelki Centrum, Iszkaszentgyörgy

1.2. Váci egyházmegye Mater Salvatoris lelkigyakorlatos háza, Gödöllő-Máriabesnyő

III. Egyházmegyékhez tartozó intézmények, amelyek egyszerre tanulmányi- és lelkigyakorlatos házak:

1. Zöldfás Katolikus Ifjúsági Központ, Szeged-Domaszék

2. Katolikus Továbbképző Intézet, Szombathely

3. Szent János Továbbképző Központ, Eger

IV. Plébániához kötődő lelkigyakorlatos házak:

1. Tokodi Római Katolikus Plébánia – 1995 óta működik a lelkigyakorlatos háza

2. Bajóti Római Katolikus Plébánia lelkigyakorlatos háza

3. Regnum Marianum Plébánia, Budapest, Zoborhegy tér

A lelkigyakorlatos házak tevékenysége

A lelkigyakorlatos házak, közismerten, egyrészt saját koncepciójuk alapján maguk szervezik a lelkigyakorlatokat, másrészt a lelkigyakorlatoknak helyet adó, azokat kiszolgáló intézmények egyszerre. E két tevékenység két alapvetően különböző szerepkör ellátását igényli.

Arra a kérdésre, hogy milyen arányban szervezik Önök ill. milyen arányban szervezik „külsősök” az Önök házában a lelkigyakorlatokat, a következő válaszok születtek.

Tevékenységek aránya	házak száma
1. A ház szervezi teljes egészében a programot	0
2. Az igénybevevők szervezik teljes egészében a programot	1
3. Főleg a ház szervezi (70-30% arányban) a programot	3
4. Főleg az igénybevevők szervezik (70-30% arányban) a programot	10
5. A ház és az igénybevevők szervezik fele-fele arányban a programot	1
6. Egyéb	0
Összesen:	15

A szervezési és kiszolgálói tevékenységek aránya a lelkigyakorlatos házakban

Látható, hogy a vizsgált intézmények kétharmadában a lelki gyakorlatokat 70%-os arányban az igénybevevők, azaz a „külsősök” szervezik, irányítják.

Az adatok szerint a vizsgált házak közül „csupán” négyen vállalkoznak arra, hogy lelkigyakorlataik többségét maguk szervezzék (Leányfalu, Tahi, Zoborhegy, Püspökszentlászló). Ez azt jelenti, hogy az „ideáltípustól” a lelkigyakorlatos házak kétharmada eltér, s a fennmaradók is csak közelítenek felé. Olyan mértékben közelítik meg az ideált, amilyen mértéket a „saját” szervezésű lelkigyakorlatok száma mutat.

További elemzés megerősítette azt a feltételezést, hogy a táblázatban bemutatott szervezői tevékenység az intézmények közötti különbségekre is felhívja a figyelmet.

A lelkigyakorlatos házak két csoportjának jellemzése

I. A kétharmados többséggel rendelkező intézmények csoportját tevékenysége után szolgáltató csoportnak neveztem el.

Az ide sorolható házakban a lelkigyakorlatokat döntően „kívülről” szervezik. Sok közül csak az egyik feladatuk, hogy megfelelő helyet biztosítsanak lelkigyakorlatok tartására. A következő intézmények kerültek ebbe a csoportba: (az intézményeket ahol lehetett, röviden helységnévvel jelöltem): Dobogókő, Érd, Péliföldszentkereszt, Bp.-Jablonka u., Iszka-szentgyörgy, Máriabesnyő, Domaszék, Szombathely, Eger, Tokod, Bajót.

Azt állítom, hogy ezeknek az intézményeknek egyházpolitikai szerepük a nagyobb, s nem a lelkigyakorlatok terén végzett munkájuk.

Egyházpolitikai jelentőségük abból ered, hogy ezek az intézmények a hierarchikus egyházrend alternatíváiként jelennek meg. Itt a főszerepet a „külsős” szervezők játsszák, akik sok esetben laikusok. Olyan programot szerveznek, amelyet ők akarnak. A lelkigyakorlatos házak házszabályai „rugalmasak”, kritériumaik szerint befogadnak minden olyan csoportot, akik a keresztény szellemiséget nem tagadják.

Az a tény, hogy az ország különböző pontjain össze lehet jönni keresztény embereknek, ahol minden külső kontroll nélkül azt lehet csinálni, amit a csoport és vezetőjük szeretne, önmagában fontos tény. Ehhez társul még, hogy helyet adnak minden egyházban szerveződő lelkiiségnek, mozgalomnak, keresztény öntevékeny csoportnak, hitoktatóknak, karitásznak, stb. Továbbá, nyitottak a társadalom egyéb humán jellegű önszerveződő csoportjai felé is, pl.: a NOE csoportjaira, hogy csak egyet említsünk meg. Durván azt mondhatjuk, hogy ezekben a házakban mindenki helyet kaphat,

aki akar valamit tenni az egyházért, a hitért, a keresztyén szellemiségért.

További jellemzőjük, hogy ugyanúgy megfordulnak e házakban a hagyományos egyházi formákhoz ragaszkodók, mint az új utakat keresők. Ezek a házak akaratlanul, de vállalják az egyházban kibontakozó „útkeresők” és megújulási mozgalmak katalizálását. Ez persze nem szerepelt eredeti célkitűzéseik között, inkább működési módjuk következménye.

Ez azt is jelenti, hogy ezek a lelkigyakorlatos házak hozzájárulnak az egyházban az útkereső magatartás intézményesüléséhez is. Nem mindegy egy karizmatikus csoportnak vagy egy bázisközösségnek, hogy összejöveteleiket egyik csoporttagjuk lakásán, vagy a katolikus egyház hivatalos intézményében tartják meg. Nyilvánvalóan az egyház egészébe való beemelődésüket jelenti, ha helyet kapnak egy lelkigyakorlatos házban. Vagyis azok, akik érvényes megoldásokról tudnak beszélni sokak számára, mehetnek a lelkigyakorlatos házakba.

Nem kevesebbet állítok erről a csoportról, mint azt, hogy pusztán lét ösztönzőleg hat az egyház társadalmi megújulására. Ezért egyházpolitikai szempontból nagyobb hatásúak, mint amit a lelkigyakorlatok területén könyvelhetnek el maguknak.

Az viszont nem állítható, hogy a fentiek megfelelnek a lelkigyakorlatos házakról alkotott ideálképnek. Sőt. Ellentmondás már onnan ered, hogy lelkigyakorlatos háznak nevezik önmagukat, miközben funkciójuk szerint inkább a keresztyének alulról szerveződő csoportjainak mentorai. A házakat igénybevevők más szerepet szánnak ezeknek az intézményeknek, s azok eleget is tesznek az elvárásoknak.

Felmerülhet a kérdés, hogy bújtatott módon identitásváltsággal küzdenek-e ezek a házak? Határozott nemmel kell felelni, hiszen ezek az intézmények nem tekinthetők lelkigyakorlatos házaknak, de nem is akarnak a szó ideáltípusának értelmében azok lenni.

Szolgáltatásuk körét évről évre növelni szeretnék, erre kényszerülnek gazdasági érdekeik miatt is. Dilemmát jelent viszont az, hogy meddig lehet elmenni a szolgáltatások bőví-

tésében? Mely programok tekinthetők még k
mi a kereszténység kritériuma. Ilyen és ehhez
dések merülnek fel, amikor a házak fenntartása és célkitűzé-
se között meg kell találniuk a kompromisszumot. Ez odáig
vezethet, hogy a lelkigyakorlatos házak e csoportjának hatá-
rozottan definiálni kell saját szerepkörét, amire eddig nem
került sort. Ennek egyik módja, hogy az előbb leírt funkcióju-
kat az intézmények tudatosítják önmaguk számára, s ennek
segítségével tervezik meg jövőbeni lépéseiket.

A vizsgált házak között vannak „előrelátóak”, akik nevük-
ben ill. ténylegesen eleve tágabb szerepkörre vállalkoztak:
Szombathelyen, Domaszéken, Egerben – a tanulmányi házak,
Dobogókőn – konferencia központ. Társaik előtt járnak, mű-
ködésük mintául szolgál a többi intézmény számára.

II. A négy intézményt magába foglaló második csoport szol- gáló házaknak tekinthetők.

Ezek az intézmények sokkal közelebb állnak az ideáltípus-
hoz, bár nem azonosak vele. Intézményeik karakterét a lelki-
gyakorlatok adása határozza meg. Ők a lelkiélet fejlődésének
előre meghatározott módon történő továbbadására vállalkoz-
nak. Az előbbiektől eltérő módon ezeknek az intéz-
ményeknek határozott elképzelésük van a házban folyó lelki-
gyakorlatok tartalmi oldaláról. Ők olyan saját lelki programo-
kat kínálnak fel, amelyet a legmegbízhatóbbnak és a legered-
ményesebbnek tartanak. Szerepük nem a kísérletezésben
van, hanem a már bevált, s önmaguk számára hasznosult ta-
paszthalatok továbbadásában. Ezek az intézmények lelkigy-
akorlataikban sajátos valóságot teremtenek meg. Olyan valósá-
got, amelyet nem lehet máshol építeni, csak az adott lelkigy-
akorlatos házakban. Biztosítják hozzá a vezető személyeket, a
társaktól való elszigetelődést, vagy éppen a sérült társak fo-
lyamatos jelenlétét (Tahi, Leányfalu, Püspökszentlászló,
Zoborhegy). A sajátos közegben a kívánt célt a ház vezetői
számon tartják, formális vagy informális úton. Róluk beszél a
köznyelv, amikor lelkigyakorlatos házakat emleget. Egyrészt a

kereszténységben elismert módszereket kínálják fel az érdeklődők számára (Szent Ignác-i lelkigyakorlatok), másrészt egy-egy karizmatikus személyiség évek hosszú sora alatt összegyűlt tapasztalatait adhatja tovább. (Pl. a Hajnal- vagy a Jálics-féle tapasztalatok.)

Ezek az intézmények látszólagos stabilitásuk ellenére is, mint ha nagyobb önmeghatározási gonddal küzdenének az előbbieknél. A lelkigyakorlatos házak világában ők a kisebbség, s a többség nyomást gyakorol működésükre. Anyagi gondokkal küszködve nem engedhetik meg maguknak, hogy csak saját „szólamukat énekeljék.” Ők is beengedik házaikba azokat, akik véleményük szerint a keresztény értékek erősítésén fáradoznak. Egyre inkább nyitnak lelkigyakorlaton kívüli programok felé is.

Kérdés az, hogy az anyagi nehézségek miatt, a többség által nyújtott minta hatására milyen arányban lesznek képesek a továbbiakban „saját” lelkigyakorlatok szervezésére. Úgy tűnik, hogy a saját és a külsős programok közötti megfelelő arányt egyelőre még tudják tartani, még nem került veszélybe önértelmezésük.

Az azonban már most is látható, hogy a két, merőben különböző szerepfelfogású csoport arculata elkezdett hasonlítani egymáshoz.

A lelkigyakorlatos házak két csoportjának közös vonásai

1. Annak ellenére, hogy a lelkigyakorlatok szervezésében jelentős a különbség a két csoport között, mégis, a lelkigyakorlatos házak vezetői egyetértettek abban, hogy mit tekintsenek lelkigyakorlatnak. Fontossági sorrendben az alábbi jellemzőket említették:

- Életrendezés
- Csendben végezhető folyamat
- Olyan lelki tevékenység, amelyhez előre meghatározott program kell.
- A folyamatot lelki vezető kíséri.
- Önismeret elsajátításához nyújt lehetőséget.
- A másik ember irányába ható folyamat.

Érdemes megfigyelni, hogy az első kettő a lelkigyakorlatok lényegére, a következő három annak körülményeire, s az utolsó kettő pedig a lelkigyakorlatok következményeire utal.

2. A lelkigyakorlatos házak mindkét csoportja egyformán nyitott a különböző típusú egyházi csoportok fogadására. Mindegyik házban megfordultak vagy megfordulhatnak plébániai közösségek, az egyes lelkiségekhez kötődő csoportok, bázisközösségek s egyéb keresztény csoportok.

3. A lelkigyakorlatos házak mindkét csoportja nyitott a különböző lelkigyakorlatos módszerekre. A „külsősök” lelkigyakorlatainak módszerei csak a lelkigyakorlatok vezetőitől függ, abba egyik ház sem szól bele.

Elmondható, hogy a vizsgált intézmények nem szelektálnak plébániák, lelkiségek, irányzatok között.

4. A lelkigyakorlatos házak csoport-hovatartozástól függetlenül vélték úgy (közel kétharmaduk), hogy a lelkigyakorlat vezetőjének legfontosabb tulajdonsága a jó kapcsolattartási képesség, s csak egyharmada tartotta legfontosabb követelménynek az alapos teológiai tudást. (Ez utóbbit a megkérdezett szerzetesek és papok tartották fontosabbnak.)

5. A kérdéses során csoport-hovatartozástól függetlenül oszlott meg a vélemény aközött, hogy a lelkigyakorlatok vezetői világi vagy egyházi személyek legyenek-e. A lelkigyakorlatos házak vezetői egyenlő esélyt adnának mindkettőnek.

6. Arra a kérdésre viszont, hogy ténylegesen kik tartják a lelkigyakorlatokat, az esetek kilencven százalékában egyházi személyeket jelöltek meg. Nyilvánvalóan itt ellentmondás van az elvek és a gyakorlat között. Nyitva áll a kérdés, vajon az elvek jelentik-e a jövő útját, s arról van szó, hogy jelenleg nincs elég felkészült laikus lelkigyakorlatok vezetésére, vagy esetleg arról, hogy a retorikában nem, de ténylegesen így fejeződik ki a laikusokkal szembeni bizalmatlanság.

7. A lelkigyakorlatos házakban fontos szempont, hogy ki tartja a lelkigyakorlatot. Egy megbízható előadó személye a végső garanciája annak, hogy a lelkigyakorlatos házzal elégedettek legyenek a vendégek.

A kutatás alapján megállapítható, hogy a lelkigyakorlatos házaknak megvan a saját előadógárdájuk. Három évre visszamenőleg említett előadók közül csak egyötödük „vándorol” a lelkigyakorlatos házak között. El kell oszlatnunk azt a feltevést, hogy a lelkigyakorlatos házakat a népszerű előadók tartják fenn vagy, hogy tőlük függenek, pedig sok esetben maguk az intézményvezetők is így élik meg a helyzetet. A gyakorlat mást bizonyít. A népszerű előadók a legelfoglaltabbak és legkeresettebbek, amúgy sem tudnak mindenhova eljutni. Tőlük függetlenül azonban kialakult a házaknak a saját „klientúrája” (előadók és közönség). Hogy ez a „klientúra” milyen bonyolult szempontok alapján jött létre, azt egy másik kutatásnak kellene megmondani. Mivel többségükben nem a házak választanak „vendégeket”, hanem azokat választják, a szempontokra csak utalni tudunk. Nyilvánvalóan fontos a közelség-távolság kérdése, a ház befogadóképessége, komfortfokozata, a szállásdíjak kérdése, s nem utolsósorban a személyes kapcsolatok kialakulása. Több tényező szövevényeként, a lehetőségek és az igények kialakítják a házak sajátos arculatát. Pl. a határon túli magyarok szívesen veszik igénybe Tokodot, a csendre vágyók Tahit, a regnumos lelkiségbe tartozó fiatalok Bajótra járnak, a nagy létszámú plébániaközösségeket Máriabesnyőn lehet elszállásolni, a szellemi fogyatékosokat szívesen látják Budapesten a Jablonka utcában, a mozgássérülteket, egyéb elesettek lelkületét a zaborhegyi úti plébánián tudják magas színvonalon erősíteni, stb.

Megállapítható, hogy az intézmények mindkét típusában van törekvés a sajátos arculat kialakítására. Törekvésüket ösztönzi a jól felfogott gazdasági érdek keltette versenyhelyzet is, azaz arculatuk kialakítását befolyásolják a piaci viszonyok.

A fenti jelenségek arra engednek következtetni, hogy a két csoport lelkigyakorlatos házai között egyre jelentősebbek a hasonló vonások.

Lelkigyakorlatos házak működése – számok tükrében

A vizsgált intézmények az elmúlt három évben összesen 2331 eseménynek voltak a színhelyei. Ebből a házak saját lelkigyakorlatot 457 alkalommal tartottak, amely az összprogram 20% -át jelenti. A kívülről szervezett lelkigyakorlatok száma 998 volt, amely az összprogram 43%-a. Ha a II. csoportba tartozó házak adatait külön kezeljük a többiekétől, akkor a következőket tapasztaljuk: a programok száma összesen 691 volt, ebből 358 esetben (52%) saját lelkigyakorlatot tartottak, s 188 esetben (27%) szerveztek a külsősök lelkigyakorlatokat. Az adatokból következik, hogy a tizenöt intézmény „saját” lelkigyakorlatait 80%-ban a II. csoporthoz tartozó négy ház rendezte.

A lelkigyakorlatos programokban 1994-ben 13246 fő vett részt, 1995-ben 15220 fő, s 1996 novemberéig 16385 fő. A szerény növekedés minden bizonnyal az újonnan bekapcsolódó házaknak és a régebbiek bővülő szolgáltatásainak köszönhető.

Igen meglepő, hogy a felsorolt nagy számokhoz képest az intézményekben kevesen dolgoznak. A vizsgált házakban összesen 46 fő él állandóan, s 87 főt tartanak nyilván főállású munkatársként. Az utóbbiak közé soroltuk a konyhai és a takarító személyzetet is. Önmagában érthetetlen is lenne, hogy ekkora programkínálatot és tömeget el tudjanak látni, ha nem tudnánk, hogy a lelkigyakorlatos házak jórészt az öntevékeny csoportok munkáira támaszkodnak.

Az ember azt gondolná, hogy a hatékonyabb lelkigyakorlat-adás végett a házak dolgozói a munkatársi kapcsolaton túl baráti, sőt lelki kapcsolatban is állnak egymással. Ehhez képest a megkérdezettek kétharmada azt vallotta, hogy házuk dolgozói között elsősorban munkatársi kapcsolat van, s egyharmaduk között megoszlott a baráti- ill. a lelki kapcsolat minőségének választása.

Lelkigyakorlatos házak kapcsolathálója

Érdeemes megfigyelni, hogy milyen szoros ill. gyenge kapcsolatban állnak a vizsgált házak egymás között. Minden egyes megkérdezett felsorolta, hogy mely társintézményekkel tartanak fenn kapcsolatot. A kapcsolatok számát és nem a minőségét vizsgálta a kérdés. A válaszokból az alábbiak derültek ki:

Választottak

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	Σ
1.	■		+													1
2.	+	■	+					+			+					4
3.	+	+	■	+						+	+					5
V	4.	+	+	+	■					+						4
á	5.	+			■											1
l	6.					■							+	+		2
a	7.	+		+	+		■									3
s	8.			+				■			+					2
z	9.	+		+					■		+					3
t	10.			+				+		■	+					3
ó	11.									+	■	+				5
k	12.									+	+	■				2
	13.			+		+			+		+		■	+		5
	14.					+					+		+	■		3
	15.														■	0
	Σ	6	2	7	3		2		2	1	4	8	1	2	2	40

A lelkiGYakorlatos házak kapcsolatai

1. Leányfalu; 2. Püspökszentlászló; 3. Tahí; 4. Manréza; 5. Érd;
 6. Péliföldszentkereszt; 7. Bp. Jablonka u.; 8. Iszkaszentgyörgy;
 9. Máriabesnyő; 10. Szeged-Domaszék; 11. Szombathely; 12. Eger;
 13. Tokod; 14. Bajót; 15. Bp. Zoborhegy u.

A táblázatból látható, hogy a kapcsolatok száma igen alacsony, hiszen a választók és a választottak oszlopa egyformán 40. Azaz, átlagosan 2,6 kapcsolatszámmal rendelkeznek az intézmények. Ugyanez mondható a kölcsönös válasz-

tásokra is. A legtöbbek által választott intézményeknél nagyobb presztízzsel rendelkeznek: Szor és Leányfalú. Viszonylagosan bár, de legnagyobb gal pedig Tahi, Tokod és Dobogókő jellemezhető.

A lelkigyakorlatos házak területileg Budapest köré koncentráltak, követve ezáltal a magyar településszerkezet meglévő torzulásait. A legutóbb alakult Püspökszentlászló intézménye Pécs egyházmegye s környéke számára hiánypótlást is jelent. Az intézményeket nem a tervszerűség, az elérhetőség, vagy a hiány hozta létre. Sokkal nagyobb szerepet játszott az, hogy az adott vidéken mekkora volt az aktív, keresztyénységüket életre váltani akaró csoportok, közösségek ereje. Sőt, nemritkán csupán egy-egy karizmatikus pap vagy egyházi személy elköteleződésének eredménye az intézmények felállítása.

Érdemes elgondolkodni a kapcsolatok gyengeségének okán, melyek a lelkigyakorlatos házak vezetőivel való beszélgetések alapján a következők:

1. A lelkigyakorlatos házak fiatal intézmények, nem volt eleendő idejük kapcsolathálójuk kiépítésére.

2. A lelkigyakorlatos házakat nagy erőfeszítések árán alapították meg. Az erőfeszítések befelé fordulóvá tették a vezetőket, önigazolással vannak elfoglalva. Elismertetésükkel sok esetben az egyházban is küzdeniük kell, s a küzdelem hozadéka a saját út megerősödése. Ehhez társulhat a magányosság.

3. Az egyházszociológiai szakirodalom jól ismert jelensége a modern egyház atomizáltsága, összhangban a környező világ atomizáltságával. Nem meglepő tehát, ha a vallási mező egy részében, a lelkigyakorlatos házak világában ugyanazokat a jelenségeket tapasztaljuk, mint az egyház egészében.

Nem kívánok további messzemenő következtetéseket levonni az alacsony kapcsolattartási adatokból. Ki kell viszont emelni, hogy a lelkigyakorlatos házak kezdenek önálló mezőt elfoglalni a katolikus egyházban. Ahhoz, hogy a pillanatnyi átmeneti állapotuk stabilizálódjon, szükségük lesz az összefo-

gásra. Az egyház testébe történő beágyazódásuk nem képzelhető el enélkül.

Ha ezek után tesszük fel a címben szereplő kérdést, miszerint sok vagy kevés lelkigyakorlatos háza van-e a katolikus egyháznak, akkor a kérdés kevésbé tűnhet csupán retorikusnak.

A lelkigyakorlatos házak I. csoportjának karakterét az egyházon belül folyó „civil szerveződések” alakítják. Emiatt azt kell mondani, hogy az első csoport tagjai nem lelkigyakorlatos házak, hanem szolgáltató házak, amelyekben szoktak lelkigyakorlatokat is tartani. E házak szerepét a laikusok igénye és az őket irányító szakembergárda (püspökök, papok, egyházmegyéék döntéshozói, stb.) határozza meg, nem pedig a lelkigyakorlatok. Ezekre a házakra ebben a formában nagy szüksége van az egyháznak, de nem szabad kifejezetten lelkigyakorlatos házaknak tekinteni őket.

A II. csoportba tartozó intézmények tekinthetők valóban lelkigyakorlatos házaknak. Számuk kicsi, tehát az nem áll, hogy sok lelkigyakorlatos ház lenne a katolikus egyházban. Őket az egyház egy másik erőssége hozta létre. Nevezetesen, a nagyon is speciális tudással rendelkező szakembergárda, akik tudásuk továbbadásával nagy hiányt pótolnak a hívek körében. Addig, amíg minden meghirdetett programjuk kelendő, nem állíthatjuk, hogy sokan vannak.

Mégis komolyan kell venni az egyházon belül azt a véleményt, hogy ma már túl sok lelkigyakorlatos ház van Magyarországon.

A véleményt egyrészt maguk a lelkigyakorlatos házak terjesztik, mert versenyhelyzetben vannak egymással, mert évről évre bizonytalan a költségvetésük, mert romlik a lakosság fizetőképessége, stb.

A vélemény mögött a tanulmány által feszegetett kérdés rejlik, nevezetesen, hogy a lelkigyakorlatos házak két csoportja között kezd elmosódni a különbség. Pontosabban a II. csoport kezd hasonlítani az I. csoporthoz. Még pontosabban,

a hagyományos értelemben vett lelkigyakorlatos házak kezdi átvenni a szolgáltató házak működési stratégiáját.

Ha a két csoport összeolvadása bekövetkezne, – amely folyamat már megindult s ezt jól érzékeli a közgondolkodás, – akkor tényleg sok „lelkigyakorlatos” ház lenne. Ebben az esetben azonban jelentős értéket képviselő intézményrendszert veszítene el az egyház.

Ha a folyamatot a jelenlegi szinten meg is lehetne állítani, akkor is a két csoportnak karakteresebben el kellene különülnie egymástól, hogy ne dolgozzanak egymás ellen. A karakterizálódást az egyház hivatalos intézményei segíteni tudják, gondolunk itt anyagi források biztosítására. Az egyház egészének mindkét csoportra szüksége van, hiszen értékeit is meg kell őriznie, s az útkereső egyháznak is teret kell adnia.

Összefoglalásképpen vegyük sorra, hogy milyen sajátos funkciókat töltenek be a lelkigyakorlatos házak az egyházban, csoporttípustól függetlenül.

1. Jelentős legitimáló szereppel bírnak az intézményekben megforduló csoportok, közösségek, vezetők törekvései irányába. A lelkigyakorlatos házak formális intézményei az egyháznak. A házba hívott, vagy vendégül látott csoportok közvetve bár, de az egyház által találnak elfogadásra.

2. Kiegyenlítő funkciójuk van egyrészt a különböző izmusok, mozgalmak és lelkiségek terén. Másrészt, a hagyományos szerepek megtartói és az újítók között is egyenrangúságot tesznek a házak azáltal, hogy mindenkit fogadnak.

3. Előbbiből következik, hogy az egyházon belül feszültségoldó szerepük van.

4. Az egyház egészét képviselik a társadalmi környezet felé, kapcsolatot teremtenek a nem keresztény s a kereszténységet nem támadó társadalommal azáltal, hogy olcsón helyet biztosítanak számukra.

LELKIGYAKORLATOS HÁZAK**Regnum Marianum**

1146 Budapest, Zoborhely tér 4/a

Telefon: 252-4271

Vezető: Hajnal György, plébános

Bajót Rk. Plébánia

2533 Bánk bán tér 11.

Telefon: 06-33-355-621

Vezető: Molnár Alajos, plébános

Zöldfás Katolikus Ifjúsági Központ

6781 Domaszék, Tanya 696.

Telefon / Fax: 06-62-384-154

Vezető: Kondé Lajos

Manréza

2099 Dobogókő Fény u.1.

Telefon: 06-26-342-681,

Fax: 06-26-327-633

Vezető: Sajgó Szabolcs

Mater Salvatoris

2100 Gödöllő, Kapucinusok tere 3.

Telefon: / Fax: 06-28-420-176

Vezető: Szecsőd Péter

Hódmezővásárhely

6800 Szent István tér 4.

Telefon: 06-62-341-491

Vezető: Ujváry Julianna

Egyházmegyei Lelki Centrum

8043 Iszkaszentgyörgy,

Rákóczi u. 1.

Telefon: 06-22-361-025

Vezető: Bella Lászlóné

Szent Gellért Lelkigyakorlatos Ház

2016 Leányfalu, Móricz Zsigmond u. 141

Telefon: 06-26-323-212,

06-26-323-122

Igazgató: Hevenes János

Vezető: Kovács Attila

Szombathely

9700 Karmelita u.1.

Telefon: 06-94-329-712,

Fax: 94-329-713

Levélcím:

9701 Szombathely. Pf. 221.

Igazgató: Horváth József

Jézus Szíve Népleányok

2022 Tahí, Villasor 7-9

Telefon / Fax: 06-26-387-162

Vezető: Bozsó Julianna

Tokod, Rk. Plébánia

2530 Tokod, Szabadság tér 1.

Vezető: Vargha M. Péter

Kérdések és válaszok a magyarországi lelkigyakorlatokhoz

Az interjút szerkesztőségünk Midling Andreával készítette, aki 1968-ban született Budapesten munkás családban. Teológiai tanulmányait szülei tudomása és beleegyezése nélkül kezdte meg 1987-ben. 1992-ben a Pázmány Péter Hit-tudományi Egyetemen diplomát szerzett. 1993 óta Bécsben folytatja teológiai tanulmányait. 1995 óta doktori disszertációján dolgozik, melynek témája a lelkiségi teológia. Bécsi tartozkodása alatt ismerkedett meg az Úti Boldogasszony Világi Intézményével, melynek másfél éve tagja. 1997 nyaratól pasztorális teológiát tanít a Sophia szerzetesnők teológiai főiskoláján.

1. Olyan sok mindent értenek lelkigyakorlaton, te mit értesz ezen?

Én csak abból tudok kiindulni, amit saját bőrömön megtapasztaltam, és aminek még mélyebb megismerésére töreksem. Ez pedig a Szent Ignác-i lelkigyakorlat. Szent Ignác a lelkigyakorlatos könyve elején azzal kezdi mondanivalóját, hogy maga definiálja, mik is azok a lelkigyakorlatok. A rá jellemző módon nem tudományos fogalmi kinccsel közelít, hanem egy kép segítségével próbálja a lelkigyakorlatok lényegét megfoghatóvá tenni. Vagyis azt mondja: „... amiként a sétálás, gyaloglás és futás testgyakorlat, ugyanúgy lelkigyakorlatnak mondható minden tevékenység, mely a lelket előkészíti és alkalmassá teszi arra, hogy eltávolítson magától minden rendetlen hajlamot, és miután azokat eltávolította, keresse és megtalálja az isteni akaratot, hogy életét aszerint rendezze és

a lélek üdvösségét elnyerje.“ Ő természetesen felsorolja a lehetséges eszközöket és utakat is ehhez az állapothoz, számomra mégis az a döntő ebben a megfogalmazásban, hogy a lelki gyakorlatokban nem másról van szó, mint arról, hogy mi történik Isten és a lelki gyakorlatozó között. S ahhoz, hogy történhessen valami, hogy a teremtmény a Teremtőjével – ahogy ismét Ignác fogalmaz – közvetlenül találkozhasson, és ebből a találkozásból gyógyulás, megerősítés, döntés, felismerés – s még sorolhatnám mi minden –, születhessék. Ehhez létre kell hozni a megfelelő feltételeket, melyekért a lelki gyakorlatot kísérő a felelős. Tehát nem az a lelki gyakorlat, amit mi a különféle módszereinkkel (előadások, meditációk, beszélgetések) felállítunk, hanem lelki gyakorlat az, ami köztem és Isten között történik. Ennek a tudatosítása nagy felelősséget jelent (és nagy kompetenciát is igényel) mind a lelki gyakorlatot kísérő, mind pedig a lelki gyakorlatozó részéről, akinek ilyen módon a szabad választás tisztán és konkrétan fel van kínálva.

2. Különféle lelki gyakorlat típusok léteznek. Megfigyelhető ezek között valamilyen „trend“, áthajlás, közös alap?

Először is én abból indulnék ki, hogy Magyarországra különösen is jellemző az, hogy minden lelki gyakorlat néven fut, ami tulajdonképpen nem is az, pontosabban az előbb említett Szent Ignác-i értelemben nem az. Ezzel természetesen nem azt akarom mondani, hogy ami ezen definíción kívül esik, az ne lenne jó és fontos a keresztény öntudat, egy keresztény személyiség kialakításában és formálásában – s a személyt nagyon kiemelném, melynek ma nagyobb az aktualitása, mint valaha. De egy teológiai előadásokkal telített 3-4 napos együttlét, vagy keleti meditációs módszerekkel átimádkozott időszak, Szent Ignác-i értelemben nem nevezhető lelki gyakorlatnak. Azokat másképp kellene elnevezni. Természetesen ez azt sem jelenti, hogy maga Szent Ignác találta volna fel a lelki gyakorlatokat; de ő az, aki lelki élményei alapján,

évtizedek munkájával állította össze az ő korában fellelhető imamódokat, elmélkedési gyakorlatokat olyan rendszerré, amelyet a lelkigyakorlatos könyvben találunk, s mely alapján azóta lelkigyakorlatról beszélünk.

Másodszor, az is igaz, hogy megfigyelhető a mai lelkigyakorlatos „kínálatban” egyfajta igény és tapogatózás abba az irányba, hogy hogyan, milyen módon és eszközökkel válik lehetségessé a Szent Ignác-i ideál elérése, vagyis a Teremtő és teremtménye közvetlen találkozása. Ezekben a törekvésekben és a lelkigyakorlatos résztvevők beszámolóiban egyértelműen nagy hangsúlyt kap a csend felfedezésének, vagy újrafelfedezésének az élménye, a szentírási történetek saját történetként való megélése, az imaélet belső küzdelmeinek és e küzdelmek közötti tájékozódás és megkülönböztetni tudás iránti igény. Vagyis mindazt, amit Szent Ignác korának nyelvén megfogalmaz és látszólag első olvasásra száraznak és érthetetlennek tűnik, azt kezdjük újra felfedezni és az élmények alapján a száraznak tűnő kifejezéseket megérteni. S ez nemcsak nálunk van így – sőt, nálunk sajnos ez még csak elkezdődött. Ami azonban különösen is ránk jellemző és plusz hangsúlytevést jelent a lelkigyakorlatos munkában, az az, hogy bizonyos mértékben hasonló a helyzet, mint Szent Ignác korában. Ignác (és ugyanezen a vonalon Luther) az Újkor kezdetén a maga programjával azért szállt síkra, hogy az individuum a maga egyszeri, meg nem ismételtetlen mivoltában kerüljön az egyházi érdeklődés középpontjába. Az egyéni szabadság, felelősség, választás és dönteni tudás képességének kérdése az Istenhez való viszonyomon dől el, nem máson. Ezt Ignác mesterien tudta kezelni.

De most, 1989 után, amikor a mérleg nyelve abba az irányba billen el, hogy az individuum önmagát egyre jobban megvalósíthassa a szolidaritás kárára, akkor erre is az a válaszom, hogy a lelkigyakorlatok, vagyis az, amit a Szent Ignác-i lelkigyakorlatok célul tűznek ki, hogy az egyén csakis Istenben találhatja meg igazi önmagát, szabadságát és szabadsága felelős kibontakozásában fokozatosan kibomló képességét a sze-

retetre, tehát a lelkigyakorlatok ezen üzenetének tudatosítása az egyházi élet kibontakoztatására irányuló mindenfajta törekvésben, a konkrét lelkipásztori munkában a legfontosabb feladat. Karl Rahner köztudottan ezt úgy fogalmazta meg, hogy a jövő keresztényei vagy misztikusak lesznek, vagy nem lesznek keresztények. S a misztika itt nem egy elrugaszkodást jelent a valóságtól, hanem azt a közvetlen kapcsolatot a Teremtő és teremtménye között, melyet a lelkigyakorlatos út kínál.

3. A lelkigyakorlatnak története van. Azok a lelkigyakorlatok, melyek ma léteznek, kötődnek a Szent Ignác-ihoz?

Erről már szó esett, hogy magának a Szent Ignác-i lelkigyakorlatnak is megvan a maga története és történetisége. Ez természetes.

Amit azonban én a kérdés mögül kiolvasok, az inkább talán az, hogy vajon azok a lelkigyakorlattípusok, melyeket az egyes csoportok, mozgalmak kialakítottak, azoknak van-e valamilyen közük a Szent Ignác-i lelkigyakorlatokhoz?

Az én megfigyeléseim azt igazolják, hogy a sémát mindig a Szent Ignác-i lelkigyakorlat adta, akár a regnumi lelkigyakorlatokat nézzük meg, akár a Bokor-lelkigyakorlatokat, akár más csoportokét. De a legtöbb esetben más és más hangsúlytevések születtek, melyek azt eredményezték, hogy ma ezek Szent Ignác-i értelemben nem lelkigyakorlatok a már kifejtettek miatt. Az, hogy az átvett séma átdolgozásra került, s egy-egy mozgalom, csoport életében más vált módszerben fontossá és a közösség életét előbbrevivővé, az azzal magyarázható, hogy ha valaki pusztán a lelkigyakorlatos könyv alapján, tapasztalt egyéni kíséret nélkül akarja a lelkigyakorlatok lényegét megérteni, az kemény falakba fog ütközni. Tapasztalt egyéni kíséret a lelkigyakorlatok tanulmányozását, egyéni lelkigyakorlatos tapasztalatokat és akár más előtanulmányokat is igényel. Erre a földalatti egyház életében nem volt lehetőség. Természetes azonban, hogy valamit kellett találni, ami

azonban a lelkigyakorlatokat élővé, közösségibbé, élményszerűbbé tették, s így alakultak ki a különféle lelkigyakorlatos típusok. Én azonban nagyon szeretném, ha ezekre a formákra más elnevezést keresnénk és találnánk. Különben a Szent Ignác-i lelkigyakorlatok történetében éppen a lelkigyakorlatok újrafelfedezése kapcsán a definíció is finomodott és jobban konkretizálódott. Így tulajdonképpen az nevezhető Szent Ignác-i lelkigyakorlatnak – ahogy ezt Willi Lambert olyan jól megfogalmazza –, mely istenközpontú, gyakorlatorientált, Krisztusra vonatkoztatott, folyamatszerű és a teljesség, az egység igényével lép fel, vagyis az egész ember testtel-lelkesteül, a maga élettörténetével a lelkigyakorlatos esemény alanya. Ebből következik, hogy egyre nagyobb hangsúlyt kap az egyéni vezetésű lelkigyakorlat, melyet Szent Ignác eredetileg is végzett és melynek elterjesztéséért dolgozott.

4. A lelkigyakorlatok egyházi motivációból születtek. Most is így van ez, vagy az emberek más miatt jönnek? A különféle ezoterikus irányok miatt nem azért lép fel az egyház a lelkigyakorlatokkal szemben, hogy a konkurenciát csökkentse?

A Szent Ignác-i lelkigyakorlat elsődleges motivációja nem „egyházi“, a szó leszűkített értelmében. Az elsődleges cél az, hogy az egyes ember Istenhez kerüljön közelebb és életét ebből a kapcsolatból, a számára felismert isteni akarat szerint rendezze. Az már a felismert akarat konkrét megvalósításához tartozik, hogy a lelkigyakorlatokban az egyházas érzület kialakításáról is szó van. De itt nagyon pontosan kell látnunk az összefüggéseket, hogy megértsük, miről is van szó, amikor a lelkigyakorlatok ezen pontjához érünk. Először is tudnunk kell, hogy Szent Ignác az egyházi lelkület kialakítása szabályait a szellemek megkülönböztetésének szabályai után csatolja (tehát a lelkigyakorlat folyamatában a harmadik, negyedik hétnek a témája) és a döntő számára az, hogy ugyanaz a Lélek irányítja és vezeti az egyházat, mely a lelkigyakorlatozót és Mesterét, Krisztust – akit követni akar – is vezette.

Sajnos azáltal, hogy a lelkigyakorlatos folyamatot sokan nem vették figyelembe és az ignáci szándékot ezeknek a szabályoknak egyoldalú értelmezésével félremagyarázták, ebből adódott, hogy valóban, sokszor a lelkigyakorlatok a hitújítás eszközeként is lettek felhasználva.

Ami a mi korunkat illeti, először is különbséget kell tenni aközött, hogy mi mozgatja az embereket, amikor egyre nagyobb az igény a misztikus, meg nem fogható jelenségek után, és aközött, hogy az egyház felismeri-e egyrészt azt, hogy ezen keresések mögött nagyon is a transzcendencia, a misztika utáni vágy rejtőzik, másrészt azt, hogy mi minden rejlik a lelkigyakorlatokban.

Sajnos a gyakorlat azt igazolja, hogy az egyház általában minden újra ellenállással és kritikával reagál, ahelyett, hogy közelebbről megnézné, mi mozgatja az embereket, s ezt felismerve, megpróbálna az evangélium fényében választ adni. Mivel ezt még nem ismerte fel, ezért a lelkigyakorlatok sem kapják meg a megfelelő helyüket az egyházi élet terén. Tehát az nem igaz, hogy a lelkigyakorlatok iránti propaganda az egyház részéről az emberek misztika utáni igényének és így az ezoterikus irányzatok elterjedése elleni konkurencia lenne. Egy sikeres, eredeti Szent Ignác-i értelemben kísért lelki gyakorlat hallatlan kompetenciát követel, tehát olyan személyeket, akik egyrészt, eljutottak a személyiségükben a megfelelő érettség fokára, másrészt, a lelkigyakorlatos kompetencia egyike azoknak a területeknek, melyet nem lehet könyvekből, kurzusok elvégzéséből elsajátítani, az egyéni rátermettség (karizma) és az egyéni lelkigyakorlatos tapasztalat elengedhetetlen a lelkigyakorlat kíséréséhez. Ellenkező esetben az illető, aki lelkigyakorlatot kísér, többet árthat, mint használ. S ezt bizony ugyancsak nehezen akarja felismerni az egyház. Egyáltalán nincs támogatva pl. az, hogy rátermett egyének alapos lelkigyakorlatos kiképzésben vegyenek részt és ilyen rátermett és képzett emberek vezessék pl. a lelkigyakorlatos házakat. Ez lenne az egyház részéről egy olyan „befektetés“, mely a jövő egyházának kialakítása szempontjából elen-

gedhetetlen. Sokkal fontosabb és elsődlegesebb, mint az, hogy épületeket igényeljünk vissza.

5. Te a magyarországi lelkigyakorlatokat vizsgálod. Mi az, amire a dolgozatodban választ keresel?

Az én szándékom ezzel a dolgozattal kettős volt. Egyrészt tisztázni szeretném, mi is igazán az, hogy lelkigyakorlat, és így a Magyarországon uralkodó káoszban ezen a területen a rendcsináláshoz valamennyire hozzájárulhassak, másrészt éppen a lelkigyakorlatok jelentőségének felismerésével szeretnék azon dolgozni, hogy a misztagógikus lelkipásztorkodás a magyar egyházi köztudatban és a lelkipásztori gyakorlatban sokkal nagyobb hangsúlyt kapjon. A magam részéről ebben látom a jövő egyházának létbeni feltételét. Karl Rahner mondasára építve azt vallom, hogy a jövő keresztényei csak azáltal lesznek misztikusok (Istenben meggyökerezettek), ha lelkipásztoraik misztagógikusok lesznek, vagyis olyanok, akik képesek a misztériumba bevezetni, mert Isten maga tette őket erre képessé. S ennek nagyon komoly konzekvenciái vannak.

Zulehner professzornak van egy sajátos módszere, mely alapján a társadalmi, egyházi valóságot vizsgálja. Ez a módszer nagyon emberközeli és evangéliumközeli. Emiatt nem volt különösebb akadály a annak, hogy az általam kiválasztott témát feldolgozzam és melyért a jövőben is dolgozni szeretnék, hiszen ez a módszer is igazolta az én elgondolásaimat és a dolgokhoz való hozzáállásomat. Azonban mindenkinek megvan a maga útja, és azt már most tudom és mondhatom, hogy nekem a pasztorálszociológia, mely Zulehner professzor elsődleges eszköztára, nem erősségem. Az én területem az elmondottak alapján is a misztagógikus lelkipásztorkodás „tana” és ezen belül is az empirikus életrajzkutatás az, ami nagyon érdekel.

PERCZE SÁNDOR

1974. június 29-én született Sárváron. Uraiújfaluban lakik. Szombathelyen, műszerészként érettségizett. Harmadik osztályos volt, amikor hitre jutott. Jelenleg a Budapesti Evangélikus Hittudományi Egyetem ötödéves teológus hallgatója, lelkészjelölt. Az alábbi témában írta szigorlati dolgozatát gyakorlati teológiából.

Lelkigyakorlatok az Evangélikus Egyházban

Lelkigyakorlat. Evangélikus fül számára különösen cseng ez a szó. Egyeseknek teljesen ismeretlen, másoknak titokzatos; vannak akik katolikus ízűnek érzik és valamiféle üdvösségszerző cselekedetnek gondolják, aminek segítségével az ember felkapaszkodik Istenhez, éppen ezért nem tulajdonítanak neki jelentőséget. Vannak azonban olyanok is, akik „öntudatlanul” végzik, valahányszor ígét olvasnak, arról gondolkodnak (meditálnak), egy-egy éneket – csak úgy otthon, maguknak/magukban – elénekelnek. A baj akkor van, mikor valaki mindezeket kötelező előírásnak véli, vallásos hókuszpókusznak bélyegzi. Pedig egészen másról van szó. A néhai evangélikus püspök, Ordass Lajos így vall erről: „Jézus számára az imádság nem a vallásos élethez tartozó kegyes szokás volt, hanem ez volt életének a szíve. Az imádságból élt”.¹ Az imádság, meditáció, lelkigyakorlat – most mindegy, hogy nevezzük – a hívő ember legbensőbb létszükséglete. Csak annyit élünk, amennyit szeretünk – mondja Augustinus. Így is folytathatnánk: és olyan a szeretetünk, amilyen az imádsá-

¹ Ordass Lajos: Nem tudok imádkozni, Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1992, 15.

gunk. Az élet értelmét a szeretet adja, a szeretet háttérét pedig az imádság.

Nem is olyan rég hallottam egy idős lelkipásztor vallomását: „... imádság nélkül nem megy. Én azt hiszem, hogy itt van egész Országos Egyházunk, lelkészi-teológus karunk, benne saját magam élete minden nyomorúságának a legfőbb baja. Nagyon rosszul működik a belső szobánk”. Be kell vallanunk: elfelejtettünk imádkozni, hinni. Pedig „az imádság a gyakorolt hit”.²

Manapság nagyon keveset hallani egyházunkban arról, hogy a nagy reformátor (Luther Márton) honnan merítette azt a hallatlan energiát, dinamizmust és nem utolsósorban evangéliumi tisztánlátást, ami annyira meghatározta életét, szolgálatát. Magyarul: minden fórumon, vitás kérdésben elmondjuk, mit tanított, de hogy azt hogyan élte meg, arról hallgatunk. Pedig neki is volt imaélete, lelkigyakorlata, sokat írt és szólt az imádságról. Mindez legvilágosabban az „Így imádkozzál!” című kis írásában maradt ránk. Ez az egyetlen olyan „hagyományozott” lelki- vagy imagyakorlat az evangélikusság körében, melynek világos vonala majdhogynem meghatározott kerete van. Sokan írtak és sokféleképpen az imádságról, meditációról, de nagyon kevesen adtak elénk olyan kész, kiforrott és kigyakorolt (!) „rendszer”, mint Luther.

Mindenekelőtt ejtsünk szót a sajátosságokról. Egyházunk egyik legjellemzőbb vonásaként majdnem mindig és mindenki a szabadságot jelöli meg. Meglepő módon azonban az imádság területén Luther és a nyomában járó teológusok (pl.: Dietrich Bonhoeffer, Ordass Lajos) nagyon szigorúan ragaszkodtak a kötött imádságokhoz. Mindenekelőtt a zsoltárokra és a Miatyánkra kell gondolnunk. Az oka ennek nagyon egyszerű: az utóbbit maga Jézus mondta el követőinek, mikor azzal a kéréssel fordultak hozzá: tanítsa őket imádkozni (Lk 11,1). Hitünk szerint ebben az imádságban benne foglaltatik minden, amire szükségünk van, és amiért imádkoznunk

² Uo.: 52.

kell. A zsoltárok imádságait pedig azért hangsúlyozták, mert Jézus gyakran „használta” őket.

Luther ezek mellett – mint látni fogjuk – a Tízparancsolatot és az Apostoli Hitvallást is imádkozta. Mindezek után lássuk magát a gyakorlatot:

Reggel az első, este az utolsó dolgának tartotta az imádkozást. Fohászai azonban nem pusztán spontán könyörgések voltak, hanem tudatos liturgiát szerkesztett nekik. Ez a liturgia nem áll másból, mint egy rövid, „lehetőleg kevés szóval”³ megfogalmazott „nyitányból”, melyben elmondja, hogy Isten parancsolatának engedelmeskedik, mikor imádságba kezd. Térdelve vagy állva történik mindez, de mindig összekulcsolt kézzel. A rövid bevezető a Miatyánkba torkollik, amit szóról szóra mond végig.

Ami ezután következik, az gyökerestől benne áll az ókori szerzetesi imák gyakorlatában. Luther nemcsak elmondja az Úrtól tanult imádságot, hanem miután egyszer végigimádkozta az egészet, külön-külön is körülimádkozza és „megrágja”: „A szívnek kell felgerjednie és megtanulnia, hogy milyen gondolatokat ragadjon meg a Miatyánkból... gyakran előfordul, hogy egyetlen rész vagy kérés során oly gazdag gondolatokba mélyedek el, hogy a többi kérést egészen mellőzöm... hadd áradjanak az ilyen gondolatok; csendben figyelj rájuk és semmiképpen ne akadályozd őket. Ilyenkor ugyanis maga a Szentlélek prédikál és az ő prédikációjának egyetlen szava többet ér, mint ezer magunkfajta imádság. Sokszor többet tanultam így imádkozás közben, mint amennyit sok olvasásból és töprengésből nyerhettem volna.”⁴ Számára ez a legfontosabb imádság, amin az összes többi lemérhető, sőt a zsoltárok is „általa érthetők”.⁵

³ Luther Márton, Így imádkozzál, Magyar Luther Füzetek 6., Budapest, 1997, 26.

⁴ Így imádkozzál, 31.

⁵ Dietrich Bonhoeffer, Die Psalmen – Das Gebetbuch der Bibel, MBK-Verlag, Bad Salzungen, 1989, 11.

Innen hát az a nagy szeretet és vonzódás a Miatyánkhoz, aminek minden áhítat nélküli végigmondását nagyon nagy bajnak tartja: „... én még ma is úgy csüngök a Miatyánkon, mint gyermek: magamba szívom, s mint öreg ember sem tudok vele betelni. Ez a legdrágább imádságom”.⁶

Miután a Miatyánkot befejezte, rátér a Tízparancsolatra, és ezt is ugyanúgy körbeimádkozza. Megáll az egyes parancsolatoknál és elmélkedik azok fölött mégpedig úgy, hogy „minden egyes parancsolatból négyszeres; illetve négyféleképp font koszorúcskát”⁷ csinál.

Minden egyes parancsolat imádkozásánál először azt veszi fontolóra, hogy az **mit tanít** és ezáltal mit követel az imádkozótól Isten. A második szál a **hálaadás**, a harmadik a **gyónás**, bűnvallás, mintegy énvizsgálat, lelkiismeret-vizsgálat, a negyedik pedig a parancsolat betartásáért való **könyörgés**.

Luther szerint a Miatyánk és a Tízparancsolat ily módon való imádkozásával „magához kell térnie s imádkozáshoz fel kell buzdulnia a szívnek”.⁸ Mindenképp óv azonban attól, hogy túl sokat és egyszerre vegyen elő az ember, mert ez lelkieg fáradtságot okoz. Az imádság „inkább legyen gyakori és bensőséges”.⁹

Nemcsak a Miatyánkot és a Tízparancsolatot imádkozta így, hanem az Apostoli Hitvallással, a zsoltárokkal és a Szentírás igéivel kapcsolatban is (naponként váltogatva) ugyanezt javasolta.

Már első zsoltárokbeli előadásában (!) beszélt a meditációról: „Meditálni azt jelenti: komolyan, mélyen és gondosan gondolkodni, tulajdonképpen: a szívben újrarágni. Meditálni ugyanakkor azt is jelenti... középen maradni, vagy a középtől

⁶ Uo.: 32.

⁷ Uo.: 33.

⁸ Uo.: 43.

⁹ Uo.: 43.

és a belsőtől mozgattatni. Aki tehát belsőleg és gondolkodik, panaszkodik, elmélkedik, az med

Sajnálatos módon ez a lelkigyakorlat kikopott az evangélikus egyház hagyományaiból. Ha voltak is, akik ismerték és végezték, minden bizonnyal nem voltak tulságosan sokan. Nyilvánosan azonban nem tanították, gyakoroltatták. Mindenki maga dönthette el, hogyan imádkozik, meditál, és hogyan éli lelki életét – minden különösebb tanács, vezetés nélkül.

Csak **napjainkban** lett újra aktuális kérdés a spiritualitás. Rohanó, szétszórt, zakatoló világunkban egyre többen érzik a szükségét az idő értelmes eltöltésének, a tartalom keresésének. A keleti vallások és meditációs technikák térhódításának korában eszmélünk csak arra, mekkora kincset ástunk el akkor, mikor nem törődtünk az egyház több ezer éves imádságtapasztalataival. Ugyancsak most áll előttünk az a hatalmas feladat, hogy megtanuljunk kellő alázattal a katolikus egyházban élő hagyományokra figyelni. (Egyébként nem egy evangélikus lelkész látogatott szerzetesi közösségeket az elmúlt években lelki töltekezés céljából!)

Hogy a lelki közelség érzékelhető legyen, állítsunk most egymás mellé „minkét oldalról” egy-egy nagy lelki vezető: Loyolai Ignácot és Luther Mártont.

A teljesség és minden belemagyarázás igénye nélkül, e két nagy és eléggé különböző személyiség imádságos életének csupán egyetlen pontját szeretném összehasonlítani. Arra való utalást, hogy ismerték volna egymást vagy egymás iratait olvasták volna, sehol nem találtam. Vizsgálódásom során azonban egy ponton meglepő hasonlóságot véltem felfedezni. Ez pedig az ember Isten színe előtt való önmagára tekintése.

Ignác ezt „**examen generale**”-nak nevezi (általános lelkiismeret-vizsgálás). Luther egyszerűen csak a Tízparancsolat

¹⁰ Manfred Seitz: *Erneuerung der Gemeinde*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1985, 202.

imádkozásának. A részletesebb összehasonlítás előtt azonban ejtsünk néhány szót az ignáci lelkiismeret-vizsgálásról. „Az examen szó a legrégibb római jogi nyelvben a mérlegserpenyőre rakott fémrudak egyensúlyát jelentette. Ha nem jött létre az egyensúly, akkor a vizsgált fémet salaktalanítani kellett, hogy teljes értékűvé váljon... olyan helyzetekre vonatkoztatva, melyekben az ember próbára tétetik, Isten akaratának mércéjével megmértetik, és annak súlyával kell egyensúlyt tartania.”¹¹

Loyolai Ignác erről a lelkigyakorlatról – bármilyen sok tenivalója is volt – soha nem mondott le. „Amikor egyszer megkérdezték tőle, vajon hogyan érintené a Jézus Társaság felosztásának híre, azt válaszolta: a ‘negyedóra’ (examen generale) után teljesen megnyugodna, és visszanyerné lelki egyensúlyát.”¹²

A Jézus Társaság tagjai vallják, hogy az élet és annak minden egyes napja, órája, minden élménye és története valami értéket rejt magában, „ami fölött el is lehet siklani, de éppen akkora lehetőség van... a felszínre hozatalra és az értékelésre is”.¹³

A nap egy olyan jellegű kiértékeléséről van szó, ahol a selejtes (salakos) és értékes egyaránt a felszínre kerül. Az előbbi az ember megpróbálja elvetni, az utóbbit köszönettel fogadni. Az examen „nem más tehát, mint hallgatva-halló ... dialógus”¹⁴, amelyben az ember megtalálja saját helyét az Isten színe előtt.

Luther útmutatója az imádságról 1535-ben jelent meg, Loyolai Ignác 1548-ban adta ki pápai engedéllyel az Exercitia

¹¹ Willi Lambert SJ: Ignác legbecsesebb negyedórája, Szt. Gellért Kiadó és Nyomda, Budapest, 1991, 6.

¹² Uo.: 5.

¹³ Uo.: 8.

¹⁴ Uo.: 8.

Spiritualia-t, mely tartalmazza az Examen Generale-t, de már jóval előbb összeállította és gyakorolta.¹⁵

Ami az összehasonlításból nagyon jól látszik (*ld. táblázat*):

Examen Generale Öt pontot tartalmaz:	Luther Tízparancsolat imája, Miatyánk. Utána négyféleképp font koszorút csinál
1. Hálaadás Istennek, a mi Urunknak a kapott jótéte- ményekért.	1. A parancsolatot, mint tanítást veszi elő, s arra gondol, mit követel Isten.
2. Kegyelem kérése, hogy megismerjük bűneinket és kiirtsuk azokat.	2. Másodszor hálát ad Isten mérhetetlen irgalmáért.
3. A lélek elszámoltatása gon- dotlókért, szavakért és a cse- lekedetekért a felkelés órájától	3. Harmadszor gyónásnak te- kinti a parancsolatot, megvall- ja bűneit.
4. Bocsánatkérés Istentől	
5. Határozzuk el, hogy ke- gyelmével megjavulunk. Miatyánk.	4. Imádság azért, hogy a pa- rancsolatot egyre jobban meg- értse, aszerint cselekedjen.

A hálaadás és a bűnök felismerésének sorrendje (Luthernél a tanítás) cserélődnek csak fel. Ignác a lélek elszámoltatását és a bűnökért való bocsánatkérést két külön lépésben végzi el, míg Luther a gyónás alatt természetesen mindkettőre gondol.

Az utolsó különbség végül a Miatyánk szerepében és helyében van. Luther mintegy „nyitánynak” szánja, Ignác „záróak-kordnak”. Az értelme tulajdonképpen mindkettőnek megvan. A Miatyánk rá is hangolhat az isteni hullámhosszra. Ha befejezőként mondjuk el, akkor a „... Miatyánkkal könnyen megszabadulunk azoktól a gondjainktól, amelyek esetleg az

¹⁵Söveges Dávid OSB: Fejezetek a lelkiség történetéből, Szt. Gellért Hittudományi Főiskola, Pannonhalma, 1993, 192.

iménti sematizáló (bűneinket elénk táró) eljárás közben keletkeztek”.¹⁶

Nyitott marad a kérdés, hogy ez a hasonlóság a szerzetesi háttérből fakad-e. A lényegét sokkal inkább abban kell látnunk, hogy a Lélek két különböző emberben, különböző helyen valami teljesen hasonlót munkált ki.

Üdvös és hasznos lenne tehát, ha megtanulnánk a Lélekért kiáltani! Mert semmi másra nincs szükségünk, csak az Ő vezetésére, hogy megvilágítsa lelki szemeinket és vezessen minket Urunkhoz, akiben nincsen sem zsidó, sem görög; sem férfi, sem nő. Sem felekezetek, sem határok. Tanítson minket végre Ő imádkozni!

¹⁶ Ignác legbecsessebb negyedórája, 17.

Pártprogramok egyházpolitikája 1998

Megint választásra készül az ország. Legalábbis az a része, amely hajlandó kifejezni politikai preferenciáit, venni a fardtságot arra, hogy szimpátiáit és érdekeit szavazással megjelenítse. Biztosan kevesebben vannak, akiknek módja van arra is, hogy utánanézzon a versengő pártok programjának. Az egyházak hivatalosan „lelkiismereti” szavazásra biztatják híveiket. Két értelemben is: lelkiismereti kötelességként el kell menni szavazni, valamint a lelkiismeret szavára kell hallgatni a következő négy évet meghatározó „X”-ek behúzásánál. Abban nagy az egység, hogy nyíltan egyik egyház sem támogatja egyik pártot sem. A keresztény, ún. „történelmi” egyházak azonban – híven az európai gyakorlathoz – megpróbálnak középpártokat támogatni. Az egyház közép-re tart, tehát balra – mondhatnánk. Ez azonban már történelmi vitákat keltené, aminek még felvetésére sincs itt terünk sem szándékunk. Az előző országgyűlési választási előkészülethez hasonlóan¹ szerkesztőségünk kezébe vette a mai parlamenti pártok programját² és olvasóinknak az ebben szereplő egyházi témákról szeretnénk tájékoztatást nyújtani. Először parlamenti súlyuk sorrendjében, leíró céllal sorra vesszük a pártok programját. Második lépésben szelíd értelmezésre is vállalkozunk, amelyet csak vitaalaként szabad olvasni.

¹ Ld. Pártprogramok az egyházakról. Egyházforum 1994/1 81-87

² Lapzártakor (március 23.) a pártok némelyike még lázasan készítette a nagy nyilvánosság elé tárt programjának igényesebb háttér tanulmányait. Így a „teljes” anyag az MSZP, MDF és FKGP részéről állt rendelkezésünkre, a KDNP-től a képviselők számára készített segédanyagot kaptuk meg, a FIDESZ-MPP-től pedig az Internetre tett 48 pontos programját és a készülő részletes program előzetesét használtuk, az SZDSZ-től pedig a tavaly őszi programalkotó küldöttgyűlés háttéranyagához jutottunk hozzá. (A zárójelbe tett számok a hivatkozott anyag oldalszámait jelzik.)

MSZP

Az MSZP hivatalos választási programjában³ nem szerepel az egyház szó. A vallás kifejezés két alkalommal fordul elő ugyanazon kijelentés kétszeri megismétléseként: „Lehetővé tették, hogy az ország minden polgára politikai kényszerszertől, ideológiai, *vallási*, nemzetiségi megkülönböztetéstől mentesen élhessen szabadságjogaival”. „A Magyar Szocialista Párt, szakítva az előző, konzervatív koalíció megosztó és kirekesztő politikájával, félelemmentes légkört igyekezett teremteni az országban. Olyan légkört, amely megszünteti az előítéleteket, amelyben *vallási*, nemzetiségi vagy ideológiai hovatartozása miatt nem kell félnie senkinek”.

A március 7-i kongresszus elfogadta az egyházpolitikai irányelveket⁴, amelyet azonban – a többi ilyen háttér tanulmányhoz hasonlóan – nem hoztak nyilvánosságra. Ebben, a vallásról szólva kijelentik, hogy a már 1994-es választási programjukban leszögezett és négyéves kormányzásuk alatt zsinórmértékül szolgált elvhez továbbra is tartják magukat: „a hit megvallása, személyes gyakorlása az emberek legbensőbb magánügye, az egyházak társadalmi szerepvállalása azonban közügy”.⁵ A magánügy vonatkozásában az MSZP elutasít mindenfajta vallási-lelkiismereti szabadságkorlátozást (mondhatnánk klasszikus, de ma már ódonnak tűnő liberális alapon állva), miközben az egyházak társadalmi szerepvállalását fontosnak tartja: „az oktatásban, a művelődésügyben, az egészségügyben, a szociális-karitatív munkában és az élet számos más területén”. A szocialista tanulmány erős párhuzamot von az őskeresztény közösségi gyakorlat és a szocialista elv kö-

³ A Magyar Szocialista Párt választási politikai programja (1998-2002), elfogadta az MSZP kongresszusa 1998. március 7-én.

⁴ Egyházakról. Szerzők: Gellért Kis Gábor és Hegyi Gyula (szerkesztőségünk munkatársa).

⁵ Feltehető a kérdés, hogy a FIDESZ valláspolitikai szlogenje: „legszemélyesebb közügy” milyen történeti viszonyban áll ezzel az MSZP-s szlogennel.

zött, ám mindkettőt a tapasztalat alapján viszonylagossá teszi: hiszen az eszmény tömegméretekben való érvényesítése „falanszter-társadalomhoz vezet”.

Az egyházakról közvetlenül szólva a háttértanulmány szerzői az egyházakkal szembeni arányos távolságtartás, a hívő és ateista polgárok és párttagok békességének biztosítása alapján állva aggódva figyelik, hogy „sokan vissza is élnek a fiatalok, a vallásilag kiéhezett lelkek tájékozatlanságával”. Ezért – írja a tanulmány – „a további egyházalapítás jogát a már bejegyzett felekezetekkel való egyetértésben, egyházi és világi szakértők bevonásával, széleskörű társadalmi konszenzus alapján az eddiginél pontosabban kívánjuk szabályozni”.

Az 1994-1998 közötti parlamenti ciklust, így az MSZP-SZDSZ kormánykoalíció tevékenységét az egyházak vonatkozásában a korábbi kormányzat által a volt egyházi ingatlanok visszaadásáról hozott sajátos kárpótlási és ingatlanrendezési törvény megvalósítása kötötte le. Erre a munkára is visszatekintve, a párt továbbra is vállalja a kompromisszum-keresés útjait, miközben – utalva a Szentszék és a Magyar Állam közötti megállapodásra – tudja, hogy „voltak és lesznek viták az érintett egyházakkal”.

FKGP

A Kisgazdapárt részletes „Egyházpolitikai programja” a legnagyobb lélegzetű a parlamenti pártok vonatkozó programjai között (38 gépelt oldal). A Szent István-i hagyományokig visszanyúló és a pártprogramot annak örököseként összeállító tanulmány⁶ a bevezető alapvetésben és történelmi áttekintésben leszögezi, hogy a vallás- és egyházpolitika bázisa a Szent Korona eszméje: „a Szent Korona jelképezi az egyházi intézményrendszert, az apostoli keresztény hitet, az apostolságot” (4). Minthogy a Kisgazdapárt új Alkotmányt kíván adni

⁶ A szöveg szóhasználata (pl. keresztyén, diakónia, missziói, lelkigondozói stb.) egyértelműen református szerző(k)re utal, amit az érvelésben alkalmazott konkrét példák kiválasztása igazol.

az országnak, ezért egyházpolitikáját már erre építi fel. Közben elismerik, hogy a hatályos Alkotmány és az 1990. évi IV. törvény az egyházak számára szabad mozgásteret biztosít, kiemelik, hogy a szabadsággal az egyházak sok tekintetben nem élhetnek, mert hiányzik ezek politikai és gazdasági garanciája. A politikai garanciát a kétkamarás parlament felállítása adná meg az egyházaknak is, amely mutatis mutandis az önkormányzatok testületi munkájában is leképeződne.

Az egyes társadalmi alrendszerek sorra vételében elsőként az *oktatásügy* egyházpolitikai vonatkozásait fejti ki a tanulmány. Az iskolában a nevelés, az erkölcsi nevelés kiemelt jelentőségű. Ericksonnal egyetértve „az egyéni identitást megelőzi az egyházi, felekezeti, a nép, nemzeti identitás” (12), amelyek megadásában az egyházi iskoláknak kulcsszerepe van. Az egyházi iskoláknak minden szinten az önkormányzatokkal ill. a felsőoktatásban az államiakkal azonos mértékű költségvetési támogatásban kell részesülniük. Mindennemű kedvezményekkel (pl. vámkedvezmények) oda kell hatni, hogy megszűnjék az egyházi oktatás eszköztelensége: tankönyvek és segédkönyvek, továbbképzések stb. Az *ifjúság* (óvodástól a katonakorig) olyan generáció gyermekeiből áll, akiknél a legnagyobb károkat okozta az egyházüldözés és értékvesztés korszaka. Ezért az egyházi-keresztény ifjúsági szervezeteket (a baloldali szervezetekkel szembeállítva) épületekkel, intézményekkel, kedvezményekkel stb. támogatni kell, ami „nem jelent mást, mint az államosítás előtti működés visszaállítását” (18). A *felnőttképzés* ügyének szentelt pontban a népfőiskolai rendszert jelöli meg a tanulmány, amely megadja azt a „lelki vezetést, amely olyan sokat jelentett a két világháborút követő, romokban heverő ország felépítése során” (21). Hasonló logikát és álláspontot találunk a *karitás* és a *művelődés* témáiban is.

Külön kiemelendő az egyház és az *elektronikus sajtó* témaköre, mert itt a program nyilván a párt médiaprogramjával összhangban behatóan részletezi, hogy a médiatörvény az egyházakat az összekötött szárnyú albatroszhoz hasonló hely-

zetbe hozta. A szocialista korszakhoz hasonlóan a „koalíciós kormány, továbbra is hűen atyái örökéhez, igyekszik elefántcsont-toronyba zárni az egyházakat, mégpedig azon a pénzen, amit pont az 'atyák' raboltak el az egyházaktól” (31). Az egyházaknak a szórakoztató műsorok és a krimik terhére kell bőséges adásidőt biztosítani, hogy bemutathassák hittételeiket, és ezzel szolgálhassák „egy erkölcsében megújult nemzet talpra állítása” célját (31).

Az egyházi tevékenység *anyagi alapját* reprivatizációval kell biztosítani, helyre kell állítani az államosítás előtti anyagi biztonságot, az egyházi földek vonatkozásában is (32). A Kisgazdapárt e nagy ívű egyházpolitikai program megvalósításának szervezeti feltételeként „*Egyházi Újjáépítési Bizottságot*” kíván felállítani. A bizottság „akkor végezné el feladatát, ha a történelmi egyházakat újra abba az esélyegyenlőségbe hozná, amelyben az egyházak az 1948 utáni államosítás előtt voltak” (34).

SZDSZ

A lelkiismereti és vallásszabadságról szóló SZDSZ háttéranyag⁷ a magyar liberális hagyományokban gyökerezve pártatlan államot és toleráns társadalmat kíván építeni. Az állam nem avatkozhat bele az egyházak belső ügyeibe, vagy a közöttük kialakuló vitákba sem. Nem diszkriminálhat sem pozitíve sem negatíve egyetlen vallást vagy egyházat sem. A jogegyenlőség azonban nem „egyenlődsdi”. A „társadalom nélkülözhetetlen részének” nevezett egyházak szabadsága nem jelentheti ezek társadalmi elszigeteltségét, elkülönülését. Az egyházak történelmi szerepük, hagyományaik, társadalmi elfogadottságuk és befolyásuk tekintetében eltérnek egymástól, amit az SZDSZ „természetesnek vesz és tiszteletben tart”.

Az oktatás tekintetében a tanszabadságra és a sokszínű kínálati rendszerre helyezi a program a hangsúlyt. Lehetővé

⁷ Az anyag az 1997. november 22-23-i küldöttgyűlésre készült, s része az „Emberi jog – kisebbségi kérdések” tematikának.

kell tenni, hogy az iskoláztatás költségei csökkenthessék a személyi jövedelemadót. Szülői igény esetén az iskolákban legyen önkéntes hitoktatás.

MDF

Az MDF programjának⁸ 19. fejezete szól az „Egyházak”-ról. Ebben az általános bevezető után öt kulcskérdést jelöl meg a program, melynek megfogalmazásai az egész programkönyv felépítéséhez igazodva a négy éves kormányzati tapasztalat pozitívumait és a négy éves MSZP-SZDSZ koalíció negatívumait sarkítva tárják az olvasók elé. Az öt kulcskérdés vallottan a keresztény, ún. történelmi egyház(ak) szempontjait veszi figyelembe: „Vatikáni egyezmény”, „Diszkrimináció”, „Hittanórák finanszírozása”, „Egyházalapítások – szektakérdés”, „Közbiztonság”. A vatikáni egyezmény által meghatározott 1%-os adórendelkezési lehetőség nem fejezi ki „egy adott egyház, vallási közösség tényleges társadalmi támogatottságát”, ezért keresni kell a lehetőségét annak, hogy a nem-adózók is figyelembe vehetők legyenek. Az egyezmény vívmányával visszaélve nem szabad „megbontani a történelmi egyházak szolidaritását”, mert ez a „megállapodás a nemzetközi garancia védelmét jelenti a többi történelmi egyház részére is”. Az egyházak közszolgálati tevékenységének mai finanszírozásában diszkrimináció mutatkozik meg, mert az egyházak az öröklött politikai hátrányok és tehertételek miatt nem tudják vállalni az ingatlanfenntartói kötelezettségeik anyagi áldozatát. Ám elvileg sem helyénvaló, hogy az egyházi intézmény közszolgálati szolgáltatását igénybevevő állampolgárnak kétszer kelljen fizetnie az öt megillető ellátásért: egyszer adójából az állami szociális gondoskodásért, másodszor adójából vagy másképpen a közszolgálati feladatot vállaló egyházi in-

⁸Rend-Biztonság-Gyarapodás – Tapasztalattal-higgadtan-határozottan. A Magyar Demokrata Fórum választási programja. Megvitatja az MDF 12. országos gyűlése (Gödöllő 1998. március 1.) Az egyházpolitikai rész a 49-51 oldalakon olvasható.

tézmény fenntartásáért. A hittanórákkal szemben súlyos diszkriminációt jelent az, ha mindenfajta különórát finanszíroznak, csak éppen ezt nem. Az MDF biztosítani akarja a fakultatív iskolai hitoktatás anyagi feltételeit. Az egyházak bejegyzésének szűrőfeltételeit szűkíteni akarja a program, mint-hogy a visszaéléseket (destruktivitásokat) csak ezzel lehet orvosolni: „tényleges társadalmi támogatottsághoz vagy történelmi honossághoz” kell kötni az egyház név törvényes használatának jogát.⁹ Végül a közbiztonságot növelni kell az egyházi személyek és intézmények vonatkozásában is.

FIDESZ-MPP

A FIDESZ-MPP programjának 28. pontja „A hit a legszemélyesebb közügy”¹⁰ címet viseli. Rövidségére való tekintettel szó szerint idézhetjük:

„Az egyházak hitéleti, oktatási és karitatív tevékenysége nélkülözhetetlen egy polgári társadalomban. A mai társadalmi nehézségek közepette különösen fontos a történelmi egyházak közösségeinket összetartó, európai és polgári értéket is közvetítő szerepe. A polgári Magyarország kormányának feladata már nem az állam és az egyház szétválasztása lesz. Az a dolgunk, hogy megteremtsük a kormány és az egyházak együttműködésének kereteit az oktatás, a kultúra, a szociális ellátások területén. Teret kell nyitnunk az arra hivatott pártok és egyházak között a szorosabb együttműködés kialakítására. Biztos és tartós állami támogatást nyújtunk az egyházak működéséhez, társadalmi és hitéleti tevékenységéhez. Az oktatásban biztosítjuk az egyházak szerepvállalásának lehetőségét. Igazságtalan, hogy míg az álla-

⁹ Erről a témáról v.ö. az Új Ember Semjén Zsolttal, a KDNP-ből az MDF-be átigazolt fiatal politikussal készült interjút. (1998. március 22. 7.)

¹⁰ A háttér tanulmány ugyanezt a „vallásra” nézve állítja: „A vallás a legszemélyesebb közösségi ügy, közügy”.

mi egyetemek hallgatónként 450000 forint támogatásban részesülnek, addig az egyházi felsőoktatásban a hallgatónkénti támogatás mindössze 80000 forint. Segíteniünk kell abban, hogy az egyházak segítő keze azokhoz is elérjen, akiket az állam vagy önkormányzatok már nem mindig tudnak segíteni: a szegényekhez, a reménytelenül perifériára szorultakon.”

A sorokat alátámasztó háttéranyag¹¹ értelmezi és konkretizálja a plakatív elmondottakat. A rövid tanulmány a vallásszabadság, az állam és az egyház szétválasztása, az állam világnézeti semlegessége liberális felfogás alapján állva kiemeli, hogy ezeken az elveken nem választható szét a vallás, sem az egyház és a társadalom. Az egyházak kultúráját közvetítenek, és értékekre orientálnak, ami miatt „társadalmi befolyásuk különösen fontos egy polgári kormányzat számára”. Az egyházak a vallás gyakorlására szerveződnek, szabadságuk feltétele az egyén szabadságának: „az egyik legmélyebb alapjog, a teljes emberi személyiséget átfogó vallási meggyőződés szabadságának kerete” (50).

A szabadságok gyakorlásához anyagi feltételek kellenek. A FIDESZ-MPP az egyházak szabadságát tevékenyen biztosító államban gondolkodik. A hatályos jogszabályban rögzített járadékalap és az 1% kombinált finanszírozási rendszerében egyensúlyozni kell a magas jövedelműek és az alacsony jövedelműek „adózavazatait” között.

Az iskolai hitoktatást úgy kell finanszírozni, amint a többi fakultatív tárgyat. Az egyházi ingatlanok visszaadása a „40 éven át megsértett vallásszabadság” helyreállítása. A FIDESZ-MPP szerint a Magyar Vallásalap történelmi mintájára „olyan pénzalapot kellene létrehozni, amely lehetőséget teremt arra, hogy az egyházak olyan területen vásárolhassanak ingatlant,

¹¹ A részletes választási program egyházakra vonatkozó előzetese, melyet Sasvári Szilárd képviselő úr bocsátott szerkesztőségünk rendelkezésére, amit ezúttal köszönünk.

építhessenek templomot vagy működtethessenek iskolákat, ahol eddig nem" (51). Az egyházi oktatási intézményeknek ugyanazért a tevékenységért ugyanazt a juttatást érdemlik, mint az államiak ill. önkormányzatiak, ami a normatíván túl a kiegészítésekre is vonatkozik. Ezt a tevékenységet jelentősen bővíteni kell, mert a többszörös túljelentkezésben egyértelmű társadalmi igény fogalmazódik meg.

Az egyházak közötti különbségek részben történelmi szerepükben, részben jelenkori működésükben mutatkoznak meg. A program javaslatait e sajátosságoknak megfelelően megállapodásokban, törvényekben és jogszabályokban kell rögzíteni.

KDNP

A Kereszténydemokrata Néppárt 1998-as programjának¹² egyházpolitikai fejezetének jelszava: „Együttműködés az egyházakkal, egymás önállóságát tisztelve”. A párt a 2000 éves keresztény értékrendre kívánja építeni világnézeti alapját. *Helyzetértékelése* szerint a 40 éves vallásüldözés és a „világnézeti semlegesség álarcába bújtatott mai vallásellenes hangulatkeltés” következtében a „keresztény hit és erkölcs rehabilitációjára” van szükség (31). A *tennivalók* ebből következnek: a keresztény iskoláknak valamint, az ott tanító pedagógusoknak, ugyanígy az egyházi szociális intézményeknek a többiekkel egyenlő anyagi és törvényi jogállás jár; a hatályos finanszírozást módosítani kell az egyházak igényeit figyelembe véve; a fakultatív iskolai hitoktatásnál az 50% fölötti aránynál a tantárgy órarendbe kerüljön.

Hangsúlyok

Ha összevetjük a négy évvel ezelőtti programok egyházpolitikai hangsúlyait, akkor elsősorban azt láthatjuk, hogy az eszmei-ideológiai kérdésekről a témakörök a legtöbb párt esetében áttevődtek a gazdasági problémákra. Az alábbi táblázatban ennek figyelembevételével megkíséreljük két finanszíro-

¹² Családok pártja 1998.

zási és egy ideológiai pont szerint a pártok egyházpolitikai programjának jellegzetességeit összehasonlítani.

	Egyház- finanszírozás	Ingatlan	Egyház- bejegyzés
MSZP	Éves alku helyett automatizmus 1% közvetlen átutalása	A tulajdonrendezést a finanszírozás reformjával összekötni	Eddigieknél pontosabb szabályozás
SZDSZ	Ellenzik a Szentszékkal kötött megállapodás képeire formált finanszírozási módot	n.a.	n.a.
FI- DESZ - MPP	Állami támogatás; 1% közvetlenül és szavazatként; oktatásra normatíva és teljes kiegészítés	Járadékalapra („vállalásalap”) épít; visszajuttatás jó minőségben	„EU-országok általános gyakorlatához közelítve” támogatja az MDF törvényjavaslatát
FKGP	Minden egyházi tevékenység teljesen a költségvetés terhére	Reprivatizáció az 1948 előtti állapot felé törekedve	n.a. ¹³
MDF	Szentszékkal kötött megállapodás mintájára többi egyhazzal is	Folytatja az 1991-ben vállalt visszaadást	Revízió: társadalmi támogatottsághoz vagy történelmi súlyhoz kötve ¹⁴
KDNP	Módosítani kell az egyházak igényei szerint egyenlő finanszírozás és a hitélet állami támogatása	Vagyon részleges visszaadásán	n.a.

¹³ Az egyházak bejegyezhetőségi feltételeinek módosítására nézve a kisgazda program kifejezetten nem állít semmit. Ám egyházpolitikája olymértékben a keresztény történelmi egyházakat veszi csak alapul, mintha más vallási ill. egyházi közösség Magyarországon nem is létezne. Ezt sejteti a tanulmány összegzésének utolsó sora is: „biztosítani az egyházak működési feltételeit, mégpedig a történelmi egyházakét, s az *ide nem tartozókét egyaránt*” (38). (Kiemelés a szerkesztőségtől.)

¹⁴ Semjén Zsolt törvényjavaslata: 10.000 fő ill. 100 éves történelmi honosság a kisebb létszámú „történelmi” egyházak védelmében.

A táblázatból kitűnik, hogy a finanszírozás két, egymással szorosan összefüggő kérdésében három álláspont jellemzi a pártokat:

Költségvetés-hangsúly	FKGP és KDNP
Vegyes	MSZP, FIDESZ-MPP, MDF
Állampolgár-hangsúly	SZDSZ

Az egyházak bejegyzési feltételei tekintetében pedig két „tábor” különül el – jóllehet, amely párttól nem sikerült erre vonatkozó adatot kapnunk, ott egyéb forrásaink és ismereteinkből következtetnünk kellett, amit a zárójel mutat:

Szűkítő	MSZP, FIDESZ-MPP, MDF (FKGP, KDNP)
Megengedő	SZDSZ

Mindkét táblázatunk azt mutatja, hogy vallás- és egyházpolitika kérdéseiben az MSZP, FIDESZ-MPP és MDF koalícióképes, hiszen programjaik könnyen összefésülhetők. Lehetetlennek látszik az együttműködés az SZDSZ, valamint a FKGP és KDNP között. Az SZDSZ mindkét témakörben különálló véleményt képvisel, amely azonban – tekintettel a vallás- és egyházpolitika programban betöltött periférikus szerepére –, aligha lesz kerékkötője a választási siker esetére már beígért koalíciónak az MSZP-vel. Minthogy a FIDESZ-MPP program is liberális alapállásra építi egyházpolitikáját, ennek mentén, ebben a kérdésben az SZDSZ koalícióképes vele is.

(mta)

SARNYAI CSABA MÁTÉ

Sarnyai Csaba Máté 1968-ban született. Bölcsész diplomát 1993-ban kapott a JATE-n. Jelenleg PhD-hallgató a JPTE Modernkori Történeti Tanszékén.

Egyházreform-igény 1848

A reformtörekvések rövid bemutatásához a pesti lelkészek által április 15. kerületi gyűlésükön megfogalmazott híres 12 pont¹ néhány jellemző elemét emeljük ki. Ez a dokumentum lényegében tartalmazza a katolikus egyházon belüli liberális – sőt időnként radikális – reformigényeket. Ezeket főként az anyagilag és személyes helyzetét tekintve egyaránt gyakorta igen nehéz körülmények között élő alsópapság egyes csoportjai és képviselői fogalmazták meg „*miután a korlátlan hatalomról lemondani nem akaró püspökök reformokról hallani sem akarnak*”.² Ez a nyílt levél még az egyházi többségnek való megküldés előtt megjelent a világi sajtóban, már ezzel is jelentős felháborodást keltve a klérus reformokat ellenző részében. Tartalmával – az alábbiakból vélhetően kitűnik – miért indított országos vitát az egyház berkeiben³. Az egyik elsőt azok közül a nyílt viták közül, **amelyek annak elenére, hogy főként az egyház belső ügyeit érintették mégis a sajtó nyilvánossága előtt is zajlottak**⁴, kihasználva a politikai nyilvánosság újonnan megnyílt lehetőségeit, illetve a felső egyházfegyelmi kontrollnak a hirtelen jött fordu-

¹ Közli a Nemzeti Újság 1848 április 23, 26 és 28-i száma

² Horváth Mihály: A Magyarországi függetlenségi háború története (Genf 1865) III.k. 125 .o.

³ Ld.pl.: Meszlényi Antal: A magyar katolikus egyház és az állam 1848/49-ben. Bp. 1928. 48- 54.o.

⁴ Ld. pl.: Religió és Nevelés 1848 I.k. 301skk; 307 skk; 320skk; stb.

lat következtében történt meglazulását. A felvetett követelések érdekessége mellett talán ebben rejlik itt a viták igazi fontossága.

„Magyarország alrendű papságának üdvözlét az Urban!”⁵
Életsorsaink iránt legszentebb kötelességünket véljük az által leróni, ha hozzászólás végett azon pontokat közöljük velők; melyeket alólirottak az alsóbb rendű papság ohajtásainak tömegéből az elárvult Esztergom érseki főmegye káptalani Helynökének⁶ eddigelő fiúi tisztelettel és mély hódolattal benyújtottunk.”

- (...) A világesemények illy magasztos diadalában, a szabadságot kivivott nemzetek világra szóló tapsviharában, s különösen a magyar és király közt kötött uj frigynek aranykorában elhallgatni igazságos, az évek olly hosszú során át sajnosan viselt sebeinket bűn volna önmagunk, bűn. Méltóságod igazságszeretete és atyáskodása, bűn maga az Isten legdicőbb ajándéka – a szabadság ellen. – (...)

I. Mindenki tudja, hogy milly hatalmat gyakorolnak az **anyanyelv** hangjai a vidám és szomorú kedély fölött, s milly varázserő fekszik azon igékben, melyek rokon szívből rokon ajkakon zengnek le egyesek és a tömeg közé; s ha ez így van, kérjük Méltóságodat, hogy midőn hiveink a gyermek-keresztelésénél örvendek, magzatuk temetésénél keseregnek, az avatás szertartása alatt hálálkodnak, a házasság-kötés alkalmával Isten trónja s az egyház színe előtt esküsznek, s midőn végre a halálos ágyon az utolsó tusára magukat megkenettetni kérik, mi is, a boldogító, vigasztaló és erősítő hitnek szolgálói, örömük és keservükben anyanyelvükön osztozhassunk, főreпитendők a megérlelt ima szárnyain lelküket ahhoz, kitől

⁵ Az alábbi szöveg eredeti helyesírását meghagytuk. A dokumentumon belüli kiemelések a könnyebb áttekinthetőség kedvéért a cikket jegyzőtől származnak.

⁶ A levél címzettje Kunszt József esztergomi káptalani helynök. Fontos megemlíteni, hogy a primási szék a levél megírásakor betöltetlen volt.

minden jó adomány származik. – Nem hisszük, hogy épen a magyar egyház főpapjai késnek megérteni e változtatás üdvös eredményét; hogy épen ők felejtik el, mikép a felvilágosodott Németország minden tartományában az anyanyelven végeztetnek az említett ajtatossági és szentségi szertartások; hogy épen ők látszanak nem tudni, mikép az értetlen szavak jég hidegen hagyva a jelenlevő hívőknek szívét, csökken a buzgalom és ajtatosság, csökken a hit szolgája iránti bizalom és szeretet, ki még az emberi élet legünnepélyesb perczeiben is érthetetlen hangokon beszél. (...)

II. Nem szükség festenünk azon **nyomorú ellátást**, mellyel körülményeinkhez képest valamint a város ugy szinte falusi alrendű papság ugy a **plebánosok** mint **káplánok** általában, különösen pedig a káplánok jutalmaztatnak éjnapi fáradságaikért; ezen lealacsonyító, a miveltség és tudományosság magasb fokán állni kellő férfiak ellenében makacsul föntartott rendszer és bánásmód már rég fölhitte a törvényhozó testület figyelmét és méltányos intézkedési hajlamát, s minthogy azt jogszerűbben úgy is minden esetre bekövetkezendőnek hisszük, csak arra kérjük mély alázattal Méltóságodat, hogy ezen szükséges intézkedést ünnepélyesen kinyilatkoztatni méltóztatnék, nehogy e tekintetben is nem atyáink a püspöké, hanem a világiaké legyen a hála és dicsőség.

III. Azon gyakori surlódások és kellemetlenségek mellyek a plebánusok és káplánok közt leginkább onnan erednek, hogy a **káplánok mintegy kárhoztatva vannak lelmi szükségéik fedezését a plebánusoktól követelni**, a plebánosok pedig kárhoztatva vannak a káplánok eltartásáról gondoskodni, hathatósan sürgetik függetlenítését, valamint a káplánnak plebanosától ugy a plebanosnak káplányától az anyagiakban, függetlenítését ugy, mint az, majdnem az egész világon a kölcsönös szeretet, csend és béke fentartása és ápolására annyi évek óta divat van, a nélkül, hogy azért az anyagiakban független káplánok példás viselete, hivatási buzgalma ellen a néptől vagy elöljáróságtól kifogás tétetnék. Jól tudjuk mi, hogy ez a mi papi méltóságunk és fönséges hivatá-

sunkhoz alkalmazott díjazás által lesz csak kivihető; de itt is a legszebb pálya nyílik a magyar egyház főpapjainak, ezen intézkedések és határozatok siettetése által megnyerni, lekötni és öregbíteni az alrendű papság háláját és szeretetét, megnyugtatni habozását, növelni buzgóságát. (...)

V. Mindnyájan emberek vagyunk, s mint olyanok a gyarlóságok mindenféle nemében magunk részét mi is kinyervén könnyen véthetünk, de könnyen igazságtalanul vagy aljas bosszúból vádoltathatunk is. Ezért **Juryt** ajánlunk behozatni mégpedig a most előadandó alakban: választassanak a plébánusok és káplányok köréből bizonyos számú egyének, kik közül az esperes elnöklete alatt mind a káplányok mind a plébánusok részéről ketten- tehát az esperesttel mindössze öten – a tényvalósága és vétsége felől ítélete hozván azt jóváhagyás és végrehajtás végett a püspöknek, vagy helynökének vagy pedig a szentszékeknek fölterjesszék. E **bírák** egy kerületi ülésben a másíkg szabadon választassanak tizen vagy tizenketten, hogy a vádlott ezekből határozhassa meg bíráinak négyes számát, az eldöntő egyes szavazat az eldöntő esperestet illetvén. Ezen eljárás pedig úgy a káplányokra mint a plébánusokra akárki által emelt vád esetében egyaránt alkalmaztassék, így elmellőztetvén a gyűlölt pöröknek hosszas tekervényes és majd mindig egy hátulsót ajtót előkészítgető módja, mind a vétkes azonnal bűnhődjék, mind az ártatlannak azonnal elég tétessék.

VI. Panaszaink közé soroljuk az ugy nevezett információ, mely időszakonként rólunk, de nélkülünk adatik.

- E pontnál megállapodva, megsértett lelkének keservében az ember önmagát sérthetné: hát azért éltél harminc vagy negyven évet, s még azontúl, azért vásárlád hosszú és keserű tapasztalások közt hátrahagyott éveken át tudományodat, azért művelted az urnak szöllejét a napnak perzselő hevében szintúgy, mint a télnek dermesztő fagyában, hogy főnököd benned nem bízva egyes embertől várja az eldöntő ítéletet!? Nem az információ ellen van kifogásunk, hanem annak eddigi módja ellen, minthogy az általa céloztatott egyének megis-

mertetése az informálók jellemén gyakran hajótörést szenved ugymint kik igen sokszor ellenszenv vagy tán éppen gyűlölet-től elkapatva a szenvedélyek zajában a lelkiismeret igazságos szavát nem hallva, ténta helyett epével mártva tollukat. Azért főnnebbi vallomásunkhoz ragaszkodva, ha mindjárt megemlíthetnők is: hogy bizalom teszi erőssé főnököt, boldoggá alattvalót – csak azt kérjük miszerint az adandó információt, **mielőtt a püspökhöz felküldetnék, az akkor működő és választott Jury vizsgálata alá bocsátassék.**

VII. A papság az ötödik században kezdette magát öltöztetésben megkülönböztetni.(...) Mink is óhajtunk **a papi öltözet körül korszerű rendelkezéseket.**(...)

1 A szoros értelemben vet papi ruhát (...) megtartani kívánjuk a) minden hivatalos működésben, melyeket a pap szent hivatásánál fogva a templomban végez. b) A templomon kívül is, ha vagy a szentségek vagy a kegyserféliek kiszolgáltatásában el vagyon foglalva. A papi öltöny méltóságos kellő tiszteletének további föntartására czélszerűnek véljük, hogy az említett eseteken kívül, a papi ruha ne hordassék.(...)

3 Megemlítenő itt azon öltözet is, mellyben hivatalos látogatásainkat, tisztelgéseinket egyházi és világi előljáróink előtt tenni kívánjuk: a papi díszruha. Az eddig szokásban volt egyházi köpenyt és háromszög kalapot nem óhajtanók tovább föntartani, hanem azok helyett nemzeties öltönyt behozni.(...)

VIII. (...) egyedül a világi papságnak áll főhivatásában a lelki pásztorkodás körül működni, a szerzeteseknek pedig inkább a magába szállás és lelki szemlélődés tűzetvén ki feladatul a lelki pásztorkodás szentföldjén mindig csak kivételesen és segélynyújtás végett volnának alkalmazandók,(...)

X. Az alkotmányos elvek diadalmát ünnepeelvén most a népek mindenütt, az alkotmányok megtagadása döntvén vagy ingatván meg napjainkban a királyi trónokat úgy vélekedünk, hogy a Hierarchia maga lényegében és Istentől kijelölt rendeltetésében mi hiányt sem szenvedend, ha az az alkotmá-

nyos formákra visszavitetni és az egyház egyéni ősi eredeti jogukba visszahelyeztetni fognak. Ennélfogva mély hódolattal kérjük Méltóságodat, hogy azon **előljárók választásába**, kiknek fölvigyázata és igazgatása alatt az alrendűpapság közvetlenül áll t.i. a **kerületi alesperesekébe**, **minden a kerülethez tartozó egyházi egyénnek befolyást engedjen** és eszközöljön, a megerősítési jog az illető püspöknek vagy az ő helynökének minden esetre és a dolog természeténél fogva fönmaradván.(...)

XI. A **magyar nyelv** diplomatiai sőt a nemzet és a törvény iránti tiszteletünk és hűségünk követeli, hogy megyénkben ne csak a szentszék előtt folyó pörökben, hanem **minden egyházi hivatalos nyilatkozatokban** – millyenek a körlevelek, időszaki parancsok, pásztori szózatok, megyei névkönyvek – a magyar nyelv kizárólag használtassék, a latin fordítás azokhoz csak melléklet gyanánt csatoltatván azok tájékoztatására szolgálendő, kik a haza nyelvet még tökéletesen nem érténék.(...)

(...) a **kerületi gyűlésekben** a parlamentáris alak föntartván, ne mint ezelőtt csupa szertartások gyűlhelyei, hanem a korszerű indítványok és czélszerű határozatok forrásai legyenek, mintegy előkészítendő a tartományi vagy megyei zsinatokra az anyagot, melyekből azokon a religio, az egyház és az ő szolgáinak javára szükséges intézkedések tétethessenek. Ajánljuk azért

XII. Megyei zsinatok tartását minden évben, melyekből hogy az egyetemes papságnak bármilly alkotó része és eleme kizárva ne legyen, magától értetődik.

Ezek mintegy vázlatban azon átalakulási pontok, melyeket a közmegegyezés dicsköre folyván körül, Méltóságodnak fölterjeszteni bátrak vagyunk. Int az idő, hogy a magyar egyház főpapjai önkényt hajoljanak engedmények és reformokra olly tárgyakban, melyek a religio lényegéhez semmikép sem tartoznak, sőt a mostani kor igényeivel ellentétben állván, arra csak káros befolyást gyakorolhatnak; hajoljanak engedvényekre azért is, nehogy azok kívülről erőszakoltassanak az

egyházra, s midőn mozogni, változtatni, javítani akarnánk, ne kiáltassék eléjük minden oldalról a divatos és megérdemelt „már késő!”

(...) Szinte könnyebben lélekezünk, hogy lehengerítettük keblünkről – panaszaink és keserveink eddigi koporsójáról a nehéz követ, s azok a körülmények hatalmától feltámasztva, méltányosságuk igaz voltában, bilincseiket lerázva szabadon jelenhetnek meg a szabad ország ítélő széke előtt (...)

Méltóságodnak, Pesten April 15-kén 1848.

*legalázatosabb szolgálói
Buda-Pest összes lelkészei.*

ANDREW M. GREELEY

A szerző a Chicago-i és az Arizonai Egyetem professzora. Katolikus pap, író és szociológus. Internet elérhetősége: Agreeel@aol.com

Laikusok és az egyházi reform

Jelen vizsgálatainak középpontjában a katolikus egyház előtt álló kihívások állnak, beleértve a papok nőtlenségét, a nők felszentelését, a katolikusok vallásfelfogását és az egyház szervezeti felépítését. Spanyolország, Írország, Olaszország, Lengyelország, Fülöp-szigetek, és az USA vonatkozásában a következő 7 kérdésre várta laikusok választát:

1. Melyik szempont fontosabb Ön szerint pápaválasztáskor: a leendő pápa inkább a vallási problémákkal törődjön vagy az egyszerű emberek életével?

2. Támogatná vagy ellenezné, ha a pápa a papok házasodását engedélyezné?

3. Jelenleg a katolikus püspököket a pápa jelöli ki. A múltban az egyházmegyék papjai és hívei jelölték ki saját püspököket. Ön mit támogatna inkább: a következő pápa folytassa a püspökök kijelölését, vagy az egyházmegyék hívei válasszanak püspököt?

4. Támogatná-e, hogy a világi képviselőknek több szava legyen a katolikus egyházban, mint a pápai tanácsadóknak?

5. Szívesen látná-e, hogy a következő pápa több döntési jogot ad a püspököknek az Ön hazájában, vagy úgy gondolja, a pápának folytatnia kellene azt a gyakorlatot, hogy a döntések többségét ő hozza az egyházban?

6. Támogatná vagy ellenezné, hogy a következő pápa megengedje a nők pappá szentelését?

7. Örömmel venné, ha a következő pápa nyitottabb lenne az egyházon belüli változásokra, vagy úgy látja, hogy minden úgy van jól, ahogy van?

(Greeley professzor indoklása szerint a kérdések azért vonatkoznak a következő pápára, hogy a laikusok egyházképét ne befolyásolja a jelen pápához fűződő emlékü. Doktrinális kérdésekben ez a kutatás nem érdeklődött.)

	Sp. o.	Íro.	USA	Olaszo.	Lengyel.	Fülöp-sz.
1.Laikusok élete:	87%	75%	69%	77%	51%	47%
2.Papok házassága:	79%	82%	69%	67%	50%	21%
3.Püspökök választása:	58%	63%	65%	67%	55%	51%
4.Laikus tanácsadók:	77%	82%	65%	67%	55%	51%
5.Helyi püspökök:	74%	63%	58%	48%	53%	37%
6.Női papság:	71%	67%	65%	58%	24%	18%
7.Több változás:	74%	79%	65%	51%	56%	48%
Átlag:	74%	73%	65%	61%	48%	41%

A felmérés eredménye – melyet az alábbiakban százalék szerinti eloszlásban táblázatban is megadunk – így összegezhető: a katolikus laikusok egy olyan új pápában bíznak, aki figyelembe veszi életük realitásait és nyitott a reformokra. Ezeket a célokat – a kérdőíves válaszok értelmében – úgy érheti el a pápa, hogy autonómiát ad a püspököknek, világi tanácsadókat jelöl ki, visszatér ahhoz a gyakorlathoz, hogy a püspököket az egyházmegyék választják, a nőket pappá szentelik, és megengedi a papok nősülését. A hat országban a laikusok nagyobb hányada támogat valamiféle változást, és néhányban a többség mind a hét reformot igenli. (Németországból idén tavasszal érkeznek adatok.) A megkérdezettek közül elsősorban a fiatal (40 év alatti) értelmiségiek azok, akik a reformokat akarják. A felmé-

rés egyik érdekessége, hogy az amerikai nők általában minden reformot jobban támogatnak, mint a férfiak, kivéve a nők pap-pá szentelését. A leginkább reformpárti ország a katolikus Spanyol- és Írország. Meglepő módon az egyetlen olyan kérdés, mely mind a hat országban elnyerte a többség támogatását, a püspökök választása volt.

Végül Greeley professzornak az eredményhez fűződő megjegyzését idézzük: „Azt ajánljuk azoknak, akik figyelmen kívül akarják hagyni ezeket az eredményeket, mondván, az egyház nem demokrácia, és a bíborosoknak nem szükséges figyelmet szentelniük a laikusok óhajaira, hogy hallgassanak a bölcsesség és a történelem érveire. Az egyház testét sohasem és ma sem csupán a hierarchia alkotja. A történelem tanúsága szerint korábban – jóval kevésbé demokratikus korokban – a helyi püspököket választották. Az egyház tanítása az, hogy az emberekből álló egyház Krisztus teste. Az ő problémáiknak a mainál sokkal nagyobb figyelmet kellene szentelniük azoknak, akik vezetik őket.”

(Összeállította: Sarnyai Csaba Máté)

GEORG BRAULIK

A szerző a Bécsi Egyetem Katolikus Teológiai Karán az Ószövetségi Bibliatudomány és Bibliikus Teológia Tanszék vezető professzora. Legfőbb kutatási területe a deuteronomista mű, amelynek Norbert Lohfinkkal együtt a világon egyik legismertebb kutatója. Alábbi előadását az osztrák Pasztorális Napok 1990-es „Liturgia a misztika és politika között” c. rendezvényén tartotta. Az előadást a szerző engedélyével némileg rövidítve és a német szakirodalomra utaló jegyzetek elhagyásával adjuk közre.

Az ünnep politikai ereje

A kelet-európai térségben történt a fordulat idején némelyik országban az egyházak a demonstrációkon résztvevők és a bűcsújárók menedékhelye volt. Az istentiszteletek, a prédikációk, a béke-imádságok és az éjszakai virrasztások politikai jelentőséget kaptak. A hatalom gumibotokkal, könnygázgránáttal és őrizetbe vételekkel válaszolt. Rövid időre az egyházi ünnepek társadalomkritikai ereje a világ nyilvánosságának tudatába került. Persze sok minden más is hozzájárult ahhoz, hogy ezek a rezsimek végül összeomlottak. A fordulathoz fűzött remények sok ember számára mély csalódásokká váltak. A kapitalista gazdasági rendszer például, amelytől a humanizáció és a jólét csodáját várták, egyre inkább negatív oldalait mutatja. Ami pedig az egyházat és a liturgiát illeti, féltő, hogy Kelet-Európában a komplex társadalom vallási alrendszerévé válnak, a mi nyugat-európai demokráciánkhoz hasonlóan. Egy olyan szimbolikus világ formálódik belőlük, amely elsősorban a személyes területre szűkül majd, és az emberi élet krízisei számára kínál rituálékat, de semmilyen hatása nem lesz más alrendszerekre pl. a szocializációra, a

kommunikációra, a gazdaságra, amelyek saját, a hittől független logikájukat követik. Az egyházak – még akkor is, ha arról beszélnek, hogy Krisztus a világba küldte őket – kiegyeztek ezzel a világ-talan szereppel. Azt a kérdést kell-e megválaszolnunk, hogy eucharisztikus ünnepségeink, szentmiséink tulajdonképpen milyen egyházképet, Isten népéről, vagyis Isten társadalmáról milyen programot közvetítenek ma?

Ünnep: a jó társadalom születésének helye

Az Ószövetség olvasásakor először a Kivonulás könyvében találkozunk az ünnepvel, ahol nyomban politikáról is szó van. Ez az a hely, ahol Mózes és Áron a rabszolgasorsban sínylődő izraeliták érdekében szót emelnek a fáraónál, és azt mondják: „Ezt üzeni Jahve, Izrael Istene: Engedd, hadd vonuljon ki népem, hogy a pusztában ünnepet rendezzen nekem.” (Kiv 5,1) Ez az ünnep kétségtelenül összefügg az Egyiptomból való kivonulás jelentős politikai történéssel. De az elnyomásból és kizsákmányolásból való felszabadulás nem az egyetlen politikai cél. Az emberek ugyanis, akik a régi társadalomból kivonulnak, és az Isten hegye körül gyülekeznek, az ünnepben ószövetségi egyházzá válnak. Megkapják Isten törvényét az Ő társadalmi és gazdasági rendjét. Az ünnep a jó társadalom születésének helye. Teológiai szempontból döntő, hogy tulajdonképpen Izraelnek csak egy Jahvét dicsőítő ünnepet kellett volna ülnie a pusztában. Olyasvalamit, ami tisztán csak Istenre tartozik, és egy olyan helyszínen, ahol az emberi jólét minden eszköze és feltétele hiányzik. Paradox módon, aki Istenért kivonul a pusztába Egyiptomból és annak régi társadalmából, azt Isten a maga új társadalmi rendjével ajándékozta meg – amelyben az emberi együttélés és a világ berendezésének problémái megoldódnak –, azt Isten tejjel, mézzel folyó országba vezeti.

Ha a Biblia alapján ilyesmit mondunk, akkor gyakran felvetik, hogy ez akkoriban lehetett így, de a mai egyház számára ez nem lehetséges. Az egyház nem olyan, mint Izrael népe, és nem is vonulhat egyik országból a másikba. Ez persze igaz. Szigorúan véve

azonban ez már Izraelre nézve is igaz volt. Legalábbis történetének egy bizonyos időpontjától kezdve Izrael népet elsősorban nem az etnikum határozza meg, hanem a Jahvéba vetett hit. Isten társadalmá és Izrael országa bármennyire földrajzi fogalom, helyesebb teológiai értelemben felfogni. Sohasem autonóm vagy szekuláris, hanem ez az a terület, ahol Isten társadalmi rendjét megvalósítják. Ezért ismétlődik a „kivonulás” és „az ország elfoglalása” Izrael későbbi történetében is a „rendszerelváltás” gyanánt. Amikor Izrael már Kánaánban lakik, és ott a termékenység isteneit majmolja, és átalakul rabszolgatartó társadalommá, akkor Isten ezt a népet Izajás prófétával ismét a pusztába hívja. De ehhez Izraelnek nincs szüksége helyváltoztatásra, mert a széles társadalmi viszonyok közepette Izrael országa maga vált sivataggá. Bár Izrael az országban marad, mégis ki kell vonulnia, hogy első szerelméhez visszatalljon. Isten így ajándékoz Izraelnek igazságosságot és jogot, és az országot így formálja ismét áldássá. (Iz 2,16-25) Miért ne vonatkozathatnánk mindezt analóg módon keresztény közösségeinkre is?

De először térjünk vissza az ünnephez, és annak legfontosabb politikai hatásához, a társadalom megújításához. Nemcsak a kivonulás és az ország elfoglalása, hanem a nép gyülekezése Isten hegyénél és a Tóra meghallgatása a kánoni történethez tartoznak. Ezeknek meg kell határozniuk Izrael létét. Izraelnek pedig az „ünnepi tanuló rítus” segítségével rendszeresen vissza kell helyezkednie ebbe az ősi rendszerbe. Ezáltal a kollektív tudatban Izrael Isten társadalmaként születik újjá. Az erre vonatkozó utasítást a Második Törvénykönyv 31,10-13-ban olvashatjuk:

„Hét év elteltével, a haladék esztendejében, a sátoros ünnepen, amikor azon a helyen, amelyet az Úr kiválaszt, egész Izrael összegyülekezik, hogy lássa az Úr, a te Istened arcát, olvasd fel hangosan ezt a törvényt egész Izrael előtt. Gyűjtsd egybe a népet, a férfiakat, a nőket és a gyerekeket, valamint a körödben, városaidban élő idegent, hogy hallják s megtanulják félni az Urat, a te Istenedet s ügyeljenek a törvény minden

szavának megtartására. Különösen gyermekeiteknek kell, akik nem ismerik, hallaniuk s megtanulniuk az Urat, a ti Isteneteket félni, amíg csak éltek azon a földön, ahova most a Jordánon túl bevonultatok, hogy birtokba vegyétek."

Ez a „haladék esztendeje”, amelyben a nép tagjainak tartozásait elengedik (MTörv 15, 1-3). Ezzel ismét megjelenik a kivonulás nemzedékének egyenlősége. Akkor még megünneplik a sátoros ünnepet, amelyre mindenki hivatott, hogy 7 napon át Jeruzsálemben egyen-igyon, és legyen vidám (MTörv 16,13-15). És akkor ennek az ünnepnek a közepén a következő történik: a Második Törvénykönyv Tóráját felolvassák és az összegyűlt ezrek kórusban megisméltik. A szöveg közös meghallgatása és megisméltése istenfélelmet kelt a jelenlévőkben, vagyis azt a lenyűgöző érzést, amit Izrael az Isten hegyén a teofánia alkalmával érezhetett. A liturgia célja az, hogy a nép az egész életét erre az isteni titokra építse fel (MTörv 5,23-29). Ennek aprópénzre váltásának módját tartalmazzák a deuteronomikus társadalmi rend egyes utasításai. Így az ünnepből újra kinő Isten népe, Isten társadalma. Sőt, ez a társadalom az ünnepen, az ünneplésben mutatkozik meg legeredetibb valóságában.

Ennek a teológiai gondolatnak rendszerét az Ószövetségben először a Második Törvénykönyvben találjuk meg. E könyv ünnep-elmélete, amely a nép teológiájának egy részét képezi, a népi liturgiának két alapvető típusát fejleszti ki. Az egyik típust leginkább a pászka szenvedésre emlékező ünnepében figyelhetjük meg, a másikat pedig az aratási, a hetek és a sátoros ünnepen.

A deuteronomikus liturgia-reform vallási és társadalompolitikai dimenziója

A VIII. század második felében és a VII. században az új Asszír Birodalom katonai hatalmával és győzelmeivel, melyeket az ő istenének, Asszúrnak nevében vívott ki, megrázta az

egész ősi Keletet. A gazdasági ereje, képzettsége és nem utolsósorban pazar ünnepei mélyen elbizonytalanították Júda vazallus állam öntudatát és vallási világképét. Az új uralkodók világnézete azonban valószínűleg nem csak a kulturális nyomás alapján terjedt el. Mindenekelőtt valószínű, hogy Jeruzsálemben az idegen, asszír kultuszokat hivatalosan be is vezették. S hogy ennek következtében milyen mértékben vesztett a hagyományos istenhit a társadalmi plauzibilitásából, azt leolvashatjuk a kánaáni bennszülött szubkultúrák erejének váratlanul megnövekedett vonzerejéből, amelyet most az archeológia ugrásszerűen tár fel. Így pl. a különböző városokban minden második családnak volt egy termékenység istennő szobra, amely alighanem otthoni kultuszuk középpontjául szolgálhatott. A Jeremiás könyvből tudjuk, hogy Izrael asszonyai elkezdtek a menny királynőjének fánkot sütni és italáldozatokat bemutatni és, hogy a férfiak a tetőkön a menny isteneinek mutattak be illatáldozatot, vagy gyermekeiket Hinnom völgyében Molohnak áldozták fel (Jer 7 és 44). Az ilyen idegen gondolkodási és cselekvési minták által elgyengült az eredeti hithagyományhoz és Izrael saját értékeihez való érzelmi kötődés. Jahvének még az egyszerű emberek körében is csökkent a presztízse. Júda államát ebben a feltüremkedő vallási pluralizmusban az a veszély fenyegette, hogy elveszti népi identitását és azt a tudatot, hogy ő Jahve társadalma. Éppen ekkor Józija király idején 622-21-ben a jeruzsálemi templomban „felfedezték” a törvénykönyvet. Sok exegeta ezt a törvénykönyvet a mai Második Törvénykönyvünk legősibb irodalmi rétegével azonosítja, az ún. Ős-másodtörvénykönyvvel, amelyet alighanem a jeruzsálemi vezető elit jogi, irodalmi és teológiai területen képzett körei alkothattak. Valószínű, hogy ez a szöveg már kész áldozati és társadalmi törvényeket tartalmazott és egyfajta „ünneptárat” is (MTörv 16,1-17). Ezek a rubrikák szabályozták a három zárandokünnep lévén az évi ciklusokat, amelyekben az egész nép Jeruzsálemben, az akkor egyetlen törvényes szen-

télybe kellet, hogy gyülekezzenek, s e három ünnep, a pászka, a két aratási ünnep vagyis a hetek ünnepe és a sátoros ünnep.

A pászka ünnepe, és Izrael társadalmi felszabadítása

A Királyok II. könyve 13. fejezete elbeszéli, hogy az a szerződés (a „szövetség”), amellyel Józija király és a népe elkötelezte magát a deuteronomikus törvény mellett, egy, a jeruzsálemi templomban tartott közös pászka ünnepséggel lett megkoronázva. Ilyen pászktát ugyanis nem ünnepeltek a bírák napjai óta (2Kir 23,22). Amit akkoriban ünnepeltek, az gyakorlatilag valami új volt, annak ellenére, hogy valami ősrégi restaurációjának pátosza lengte körül. Amikor Józija király először ülte meg a pászktát, az egyszerre politikai és kulturális cselekmény volt. Ezzel a nemzeti felszabadítási mozgalmat támogatta, amelyet a király az új asszír impériummal szemben viselt, és ugyanekkor védekezett is az akkor éppen megerősödő Egyiptommal szembeni függőség ellen. A Második Törvénykönyvben a pászka bevezetése azonban nem merült ki ebben a napi politikai szerepben. Ez ugyanis egy Izrael őskorszakába viszonyuló rítus újrafelvételét jelentette. A korszak a bírák törzsi társadalmának kora. A pászka a legnagyobb felszabadítási liturgiák egyik darabja, amely Isten népét történelmének ősdátuma, az Egyiptomból való kivezetéstől fogva, valóban kivonult és önmagát felszabadító társadalommá alakította.

A pászka ünnepe kultikus drámai eszközökkel jeleníti meg Izrael kivonulását a rabszolgatartó egyiptomi államból. A Második Törvénykönyv liturgikus naptára ezt az ünnepet az Abib tavaszi hónap újholdjára helyezi:

„Abib hónapban vezetett ki az Úr, éjszaka, Egyiptom földjéről. ... Hét napig a kovásztalan kenyeret, a szükség kenyerét edd, hisz nagy sietséggel vonultál ki Egyiptom földjéről, s így emlékezz meg Egyiptom földjéről való kivonulásod napjáról egész életedben.”
(MTörv 16,1 és 16,3)

Itt érkezünk el a pászka ünnep cselekményének teológiai központjához. Az ünnep a szenvedésre való emlékezés, amely a közösséget egy olyan életre kötelezi, amely a története kezdetéhez az Egyiptomból való kiszabaduláshoz kapcsolódik. A rituálé jelképrendszerében a megkeletlen kenyerek a szabadságba való sietős menekülésre emlékeztetnek. Ehhez járul, hogy maceszt ettek a feláldozott és megfőzött pászkaállathoz. Ebben a közösségi lakomában a nép átéli egységét és közösségét Istennel. Ezen túlmenően az az emlékezés, amelyet ébren tart a pászka éjszakája, a felszabadított társadalom ígéretévé válik, mert a pászka liturgiája arra irányul. A kultikus, szimbolikus eszközökkel újra végrehajtott kivonulásnak kell meghatároznia a hétköznapiakat.

Az, hogy a pászka ünnepi világának kell meghatároznia és megváltoztatnia Izrael társadalmi tudatát, egy másik rendelkezésből is kiviláglik. Ez azt határozza meg, hogy az elkövetkezendő hét napon át az egész nemzeti területen nem szabad, hogy kelesztett kenyeret találjanak (MTörv 16,4). Azok a keletlen kenyerek, amelyet ez idő alatt a Jeruzsálem-ből való visszavezető úton a különböző városokban és falvakban enni kell, már nem az Egyiptomból való sietős kitörést jelképezi, hanem az útonlevésnek az étvét. Arra utal, hogy Izrael majd visszatér a megígért országba, jöllehet Izrael már réges-régen a saját hazájában lakik, társadalmát pedig az évenként megünnepelt pászkával, a kivonulás kegyelméből megújítja.

Hogy ez konkrétan mit jelent, azt mutatja meg a deuteronomikus törvény. Ebben találhatjuk a pászka emlékeztető tanításának kifejtését – „így emlékezz meg Egyiptom földjéről való kivonulásod napjáról egész életedben”. A kivonulásra alapított etika mesterpéldánya kétségkívül a „tízparancs”. Ez is a felszabadulás mottója alá rendelődik. Jahve a dekalógus előszavában olyan Istennek mutatkozik, aki kivezette Izraelt az egyiptomi rabszolgaságból. A következő követelmények nem jelentenek már mást, mint Jahve útmutatását arra, hogy az ajándékba kapott szabadságot hogyan lehet megőrizni

anélkül, hogy ebből ismét csak elnyomás keletkezzék. Aki tehát – első parancsolat – más isteneknek szolgál, az Jahve elvetésével a szabad élet feltételét is eldobja magától. Vagy – harmadik törvény: aki megtartja a szombatot, az példaként gyakorolja a szabadság állapotát, és az általános munkaszünetben a szabadság tapasztalata áthatja az egyébként nem szabadokat is, a rabszolgákat és rabszolganőket, valamint az idegeneket (MTörv 5,12-15). Ily módon végigmehetnénk parancsolatról parancsolatra. A dekalógus olyasvalami, mint egy erkölcsi mottógyűjtemény, a kivonulásban kapott szabadság megvalósításának témájában.

A betakarítás ünnepe és Izrael testvéri társadalma, amelyben nincsenek szegények

A pászkához hasonlóan a hetek ünnepe és a sátoros ünnep is társadalmi változtatásokat szeretne elérni. Ez a két betakarítási ünnep már eleve adott volt a Második Törvénykönyv számára, de ennek liturgikus reformja révén világos valláspolitikai irányultságot nyert. A régészeti leletek és az Izajás és Jeremiás könyv szövegei is megmutatják, hogy bizonyos idő óta a helyi termékenységekultuszok lenyűgöző reneszánszával találkozhatunk. A deuteronomikus rítus mindent kizárt, ami az eredeti Jahve-hittel összeegyeztethetetlen. Ilyen pl. az istenséggel való mágikus, bódult vagy akár szexuálisan közvetített egyesülés, aminek révén a termékenységet kellett biztosítani. Ezért hallgat a Második Törvénykönyv a hetek és a sátoros ünnepek kapcsán a közös kultikus lakomáról, jöllehet valószínű, hogy a betakarítási hálaadás az év nagyobb ünnepségével együtt zajlott. (Vö. MTörv 14,22-27)

Továbbá: ha a korábbi agendán túlmenően az ünnep rende most arra szólít, hogy Izrael örvendjen Jahve, az ő istene színe előtt (MTörv 16,11.14k), akkor korának vallási összefüggési rendszerében ezzel azt a hitvallást követeli, hogy egyedül Jahve és nem Baál vagy Asera azok, akik megadták a földnek és a szőlőnek a termését. A környezet félrevezető alternatíváival szembeni status confessionis végül megmutatko-

zik a legszebb gyümölcsök feláldozásakor is, amelyeket a sátoros ünnep alkalmával valószínűleg ki is állítottak a jeruzsálemi templom oltárai előtt. Ez a kis történelmi credo minden gyümölcsáldást összekapcsol az Egyiptomból való kivezetéssel és az új ország átadásával, s mind a kettő Jahvénak köszönhető.

Ennek ellenére a Második Törvénykönyv nem volt apologetikus jellegű. Felvette a termékenység kultuszok valódi igényeit is és az ősi izraelita termés ünnepéből az emberi öröm csúcspontjait alkotta meg, és a „a nép teológiája” értelmében társadalompolitikailag átalakította ezeket. A régi kultikus naptárokkal szemben (Kiv 34,18-23; 23,14-17; vö. MTörv 16,16k) az ünnepek a társadalmi tanulási folyamat kiemelt helyein, és Izrael világértelmezésének jeles pontjain tartják. Minthogy a jeruzsálemi őskeresztény közösség az Apostolok Cselekedetei leírása szerint később szintén kapcsolódik a deuteronomikus ünnephez, ezt a modellt kicsit részletesebben is be szeretném mutatni. A pontosan szabályozott pászka ünneppel szemben a hetek ünnepe és a sátoros ünnep rituálisan nagyon szabad. Bár az ünnepet a jeruzsálemi templomban kell megülni, de az időpont évről évre más, és függ a terményektől is, amit különböző helyekről odaszállítanak. Minden családnak saját rituáléja és saját tapasztalata szerint kell Isten kegyelméért és áldásáért hálát adnia. A liturgiát itt az adott helyzethez és az adott konkrét emberhez igazítják, hiszen csak az képes hálát adni – ahogyan ma mondanánk, csak az képes Eukarisztiát ünnepelni és Isten színe előtt örvendezni –, aki valóban megtapasztalta és tudja, hogy Isten megajándékozta. Ehhez az ünnephez hozzátartozik az evés, az ivás és a tánc. (A héber *bagag* igét a mi Szentírásunk „*ünnepet ülni*”-vel fordítja, de a szó eredeti jelentése, körbejárni és táncolni.) Az Isten előtt való örvendezésnek misztikus dimenziója is van. Ez legsűrűbb formájában már nem ott figyelhető meg, ahol az áldozatot bemutatják, hanem az imádság nyitottságában, amit az áldozatbemutatás után végeznek, és abban az örömben, amely az áldozatból fakadó közös ünnepi

lakomából árad. Az Újszövetségi Szentírás a deuteronomikus *Isten előtt* kifejezés helyett később *Krisztusban* ill. a *Szentlélekben* formulát használja. Ez az öröm a deuteronomikus ünnepelmélet vezérszava. A deuteronomikus törvénykönyv, a Tóra semmilyen más örömet nem ismer. Az öröm tulajdonképpeni helyszíne tehát a liturgia, ahol fontos az új közösség.

A rituális előírásaival egyébként rendkívül takarékosan gazdálkodó ünnepi rendtartás most egyesével felsorolja, hogy kik a hivatalosak:

„Te, fiad és lányod, szolgád és szolgálód, valamint a városodban lakó levita, a köztetek élő idegen, árva és özvegy, azon a helyen, melyet az Úr, a te Istened kiválaszt nevének hajlékául.” (MTörv 16,11 és 16,14)

A résztvevőknek ez a felsorolása a teljességre törekszik. De nem akarja, hogy a kazuisztikusan félreértsék, mintha mindenkinek el kellene hagynia a házat és az udvarát, hogy Jeruzsálembe költözhessen. Inkább egy teológiai célképzetet fogalmaz meg: az ünnep le akarja bontani a társadalmi osztályok közötti falakat és ezeket a csoportokat az örömben egyesíteni akarja. Az ünnep közösségének egységét az egyes családok és az ősi keleti társadalom klasszikus peremcsoportjaiból alkotja meg. Résztvevőknek ez a listája az izraelita „ház” tagjait nevezi meg. Ehhez hozzátartoznak a rabszolga férfiak és nők is. Ugyanakkor hiányoznak az atyák és a testvérek. Ezeknek azonban megvan a saját családja, akiket a törvény közvetlenül szólít meg. Meghívást kapnak továbbá még a földnélküli izraeliták és a nem izraeliták is: a leviták, az idegenek, az özvegyek és az árvák. Az ilyen részletes felsorolásnál mégjobban feltűnik, hogy a nőket nem nevezik meg külön. Azért, mert a családanya a megszólító „te” -ben bennfoglaltatik. Hogyha a „te” megszólítás érvényes a szabad férfira és a szabad nőre egyaránt, akkor az áldozatbemutatásra való felszólítás (MTörv 16,10) szerint a férfi és a nő egyaránt bemutatthatja az áldozatot. Persze tudnunk kell, hogy a Második

Törvénykönyv szerint az áldozat bemutatása nem papi feladat volt, hanem minden izraelita dolga. A papoknak ugyanakkor joga volt arra, hogy pontosan meghatározott tarifát kapjanak a néptől, azoktól, akik az áldozatot bemutatják. A papi feladatok ugyanis a Tórával kapcsolatos különböző szolgálatokból állnak, pl. a központi törvénykezésben az ítélelhozatal (MTörv 17,9-12). Az áldozatbemutatás akkor még a laikusok feladata volt, és valószínű a Második Törvénykönyv lehetett az első, amely engedélyezte, hogy a nő az oltárhoz lépjen. Ez bennfoglalt értelemben és meglehetősen elővigyázatosan történik. Mindazonáltal a törvényadás szándéka világos és egyértelmű: a nő, ugyanúgy mint a férfi, minden áldozati aktusban egyenlő mértékben illetékes. Ezzel persze nem állíthatjuk azt, hogy a nő egyedül elvégezhetette az áldozati állatok levágását. Hogyha egy állatot levágnak, akkor rendes esetben több személy is étkezik, valószínűleg így volt ez a templomban is, ahol az egész család, beleértve a szolgákat is, részt vett az áldozatbemutatásban. A döntő pont azonban az, hogy a nő formálisan elvégezhetette az áldozati cselekményt és áldozatbemutatónak számíthatott: pl. kiönthette az áldozati állat véréát az oltárra, vagy feltehetette a válogatott gyümölcsök kosaráát az oltárra.

Nem tudhatjuk, hogy a nők emancipálása milyen mértékben érvényesült a liturgiákban, vagy pedig esetleg utópikus program maradt. Mindenesetre a Második Törvénykönyv társadalmi berendezkedése az érvényes jogrenddel szemben a liturgia által bemutatott testvéri világ lehetőségével számol, és ezért a pászka alkalmával ünnepelt felszabadítás és az ünnepben megvalósított testvériség társadalompolitikai cselekvési elvvé válik. A pászka és a többi ünnep liturgiája besugározza a társadalomnak olyan területeit, amelyeket a kihirdetett jogrend és a szankciók nem tudnak befogni, és egy olyan etoszt követelnek, amelyek a saját felelősségre apellálnak, ezért motivációra szorulnak.

A testvér-etika, amelyet az ünnepek elővételeznek, a nőre is érvényes. A Második Törvénykönyv a nőt kifejezetten testvér-

nek nevezi (15,12). A törvények egész sora mutatja a nők társadalmi emancipációjára irányuló tendenciát. Ezt a testvériséget mindenekelőtt olyan személyekkel szemben kell gyakorolni, akik az izraelita családokkal együtt részt vesznek az ünnepi lakomákon: a levitákkal, az idegenekkel, az özvegyekkel és az árvákkal szemben. Ezeket a csoportokat általában „szegényeknek” nevezik. Az özvegyek és árvák pl. az egész ősi Keleten a klasszikus *personae miserae*-hez tartoztak. A Második Törvénykönyv számára nyilvánvalóan nem számítottak ezek közé. Ez a könyv ugyanis e népcsoportok egyikét sem illeti a „szegény” szakkifejezéssel. A leviták, az idegenek, az özvegyek és árvák különböző okokból nem rendelkeznek saját földdel, amelyből megélhetnének, s ezért el kell őket tartani, gondoskodni kell róluk. Ebből a célból a Második Törvénykönyv kiépített egy ellátási rendszert. Eltérően a mi modern társadalombiztosítási rendszerünktől, ennek semmi köze nincs a szegények ellátásához, hanem az érintett személy számára jogérvényesítési lehetőséget biztosít. A legérdekesebb törvény a harmadévi tizedekkel kapcsolatos (MTörv 14,28k). Ez arról határoz, hogy minden harmadik évben a termény tizedét nem a központi szentélyhez kell eljuttatni, hanem a helyi leviták, idegenek, özvegyek és árvák számára kell összegyűjteni azért, hogy ezek is „jöhessenek, egyenek és jóllakhassanak”. Ezzel az egész ősi Keleten jelenlévő alsó társadalmi határt eltörölték. Ám az életfeltételek ilyenén biztosítása e társadalmi csoportok számára nem csak anyagi jelentőségű. A központi szentélytől függetlenített háromévenkénti tized helyi szétosztását a jeruzsálemi templomban mondott utólagos imádság (MTörv 26,12-15) visszakapcsolja a liturgia központjához.

A rászorultság ugyanis nemcsak abból adódik, hogy valaki nem rendelkezik tulajdonnal, hiszen az emberek újra és újra elszegényedhetnek pl. azért, mert sorscsapások szegélyezik útjukat. Ha olyan társadalomra vágyunk, amelyben nincsenek szegények, amit a Második Törvénykönyv programja követel és meg is alkot, akkor olyan társadalmat kell berendeznünk, ahol a nyomorgók rétegei nem rögzülhetnek. Ezért az ilyen

helyzetbe jutó szegényeknek azonnal kell segíteni. Minden izraelita férfit és nőt felszólítanak arra, hogy a környezetében felmerülő bajokat a saját tulajdona terhére hárítsa el:

„Mindig lesznek szegények a földön. Ezért most megparancsolom: Nyisd meg a kezéd testvéred, a földeden élő szűkölködő és szegény előtt.” (MTörv 15,11)

Tehát a testvériségen múlik, hogy a gazdagok és a szegények rétegei között feszülő társadalmi ellentétek feloldódjanak. Ez a követelmény felülmúl mindenféle jogot, és Izraelből egy olyan teret akar kialakítani, amelyben az a magatartás érvényes, amely egyébként csak a családon belül szokásos.

Az ünnep az a hely, ahol ezt a világot megálmodják, és szimbolikusan meg is valósítják. Ha a földjük és kertjük termésével megáldott családok a jeruzsálemi templomban ünnepre gyűlnek össze, és a közösen elköltött áldozati lakomában megtapasztalják Istennek a közelségét, és ezzel elérik Izrael életének csúcspontját, akkor a föld nélküli csoportok is bevonódnak ebbe az örömbé. Mindenki eggyé válik és nincs több társadalmi különbség. Mindenkit betölt az öröm, és ebben a pillanatban ott vannak Isten színe előtt. Soha és sehol nem lehet Izrael sűrűbben és egyértelműbben önmaga. Ha ez a liturgikus egység Izrael egész társadalmi valóságát áthatja, akkor érte el az ünnep politikai célját is.

Joggal állíthatjuk fel az analógiát a fentiek és a keresztyén eukarisztikus lakoma között. A közös lakomában felragyog az eukarisztikus ünnep öröme és ebben csúcsosodik az, amit Második Törvénykönyv először pendített meg: az ünnep politikai ereje megteremti a testvéri társadalmat, ahol nincsenek már szegények.

(Ford.: Dr. Máté-Tóth András)

HEGYI GYULA

*1951-ben született ... csabán. Író, újságíró.
Eddig hét könyve jelent meg. Az Egyházforum
szerkesztőbizottságának 1993 óta tagja.*

Che Guevara, Isten trónjánál

Azok számára, akik a történelemben a tőzsdeindexen és a fegyveres erőszakon túl az eszméket is számontartják, II. János Pál kubai látogatása az utóbbi esztendő egyik legfontosabb eseménye volt. II. János Pál pápa és Fidel Castro személyéről együtt és külön-külön sok mindent gondolhatunk. Egy dologban azonban bizonyosak lehetünk: találkozásuk központjában nem a pénz, a piac, a gazdasági hatalom és a geopolitikai stratégia állt. Olyan dolgokról cseréltek eszmét, amelyekről „komoly embereknek” korunk illemtana szerint nemcsak tárgyalniuk, hanem gondolkodniuk sem ajánlott. Istenről és a kereszténységről, Marxról és a forradalmi szocializmusról, a kizsákmányolásról és a szegényekről, s arról az örjítően korszerűtlen kérdésről, hogy melyik út vezet az igazsághoz.

II. János Pál kétségkívül kockázatot vállalt a kubai utazással, hiszen Fidel Castrót az észak-amerikai média „az egyik utolsó kommunista diktátorként” démonizálja. Latin-Amerikában azonban árnyaltabban közelítenek Fidel személyiségéhez és rendszeréhez. Kuba négy évtizedes ellenállása számukra azt is jelképezi, hogy az Egyesült Államok gazdasági, politikai és kulturális befolyása nem abszolút és korlátlan. Fidel Castro a latin-amerikai és nyugat-európai közvélemény szemében egyszerre számít kiöregedett diktátornak és a népszerűtlen amerikai világrenddel szembeni ellenállás hőségének. E kettősséget II. János Pál pápa is figyelembe vette, s megnyilatkozásaiban a feddés és az elismerés attitűdje egyaránt

megjelent. A látogatás közvetlen célja nyilvánvalóan a kubai katolikus egyház helyzetének rendezése volt, de ezen túlmenően az Egyesült Államokétól eltérő úton járó, autonóm és alternatív latin-amerikai fejlődés lehetőségét is reflektorfénybe állította.

A pápa és a vezér öt napon át folyamatosan együtt jelentek meg a nyilvánosság előtt, és páros jelenlétük sajátos szellemi párbajnak is beillett. E párbaj izgalmát csak fokozta, hogy olyan eszmék jelképes és karizmatikus képviselőiként szikráztak össze, amelyek az egymással vívott hosszú és könyörtelen harc közben ugyanattól az ellenféltől szenvedtek látványos vereséget. Míg a katolikus kereszténység és a forradalmi szocializmus a világ megváltásában, a szegénység megszüntetésében és egy igazságosabb rend megvalósításában versengett egymással, a liberális kapitalizmus látványos győzelmével magukat e fogalmakat iktatta ki az új köznyelvből. A kapitalista rend önmaga értelmezésében a létező világok legjobbika, így tehát a megváltásról ugyanúgy értelmetlen beszélni benne, mint az igazságról, amely posztmodern felfogásban nincs is. Ami pedig a szegényeket illeti, a liberális kapitalizmusban csak reménytelen széplelkek tesznek említést róluk, no meg persze a „téma” hivatásos szakértői. Szociológusok, szociálpolitikusok és egyéb, adófillérekből eltartott másodosztályú értelmiségiek.

Azokban a napokban, amikor a pápa és a kommunista vezető két öregember sajátos lovagiasságával mérte össze hitét és eszményét, a média kettejük fáradtan is elegáns alakja fölé az amerikai elnök szexbotrányának hősnőjét, Lewinsky kisasszonyt vetítette föl a világ képernyőjére. Ha a kereszténység és a szocializmus hívei ebből sem tanulnak, s továbbra is az egymás elleni harcra összpontosítják minden energiájukat, akkor meg is érdemlik, hogy Lewinsky kisasszony immár örökre II. János Pál, Fidel Castro és vitapartnereik fölé magasodjon a globalizált médiában. Amíg a megváltás, az igazság, az anyagi javakon túli erkölcsi és szellemi érték fogalmán permanens polgárháborút vívnak egymással a keresztények

és a baloldaliak, addig a liberális kapitalizmus kihívó és ellenfél nélkül tarolja le maga számára a terepet.

A pápa és a kubai vezér kimondatlanul is érzékelték ezt a veszélyt, s ezért lengte körül közös szereplésüket a történelmi udvariasság szelleme. Arra az újságírói kérdésre, hogy vajon az angyal és az ördög találkozik-e egymással Kubában, II. János Pál pápa finom intelligenciával így válaszolt: „nem angyalok vagyunk, hanem két ember... Kubában két ember találkozik.” S az egyenlőség eszményét a szabadsággal szemben túlhangsúlyozó államszocialista rendszert látszólag nagylelkűen, de lényeglátó módon így jellemezte: „Örömmel tölt el, hogy a javulás folyamatát látom – például az iskolai oktatásban, az egészségügyben. Az emberi jogok területén lassúbb a fejlődés – itt még meg kell teremtenünk a fejlődés lehetőségét.”

Az egykori kommunista országokban a rendszerváltozás mindeddig a szociális biztonság megrendülését, a neoliberalizmus diadalát és a keresztény reneszánsz elmaradását jelentette. A pápa feltehetően nem bánná, ha a vatikáni szemmel meglehetősen sikertelen kelet-európai és távol-keleti rendszerváltozások után Kubában nem neoliberalis, hanem keresztényszociális fordulattal érne véget a kommunista rendszer. Kérdés persze, hogy Fidel Castro valóban áldását adná-e egy ilyen átalakuláshoz, s még inkább, hogy gazdaságilag és politikailag mennyire lenne életképes egy nem-kapitalista, de nem is államszocialista struktúra? A kommunizmus keresztényszociális irányban történő lebontása mindenesetre érdekes kísérlet lenne, s tapasztalataira a liberális kapitalizmus ellentmondásaival küszködő latin-amerikai társadalmak is odafigyelnének.

II. János Pál és Fidel Castro közös megjelenésében talán az volt a leginkább szívbemarkoló, hogy két olyan történelmi személyiséget láthattunk, akik hisznek a maguk eszméiben. Nem őrlik porrá eszményeiket a pragmatizmus malmában, nem értékelik át múltjukat és hitüket a stopperóra sebességével, nem a liberális kapitalizmus realitásaihoz igazítják re-

ményeiket. Ritka ünnep, hogy ilyen személyiségek tűnnek fel a világfalu képernyőjén. A testében is megtört, hajlott hátú főpap és az előrehaladott korát az öreg katonák rátartiságával álcázó vezér kettőseiből ezért minden politikai szenzáción túl a hit eleganciája sugárzott. Némi elfogultsággal hozzá kell tennem, hogy II. János Pál pápa lényéből szinte mindig ez sugárzik, míg Fidel Castróból feltehetően csak az öregkor melankóliája és egy ragyogó partner megjelenése váltotta ki a csodába hajló átalakulást.

De akárhogy értelmezzük a tényeket, ott és akkor, a látogatás öt napján a két személyiség együtt többet mutatott, mint külön. Ha lelkiileg még nem égtünk ki teljesen a pénzcsinálás vagy a nélkülözés páros sivatagában, akkor retinánkon sokáig ott marad a hajlott pápa és az őt óvatosan segítő öreg forradalmár különös párosa. Amíg léteznek hiteles emberek, akiknek semmi közük sincs a liberális kapitalizmus értékrendjéhez és tematizációjához, mindig marad reményünk arra, hogy Fukuyama állításával szemben nincs vége a történelemnek, s lesz jövő a piaci társadalmon túl is. Keresztény szemmel a neoliberalizmusban minden társadalmi igazságtalanságon túl elsősorban éppen a „történelem vége” teória a leginkább elfogadhatatlan, míg Fidel Castro összes bűnével és pózával együtt mégis az emberi boldogsághoz továbbvezető „élő történelem” koncepcióját képviseli.

II. János Pál az élő Fidel Castro mellett a halott Che Guevara emlékével is találkozott kubai útja során. Che Guevara látványos újratemetése csak néhány hónappal előzte meg a pápalátogatást. Kultusza az utolsó láncszem, amely az öregedő Castro rendszerét és a századvég baloldali gondolkodását összeköti egymással. Ezért tulajdoníthatunk különös jelenséget annak, hogy a pápa kubai útja alkalmából a legenda gerillavezéről is megemlékezett. Che Guevara, mondta a pápa, „Isten trónjánál kapott helyet, az Úr dolga ítélni érdemeiről. Meg vagyok győződve arról, hogy a szegényeket akarta szolgálni.” E fogalmazás nincs híján a vatikáni diplomácia jólismert ügyességének, hiszen a katolikus teológia

szerint minden emberre igaz, hogy „az Úr dolga ítélkezni érdemeiről”. De ha teológiailag messze is áll a kanonizációtól, politikailag rendkívül erős gesztusként értékelhető. Che Guevara egyszerre jelképes hőse a forradalmi és a demokratikus baloldálnak, a katolikus gyökerű Latin-Amerikának, a kapitalizmus és az Egyesült Államok minden baloldali árnyalatú kritikájának, a nyugat-európai és a dél-amerikai értelmiség közti lehetséges párbeszédnek.

Amikor a pápa Isten trónjához helyezi Che Guevarát, akkor ezzel a béke és a megbékélés olajágát kínálja mindazok felé, akik számára Che a remény jelképe maradt. De nem feltétel nélkül teszi, mert a továbbiakban világos különbséget tesz „Castro forradalmi átalakítása” és a „gyűlölet, a bosszúállás és a győzni akarás” ügymond „lenini értelemben vett forradalma” között. Ha más szavakkal is, de ugyanazt mondja, mint már annyiszor. A szocializmusban nem maga a szocializmus, hanem megvalósításának véres és erőszakos módja ellentétes a keresztény tanítással. Aligha tévedünk nagyot, ha feltételezzük, hogy nemcsak Kuba népének, hanem egész Latin-Amerikának szánta ezt a könnyen megfejthető üzenetet.

Meggyőződésem szerint a hazai média annak idején leegyszerűsítő módon tárgyalta a Vatikán és a latin-amerikai „felszabadítási teológia” konfliktusát, pedig ennek helyes értelmezése nélkül a pápa kubai látogatását sem láthatjuk tisztán. A „felszabadítási teológia” körüli vita lényegében a forradalmi marxizmus, a fegyveres osztályharc katolikus megítélése körül folyt. A társadalmi igazságtalanság minden emberi képzeletet meghaladó botránya, s a helyi oligarchia és az észak-amerikai hatalmi érdekek összefonódása sok laikus és klerikus katolikusban is a fegyveres, forradalmi harc gondolatát érlelte meg. Ennek megfelelően több forradalmi marxista (a polgári média nyelvén „terrorista”) harci csoportban jelen volt egy-két pap vagy szerzetes, s a helyi hívők széles körben rokonszenveztek e mozgalmakkal.

A Vatikán a fegyveres harcban való részvétellel, az osztályharcos gyűlölettel, a forradalmi marxista-leninista mozgalmakkal

makkal szemben foglalt állást, s a velük való szakítást követelte meg a latin-amerikai egyházaktól. A „felszabadítási teológia” antikapitalista, szociális és szolidarisztikus szellemét azonban nem ítélte el a Szentszék. II. János Pál pápa minden elődjénél határozottabb kritikusa a liberális kapitalizmusnak, s amikor a mégiscsak gerillavezérként meggyilkolt Che Guevarát „Isten trónusa” mellé helyezi, akkor a felszabadítási teológiának is óvatos gesztust tesz. A huszadik század történelme sokunkat megtanított arra, hogy az erőszak, az osztálygyűlölet és a tömeges elnyomásra épülő társadalmi fordulat nem vezethet emberséges társadalomhoz, nem a cél szentesíti az eszközt, hanem ez utóbbi járhatja le a mégoly nemes eszményt is. Ilyen értelemben úgy fogadható a felszabadítási teológia kritikája, hogy a fegyveres osztályharc elvetése nem a társadalmi igazságtalanságba való belenyugvást, hanem radikális és következetes reformok sorozatát jelenti. Ez az út Kuba számára is nyitva áll, hiszen a földrész átlagánál jóval kedvezőbb szociális és kulturális mutatói alapul szolgálhatnak egy szabadabb és igazságosabb társadalmi modell megteremtéséhez. (Kevesen tudják, de tény, hogy például a gyermekhalandósági adatok tekintetében Kuba nemcsak a latin-amerikai átlagnál, hanem például a New York-i fekete lakosságnál is kedvezőbb helyzetben van.)

A katolikus egyház Latin-Amerikában egyébként kétfajta történelmi hagyományt is őriz. Közhelyesen inkább a negatív változatot ismerjük, a szélsőjobboldali puccsistákat megáldó bíborosok, a földbirtokos oligarchiával összefonódott főpapok, az elnyomó gépezettel együttműködő egyház tagadhatatlan valóságát. A latin-amerikai katolicizmusba ugyanakkor a XVII-XVIII. századi paraguay-i jezsuita redukciók egyenlőség-elvű kísérlete, az indiánokat védő papok hosszú emlékezete, az igazságtalanság ellen szót emelő (s az uralkodó körök által gyakran legyilkolt) papok és szerzetesek példája is beletartozik. A szegénységet az egyéni bűn „jogos büntetéseként” értelmező, a fogyasztói társadalmat népszerűsítő és az elitet kritikátlanul kiszolgáló neoprotestáns szekták térhódí-

tása, ha akaratlanul is, de segítheti a katolicizmust abban, hogy visszataláljon a szegények felszabadításának békés, de határozott hagyományához.

Akár a Szentlélek sugalmazására, akár jó lelkiismeretét követve, akár kényszerből, a neoprotestantizmus és a neoliberális elit nászából kirekesztve válik is a latin-amerikai katolicizmus a szegények egyházává, ilyen irányú megújulása teológiailag és egyháztörténetileg egyaránt ígéretes lehet. (A paraguay-i jezsuita redukciók rendszere egyébként, melyről néhány éve egy tanulmányt is közreadtam, az elit-nélküli „teokratikus állam” sajátos és rendkívül izgalmas kísérlete volt, mely egy alternatív történelmi fejlődés csíráját is magában hordozta. Aligha véletlen, hogy a hatalomátvételre készülő polgári rend és a hatalmát őrző monarchikus abszolútizmus nem sokkal az 1789-es francia forradalom előtt még oly egységesen lépett fel a társadalmi kísérletre vállalkozó jezsuita renddel szemben.)

A keresztény társadalmi tanítással kapcsolatban természetesen megkerülhetetlen az a kérdés, hogy eszményei mennyiben valósíthatók meg a gyakorlatban is? Ismert hazai példával élve a keresztényszociális tanítás hívei hosszú évtizedeken át hirdették a földreform szükségességét, de a gyakorlati kivitelezésbe sohasem kezdtek bele, s a földreformot éppen az egyházzal szemben, amúgy néhány röpké hét alatt valósították meg az 1945-ös koalíció baloldali pártjai. Az imamalomként ismételtgetett tanítás és a véres revolúció között kellene megtalálni a radikális és hatékony változás középútját. A kubai rendszer szociális és kulturális vívmányait elismerve, nyomasztó szabadság-hiányát és az amerikai embargópolitika „igazságtalan és etikailag elfogadhatatlan” gyakorlatát ugyanakkor elítélve, a pápa eléggé világosan kijelölte azt a sávot, amelyben Kuba jövőjét elképzelni szeretné. Ha az egyház komolyan gondolja a keresztény társadalmi tanítás érvényre juttatását, de ugyanakkor (helyesen) nem készül közvetlen politikai szerepvállalásra, akkor a politikai élet aktorai között kell megtalálnia azokat, akik valamennyit megvalósíthatnak a szo-

ciális enciklikákból. A kubai út azt a lehetőséget is megpendítette, hogy a forradalmi marxizmus örökösei a vallásszabadság és az egyéni szabadságjogok helyreállításával pályázhatnak erre a szerepre. Sajnos, a valóság ezzel szemben az, hogy Fidel Castro rendszere egyelőre nem hajlik a demokratikus reformokra, a Floridában ugrásra készen álló antikommunista emigráció pedig bosszúra és a liberális kapitalizmus diadalára készül. Az idős pápa és az öreg forradalmár kettősét talán ezért is éreztük olykor szívbemarkolóan melankolikusnak. A jövő, de legalábbis a közeljövő nem nekik dolgozik, ezzel a ténnyel maguk is tisztában vannak, s elvi ellentéteiket elnyomta a konzumjövőtől való indokolt szorongás.

A keresztény és a baloldali szolidaritás eszményét az egykori divatozó párbeszéd-mozgalmaknak nem sikerült összekapcsolniuk egymással. Nem állna távol az emberi természettől, ha erre akkor kerülne sor, amikor a minden szellemi értéket konzumcikké silányító rendszer mélypontján talál egymásra a tekintetük. II. János Pál pápa látja ezt a mélypontot, s lelkipásztori nagyságát jelzi, hogy a jóra és rosszra egyképp hajlamos, ellentmondásos egyéniségű Castrót partnerré tudta emelni egy jelképes egymásra tekintéshez. Minél egyeduralkodóbb lesz a liberális kapitalizmus valósága, annál több lesz a benne boldogtalanok egymást kereső pillantása is.

PERSPEKTÍVA

Összeállította: Dévény István

Politika és misztika – a két fogalom külön-külön érthető, együttes szereplésük azonban szokatlan. Politizáló misztikus, vagy misztikus emelkedettséggű politikus? A két fogalmat talán inkább az „Isten népe” valóságával kell kapcsolatba hozni. Ebben az esetben (latinosan fogalmazva) azt jelenti, hogy a kereszténységből nem hiányozhat sem az „immanens”, sem a „transzcendens” nyitottság. A túlvilágra figyelve ebben a világban kell jelen lennie. Egyik feladatot sem lehet kizárólagos, a másik pólust eltüntető értéknek tartani. Sok kára származott már a kereszténységnek és az egyháznak abból, hogy vagy nagyon közel került a világhoz (hatalomhoz, vagyonhoz, világi méltósághoz) vagy éppen túl messzire távolodott tőle. Elmerült a politika eléggé zűgzugos útvesztőjében, vagy – ellenkezőleg – menekült minden társadalmi feladattól.

Érdemes egy mai konkrét példával kezdenünk. Az európai népek évszázados szekularizációs folyamatát ismerve meglepő, milyen mélyen hatja át a vallás az Egyesült Államokban még ma is a politika világát. Az ember szinte azt hinné, hogy erős politikai elkötelezettség már csak a többségükben az iszlámhoz tartozó népek államaiban található. Amerika keresztény kivétel? Sokan foglalkoztak már a politika és a vallás amerikai kapcsolatával – bibliográfiai bőségből kell választanunk:

Tizenhárom (kevés kivételtől eltekintve egyetemi tanárok által fogalmazott) értekezés nyújt segítséget, hogy ezt a tényt és problémakört jobban megismerjük. Néhány fejezetcím: „Az amerikai civil vallás igazolása és kritikája” – „Amerikai val-

lásosság a rádió és televízió hullámain” – „Vallás, politika és az újkonzervatívok táborá: Helyzetfelismerés zsidó szemszögéből” – „A felszabadulás teológiája és a fekete keresztények” – „Protestáns fundamentalista mozgalmak a XX. században” – „A nyolcvanas évek politikája és a katolikus püspökök” – „Vallásosság és az amerikai küldetéstudat” – „Az állam és az egyház különválasztása az amerikai alkotmányban”.

A tudós professzori értekezések helyett a „kevés kivételhez” tartozó Paul Duke „Egy újságíró helyzetjelentése” című írását választom ki. Jelentése annak ellenére érdekes, hogy 1988 óta egy évtized telt már el.

Vallás-vallásosság az amerikai közélet „tartozéka”, bár hullámhegyek és hullámvölgyek periódusait elég élesen el lehet választani egymástól. „Istennek kiemelkedő szerep jutott az amerikai közéletben. Erről egyetlen politikus sem mer megfeledkezni. Amerikában ateistákat nem választanak közhivatali tisztségbe. Az alkotmány védi a vallásos örökséget; ugyanaz az alkotmány, amely az egyházat világosan elválasztja az államtól. Meggyőződésem, hogy az amerikai társadalmat az elmúlt időben minden másnál jobban a vallási tényező befolyásolta. Sokrétegű hatékonyságának köszönhető, hogy a társadalmi élet javítása érdekében energiák szabadultak fel, megerősödött az erkölcsi elkötelezettség tudata. Mozgalmak indultak a szabadság, a felvilágosodás, az igazságosság érdekében. Vallási vezetők hirdettek ‚keresztes háborút’ az emberi jogok tiszteletben tartásáért, a rabszolgaság megszüntetéséért. Ők álltak a szegényekért, a nők választójogáért, a vietnámi háború befejezéséért folytatott küzdelem élére.”

Ugyanakkor a különböző indítékú, de lényegében hasonló szemléletű fundamentalista mozgalmak a társadalmi egyensúlyban komoly kárt okozhatnak. Növekszik a vallási türelmetlenség, erősödik az a szándék, hogy a politikai döntéseket közvetlenül befolyásolják. Ez sem újdonság, ennek is megvan a története. A húszas években egy metodista püspök az amerikai alkotmány módosítására indított népmozgalmat: törvény tiltsa be az alkoholos italok árusítását. Ez megtörtént,

a törvényt meghozták – csak éppen nem tudták érvényesíteni. Talán ennek a csődnek is köszönhető, hogy liberálisabb korszak köszöntött be, melyet Franklin D. Rooseveltnéve fémjelzett.

A fundamentalista szellemiség az utóbbi időben újból érezhető. Követelései: törvény írja elő a nyilvános iskolákban az imádságot, és törvény tiltsa az abortuszt. „Döntő jelentősége van ma annak, hogy a vallási-fundamentalista tábor az elnököt (Ronald Reagan) magáénak vallhatja. Minden jel arra mutat, hogy megerősödött politikai szerepük miatt az 1988-as elnökválasztásban a fundamentalista-vallási szárnynak nagyon jelentős szerepe lesz” – írja Paul Duke az akkori választási feszültségben. (George Bush lett az elnök.)

Az alkotmány nem gátolja azt, hogy vallási-egyházi háttérből kiindulva politikai aktivitást végezzen valaki. A különböző hívőcsoportok, s ezeknek vezetői eltérően élnek ezzel a lehetőséggel. A lutheránusok és baptisták tartózkodóbbak, a többi protestáns egyház viszont aktív politikai részvételre vállalkozik. A katolikusok az I. világháborúig saját érdekeikért – többek között az egyházi iskolák állami támogatásáért – ügyesen és következetesen harcoltak. A húszas évektől kezdve azonban sokkal nyitottabbak. Ekkor hangzottak el az első nyilatkozatok gazdasági vagy szociális kérdésekben.

Megfigyelhető, hogy a nagyobb protestáns egyházak, együtt a katolikus egyház képviselőivel, némileg „balra tolódtak”. Egyre nagyobb erővel nyomják a politikai vezetőket, hogy a fokozódó „jóléti forradalomban” elsősorban a társadalom peremére vagy aljára szorult tömegekre figyeljenek.

Paul Duke többi példáját itt mellőzöm. Összefoglaló kiértékelését érdemes meghallgatni. Az Egyesült Államok politikai életének különböző területein a vallások és az egyházak tanításukkal és szervezeteikkel jelentkeznek. Jelentőségüket alig lehet fölmérni. Hogy a vallásos – egyházakhoz tartozó – tömegek a demokraták vagy republikánusok felé fordulnak, így az elnökválasztást is meghatározzák, az nem csupán a pártprogramoktól, hanem a kiemelt személyek vallási „kiértékelé-

sétől” is függ. „Más ipari államokkal összehasonlítva azt kell mondanunk, hogy az USA rendkívül vallásos társadalom. Az amerikai polgároknak több mint 90 százaléka mondja magát vallásosnak. A rendszeres templomlátogatók száma is magasabb, mint – Írországot és Lengyelországot kivéve – bármelyik európai államban. Mindez meghatározza a politikai életet is.”

(Gott und Politik in USA. Über den Einfluss des Religiösen. Eine Bestandesaufnahme. Szerk. Klaus-M. Kodalle. Frankfurt a.M., Athenäum, 1988. 301 o.)

* * *

Ezt a meglehetősen leszűkített látókört nyitottabb szellemiségű egyháziak, teológusok, sok esetben a „profán” tudományok szakemberei is áttörni igyekeznek. Erre is bőségesen van irodalmi példa. Az írások sokaságából ismét csak egyet választok ki. Informatív szöveggyűjteményt ad az amerikaiak kezébe G. W. Sheldon, aki Virginia államban a politikai tudományok professzora. A vallás és politika, egyház és politika viszonyának megítélését keresi jelentős gondolkodóknál.

Nem kétséges, hogy a reformáció egyházai számban és erőben a katolikusoknál jelentősebb bázist jelentenek Amerikában. Így érthető, hogy a közösen elismert múltból egyetlen teológus, Szent Ágoston szerepel. A skolasztika értékelése ambivalens, mindenesetre Szent Tamás felkerült a listára. A XX. század teológusai közül csak egy a katolikus: a dél-amerikai Gustavo Gutierrez. A szöveg-összeállítás célja az – írja Sheldon az előszóban –, hogy felismerjük: örökérvényű igazságok az állam és egyház viszonyára nincsenek. Adott történelmi szituációba helyezetten gondolkodik minden gondolkodó, a keresztény gondolkodó is. A közös alap azonban látható: az apostoli utasításoktól senki sem függetleníti magát. Az is tény viszont, hogy már ez az „ősréteg” sem egyértelmű. Elegendő, ha csak ennyit idézünk: „Adjátok meg a császár-

nak, ami a császáré, és az Istené.” „Inkább kell engedelmeskedni Isten törvényeinek, mint az embereknek.” „Mindenki vessen alá magát a föltörvényeknek. Nincs ugyanis hatalom, csak Istentől. Ahol hatalom van, azt Isten rendelte.”

Szövegrészletek idézésére, kommentárookra itt nincs lehetőség, az újabbakkal kapcsolatban azonban kísérletet teszek arra, hogy nagyjából körvonalazzam témájukat:

Szent Ágoston (354-430) az égi országról és a földi országokról;

Aquinói Szent Tamás (1225-1274) az isteni és az emberi törvényről;

Martin Luther (1483-1546) az állam és egyház szétválasztásáról;

Johannes Calvin (1509-1564) a keresztény államról és keresztény kormányzásról;

William Temple, Canterbury érseke (1881-1945) a szociális elkötelezettségről: Ha a mindennapi életre súlyos terhek nehezednek, akkor az egyesek számára nehezzé válik az Isten felé való megnyílás. Az egyháziak feladata, hogy ilyenkor szociális téren is tevékenyvé váljanak, s adott esetben a vezetőket bírálják.

Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) a keresztény felelősségről: A keresztények egy-egy országhoz, államhoz tartoznak, amelynek törvényeit be kell tartaniuk, amíg azok nem ellenkeznek Isten törvényeivel. Ez utóbbi esetben azonban kötelességük, hogy a bűnt – a vezetők bűnét – egyértelműen és nyíltan bűnnek nevezzék.

Reinhold Niebuhr (1892-1971) a keresztény realizmusról: Az Örök Ország a mérték, ehhez mérve minden evilági ország „rossz”, jelen van benne a bűn és az igazságtalanság is. Az egyház feladata az, hogy ezekkel az erőkkel szembeszegüljön és az államok vezetőit figyelmeztesse, hogy Isten törvényeinek ők is alá vannak rendelve.

Gustavo Gutierrez (*1928) a felszabadulás teológiájáról: A bűn nem csupán egyéni tett, szembeszegülés. A szociális igazságtalanság, az igazságtalan társadalmi rend „strukturális bű-

ne” százmilliók életét teszi embertelenné. Az egyház feladata, hogy a szegények mellé állva a „kizsákmányoló” gazdasági és az azt biztosító államrend ellen is küzdjön.

Jerry Farwell (*1933) a keresztények jogairól az államban: El kell választani az egyházat az államtól, de szorosra kell fűzni a kapcsolatot a vallás és az állam között. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a vallásos erkölcs tételei kerüljenek be a törvényhozásba, s az állami szervek üldözzék a bűnösöket; kifejezetten a homoszexuálisokat, pornográf írások terjesztőit, stb.

E tanúságok keresztüzébe állítva Sheldon professzor az amerikai helyzetet teszi mérlegre, s az egyház számára az emberi lehetőségek optimális állami keretét fedezi fel benne: Az alkotmány néhány szóval definiálja: „Az állam nem képvisel, de nem is gátol egyetlen vallást sem”. A törvénynek megfelelően tehát állami részről nincs gyámkodás, de előírásokkal a hívek (és egyházi szervek) munkáját sem kötik meg.

(Religion and Politics. Major Thinkers on the Relation of Church and State. Bev. és szerk. Garret Ward Sheldon. New York etc., Lang. 244 o.)

* * *

A németországi Essen városában, az egyházmegye székhelyén 1966 óta, évről évre egyházi és világi szakemberek részvételével előadássorozatot tartanak „Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche” címmel. Az utóbbi évek témái: „A házasság és a család védelme” – „Az emberi élet védelme” – „Lelkipásztori munka az állami intézményekben (börtönök, javítóintézetek, katonaság)” – „A vasárnapok és ünnepnapok védelme”. A jubileumi 25. találkozón ismét a kiinduló problémakörhöz nyúltak. Három előadás hangzott el „Az egyház felelőssége az államért” témakörben. Mindegyiket hosszú beszélgetés követte. A könyvkiadásban ezek a hozzászólások, kiegészítések, kritikák is megtalálhatók.

Számomra legérdekesebbnek tűnik a „világ” képviselőjének kívánságlistája az egyház számára. A kívánságlista szó persze nem fedi a valóságot, mert nem valamiféle vágykatalógus az, amit Josef Isensee, a bonni egyetem jogi egyetemének professzora „A jogállam elvárásai az egyházzal szemben” című előadásában terjesztett elő. Az alkotmány, tehát az állam alaptörvénye jelenti számára a kiindulópontot, innen néz az egyházra, mint a társadalom testén belül létrejött szabad (tehát alkotmányosan biztosított) szervezetre.

Az „állami elvárások” nem annyira a szervezet, inkább a szellemiség és erkölcs képviselői – Európában a hívő keresztények – felé irányulnak. Tőlük várják, hogy adják, amire minden egészségesen működő társadalmi együttlétnek szüksége van, de megvalósításukat az állami törvények – vagy éppen az állami buzdítgatások – biztosítani nem tudják.

Miről van szó elsősorban? Az államhatalom milliókat tömörít egyetlen nagy közösségbe. A törvényekkel szemben tanúsított engedelmességet megkövetelheti, a lelkiismereti és erkölcsi elkötelezettséget azonban nem. A polgárok – legalább minimális – erkölcsi elkötelezettsége nélkül azonban a társadalmi élet nem funkcionál. (Már nem negyven, hanem ötven esztendeje láthatja, érezheti ezt a magyarság.) Ugyanakkor ismerős: a lelkiismeret igazán elkötelezetten csak magasabb rendű „fórum” előtt érzi magát. Ennek a „fórumnak” képviselői az egyházak – a vallásos hívek.

Hogy milyen elvi és gyakorlati „állami elvárásokkal” kell az egyházaknak (vallásos híveknek) számolniuk, azt Isensee professzor két kérdéskörre osztva mutatja be:

(1) A jogállam alkotmányának horizontján belüli feladatkörök és elvárások (a nevelést-tanítást külön nem részletezi, mert ezt az egyház saját megbízásának köréhez tartozónak vallja):

– Az állam szociális feladatkörében: olyan karitatív szolgálat, amely az állami szerveket adott körülmények között tehermentesíti, kiegészíti, de kiváló személyi teljesítményeivel (példamutatásával) értékesebb munkára is ösztökéli; – segít felismerni azokat a szükséghelyzeteket, amelyek új történel-

mi szituációban alakultak ki, s ezeknek az „államilag még elhanyagolt” rászorulóknak próbál segítséget nyújtani.

– Az állam kulturális feladatkörében: közreműködik az emberiség kultúremlékeinek megőrzésében; – feladatának látja a kultúra értékelésére és szeretetére irányuló nevelést; – a kultúra alkotói iránti tiszteletet ébreszt, és buzdít művészi, irodalmi alkotásra.

– A jogállamiság feladatkörében: a polgárok erkölcsi nevelését (elsősorban az igazságosság, a szolidaritás, a közjólátó erényeinek gyakorlását) elsődleges feladatai közé sorolja; – a törvényesség és erkölcsiség közötti kapcsolatot meghirdeti és megkívánja; – a jogállam alapjait képező eszméket, elsősorban a mindenkit megillető személyi méltóságot védelmezi.

– A demokratikus államrend feladatkörében: az egyház saját közösségein belül gyakorolja és gyakoroltassa a nézetek különbségéből eredő „politikai küzdelem” játékszabályait, a társadalmi együttélés (legalább minimális szinten szükséges) erényeit; – ítélje el saját „testében” is a türelmetlen pártoskodást: feszültségek jelentkezésekor tegyen meg mindent a közös nevező megtalálása érdekében.

Mindebből nem szabad arra következtetni, hogy ezeket a feladatokat kizárólag az egyház – az egyháziak – tudják végezni. De arra sem, hogy ezeknek érdekében valamiféle „civil vállalat”, vagy pedig kizárólagos értelemben vett „politikai teológiát” kell kialakítani. Ezért kell említeni a másik kategóriát is:

(2) A jogállam alkotmányának horizontján kívüli feladatok és elvárások (válogatott részletek a tanulmányból, szó szerinti fordításban):

„– Az ország, amelynek szolgálatában áll az egyház, az Isten Ország, amely nem erről a világról való. A hívő keresztény ezért élete teljességét nem ebben az életben keresi. Ostoba és örült reménykedés, ha valaki a mennyországot a földön akarja megteremteni. Minden kísérlet eleve bukásra van (volt és lesz) ítélve. A hívő keresztény élete üdvösségét nem az államtól várja, ezért megkíméli magát olyan elvárásoktól, amelyeket állami szervek nem teljesíthetnek, amelyeket különben, ha őszinték, meg sem ígérnek.

– A túlvilágra irányuló hit védetté, immunissá teszi az embert azzal a veszéllyel szemben, hogy a politika világát abszolút értéknek tekintse, a politikai küzdelmeket vallásháborúvá fokozza és szélsőséges fanatikusokat juttasson hatalomra. Egy alkotmányos állam akkor ‘működik’, ha mérsékelt, kiegyensúlyozott légkör él a társadalomban, és megszállott, egyetlen célt kitűző, de minden más célról megfeledkező hangulat nem veszi át az uralmat. Tény, hogy minél erőteljesebb a transzcendens nyitottság tudata, annál nagyobb a veszélye annak, hogy – a totális állam igényével – elvileg megváltás-ideológiák veszik át az uralmat.

– Az örök élet hite a politikai küzdelmekben résztvevő embert nyugalommal, higgadsággal ajándékozza meg. Tudja, hogy mint minden földi dolgot, ezt sem kell ‘halálosan komolyan’ vennie. Ugyanakkor megerősödik azokban az erényekben, amelyek, mint egy sportversenyen, itt is nélkülözhetetlenek: elfogadja, de másoktól is megkívánja a ‘játékszabályok’ becsületes betartását. Kész arra, hogy győzzön, kész arra is, hogy veszítsen, mert tudja, hogy egy normálisan működő (!) demokráciában nincsenek végérvényes győztesek, vagy végérvényes vesztesek.

– Ha a politikai hatalom birtokosa hívő keresztény, akkor a bibliai ‘intézőhöz’ hasonlóan, ezt a feladatát is megbízásnak tekinti: minden időben kész arra, hogy számot adjon a rábízottokról, és a rábízott javokról. Az egyház számára mindebből ez következik: annál értékesebb szolgálatot tud végezni egy alkotmányos jogállamban, minél tisztábban képviseli elsődleges feladatát, s innen kiindulva fordul az „alkotmányos horizonton” belüli feladatokhoz. Ha az egyház a politikai célokra koncentrálja figyelmét, akkor csökkenti magában azt az erőt, amely az államrend és a politikai élet számára a leghasznosabb és legszükségesebb.”

(Die Verantwortung der Kirche für den Staat. (Essener Gespräche, 25. kötet). Szerk. H. Marré és J. Stütting. Münster, Aschendorff, 1991. 179 o.)

Ezt a képet át lehet vetíteni az egyház és az állam kapcsolatának történelmére. Ugyancsak az „Essener Gespräche” folyamán foglalkozott ezzel a témával Hans Maier, akit harmincévesen, 1962-ben neveztek ki a müncheni egyetemen a politikai tudományok professzorává. 1988-ban (Romano Guardini és Karl Rahner utódjaként) a keresztény világnézet és valláselmélet professzora lett. „Közben”, 1970 és 1986 között Bajorország vallás- és közoktatásügyi államminisztere volt.

Hans Maier – az előadás időkeretéhez alkalmazkodva – röviden vázolta az állam és egyház viszonyának kétezer esztendő történetét. Itt persze még rövidebb visszapillantásról lehet csak szó – amelynek elkerülhetetlen eredménye a torzítás vagy az idealizálás. Ezt a kockázatot vállalni kell.

Állam és egyház az ókorban

A keresztények apostoli utasításra alávetették magukat az államhatalomnak, imádkoztak a császárért és a birodalom javáért – de a császárkultuszt megtagadták. Ez a szemléletmód azonban lassan, mégis radikálisan változtatta meg az államhatalom és a politika emberi értékelését. A szakrális elem eltűnt belőlük: „Istenen kívül nincs más isten” – így változhatatlan és abszolút érték sem az állam hatalmi szervezetében, sem annak működésében nem található.

Ágostonnak köszönhető, hogy mindez – dualista filozófiával némileg kiélezve – teológiai háttérrel kapott. Történelemteológiai műve, a „De civitate Dei” keresztény összefüggésbe helyezett jelentős államfilozófiai értekezésnek is tartható. Kettéosztja a hatalmak világát: az istenivel, az önzetlen szeretet országával szembeállítja a „civitas terrena”-t, amelyben elkerülhetetlenül az önzés, az önakarat, a hatalom- és dicsőségvágy is uralkodik. Mégis, ezen a nagyon nehéz úton kell a „civitas Dei” felé haladni.

Állam és egyház a középkorban

A népvándorlás a Nyugatrómai Birodalmat és annak területi-kormányzati egységeit szétzilálta. Az újonnan alakuló állam-

formációk hatalmi szervezetébe sok helyen egyháziak kerültek, ők tehát egyszerre képviselték az állami és egyházi hatalmat. „Azonossá vált az egyház és egy-egy nép politikai közösége is. Állam és egyház koncentrikus körben helyezkedtek el. Amit ma ‘népegyháznak’ nevezünk, ebben az időben vette kezdetét.” Elkezdődött a feszültségek története is: a másik fél szabadságát nyirbálva avatkoztak be egymás ügyeibe. (Jelszó: a pápaság és császárság küzdelmei, háborúi, kiátkozásai.) Katasztrofális következményekkel járt az is, amikor az állam a maga teljes hatalmával egyházi érdekek szolgálatába állt. (Jelszó: inkvizíció.)

Az egyház ilyen stílusú „evilági” jelenléte – szélsőségektől most már többé-kevésbé mentesen – hosszú évszázadokon át tartott: egészen a XVIII. század utolsó harmadáig. „Az egyház végezte el azt, amit ma az állam feladatának tartunk: a születési, házasságkötési anyakönyvezést, szegényekről és betegekről való gondoskodást, iskolák alapítását és fenntartását, a tudományok művelését (a bírói-igazságszolgáltatási ténykedést). Mindez nem jelentett hatalmi visszaélést: az államtól, amely ebből a szempontból akkor még alig létezett, nem vettek el semmit.”

Ezt méltányolva érthető, hogy a templomok a középület szerepét is betöltötték. „Évszázados szokás volt ez: templomokban tartottak gyűléseket, bírósági tárgyalásokat, banketteket; természetesnek tartották, hogy a színházi előadásokra és koncertekre is itt kerül sor. De volt ezekben tánc, piac is. Még a reformátorok szigorúsága sem változtatott ezen. Sokszor itt aludtak, a templomban lehetett enni és inni. Különösen az angol katedrálisok jártak az élen. Jó néhány helyen (még a XIX. század elején is) az istentiszteleteken mindennapi – evilági – hírszolgálatot is végeztek. Itt olvasták fel a hatóság utasításait. A könyvkereskedés, az újságírás és folyóirat kiadás kezdetei is ide, a templomok sokszerű használatához nyúlnak vissza.”

Állam és egyház az újkorban

Az elmúlt kétszáz év államelméletei és államformái egy áttekinthetetlen őserdőt jelentenek. Egyetlen biztos jellegzetes-

ség: az említett (s nem is említett) evilági teendők nagy részét kivették az egyház kezéből (vagy adott esetben az egyház mondott le róluk). Eredeti megbízatása kerülhetett közép-pontba, számolva azzal a következménnyel, hogy nincs úgy jelen a világban, mint régebben, s a kívül- és távollevők számára szinte felismerhetetlenül létezik.

Mi a legtöbb, amit az egyház ma mégis adhat az államnak? – teszi fel Maier professzor a kérdést, miután megállapította, hogy soha többé nem lehet számítani a középkori szituáció visszatérésére. Biztos, hogy elsősorban nem újabb világi szolgálatra van szükség – kivéve a létszámban egyre növekvő Harmadik Világot (Leonardo Boff szerint az „Egyharmad Világot”). De az európai-amerikai világi szolgálatban állóknak is szüksége van arra, hogy lássák, tapasztalják a szolgálat szellemét. Ha az egyház saját életében „a szabadság, az alázat és a szeretet közösségét valósítja, akkor példája észrevétlenül állami ‘szervekre’ is hatással lehet. Megtapasztalnák, hogy lehet nyíltan beszélni, meg lehet másokban bízni, bátran ki lehet állni, s mindezt anélkül, hogy félni kellene a következményektől. Láthatnák azt is, hogy ha valamit el akarnak érni, nem kell mellékutakon járni vagy taktikázni... Talán utópia, ha így gondolkodom? Legyen. Nem tehetek mást: megálmodom a jövőt.”

* * *

Politikai elkötelezettség és rendkívül misztikus imaélet nem zárják ki egymást. Ennek tanúságára egyetlen név: Sienai Szent Katalin (1347-1380), aki a domonkos apácák szerzetébe lépett, de pápai engedéllyel szinte állandóan vándorúton volt, ígét hirdetett – és leveleket írt. Rövid szerzetesi életében pápákkal, vezető egyháziakkal és világiakkal levelezett. Kérte, figyelmeztette, intette őket, de számtalanszor „politikai” – egyházpolitikai – ügyekbe is beleavatkozott. Nem véletlen, hogy a pápa Avignonból Rómába való visszatérését Szent Katalin közbelépésével hozzák kapcsolatba. Olasz nyelven írt

(diktált) leveleiből sok nyelven sok fordítás jelent már meg. Egy német nyelvű levélválogatást említek:

A kötet 46 levelet közöl (az összesen 380 fennmaradtból). Egyetlen, a könyvben négyoldalas levélből idézek néhány részletet. Szent Katalin 1376 végén írta XI. Gergely pápának, aki Avignonból (az ún. „avignoni fogságból”) útban volt Itália felé, de rokonok és bíborosok – néhány személy esetében rokon bíborosok – „ellennyomása” miatt tele volt aggodalommal, félelemmel. Teljes tisztelettel írt kemény levél ez.

„Krisztusban Szent Atyám. Ószinte kívánságom, hogy legyen szíved kitartó, megingathatatlan és szilárd, amikor igazi és szent türelmet kell tanúsítanod. Erőtlen és határozatlan szívvel, türelem nélkül nem lehet Isten nagy műveit végrehajtani. Minden értelmes teremtménynek szüksége van arra, hogy állhatatos, erős és kitartó legyen, ha Istennek akar szolgálni, ha erényes életre törekszik. Aki rendetlen kívánságainak engedve, saját hajlamait követve önmagát és a világot akarja élvezni, vagy türelmetlenül mások gyalázására és üldözésére vetemedik, abból kihalt az erényes életre való törekvés. Akiben ez a szándék még él, annak be kell látnia, hogy igazi erény ellentétek között szerezhető csak meg. Ebből látható, hogy aki menekül a próbatétel elől, az menekül az erénytől is. (...) Szentatya! Nyisd ki lelki szemeidet és lásd be, ha az erény minden ember üdvössége érdekében szükséges, mennyivel inkább Neked van arra szükséged, hogy állhatatos, lélekben erős és türelmes légy. A Te feladatod, hogy a misztikus testet, a Szent egyházat tápláld és vezesd.”

A levelekhez csatolt kísérő megjegyzés: „Rendkívüli spirituális mélységből jönnek ezek a szavak, amelyek az egyház belső reformját sugallják. Minden értékes reformnak ez a lelkiesség az alapfeltétele.”

(Caterina von Siena. Zeugnisse mystischer Welterfahrung. Válogatta, bev. és ford. Louise Gnädiger. Olten, Walter, 1983. 271 o.)

EXKLUZÍV

Vatikán és a laikusok

I.

DR. REINHOLD STECHER

Frissen nyugalmazott innsbrucki püspök. Az osztrák püspöki karon belül a progresszív irányzat vezető egyénisége volt. A laikusok egyházi szerepvállalása, a női diakonátus és az egyházi népszavazás témáival a vatikáni hivatalokban is ismertté vált. Nyugdíjba vonulása előtt egy héttel fogalmazta meg a legújabb vatikáni instrukcióról szóló állásfoglalását. A vatikáni dokumentum a laikusoknak a papi szolgálatban való részvételéről szól.¹

Íme a levél:

Elhatároztam, hogy fontos kérdésekben nem mint „bátor nyugdíjas” mondom el az egyházzal kapcsolatos néhány kritikus észrevételemet, hanem még mielőtt a pásztorbotomat továbbadnám. Nem tehetek hát egyebet, minthogy kifejem vé-

¹ A Kath. Press információs szolgálat tette közzé a Stecher által november 16-án megfogalmazott és különböző osztrák és német személyekhez „bizalmasan” eljuttatott levelét. (Kath. Press Info-Dienst Nr. 288 1997. 12. 14. 2. old.)

leményemet az új egyházi rendeletről. Nem bocsátkozom részletekbe: olyan dolgokról fogok szólni, amelyeket meg kell örökíteni.

Léteznek az Eucharisziával kapcsolatban teljes joggal felruházott papjaink, akiktől e jogot senki sem veheti el, s alulról senki nem tudja őket ezzel felruházni. Az is igaz, hogy e téren sajnálatos vadhajítások is észlelhetők, noha ez a jelenség a Róma által sokszor rossz szemmel nézett Ausztriában nagyon szűk határok közé van szorítva. A dolog részleteit illetően ki kell jelenteni, hogy a papok és laikusok közötti különbség kérdésében nem lehet mindent egy kalap alá venni. Nagy különbség, hogy az eucharisztikus teljhatalom jogát védelmezem-e, vagy azt, hogy az istentiszteleten kinek van joga prédikálni. Ma ugyan még lehetséges úgy istentiszteletet tartani, hogy egy-egy öreg papot ejtőernyőn engednek az oltár elé, de nehéz felfogni, hogy egy teológiailag képzett, emberileg és lelkiileg alkalmas egyházközségi tagnak miért kell megtiltani, hogy a szentmisén prédikáljon. (Mindenszentekkor és halottak napján az általános helynökömnek – kisegítőként – hét helyen kellett misézni és prédikálni!) Helyesnek tartom, hogy az igehirdetéshez szükség van egyházi engedélyre. Más kérdés azonban azért elhagyni egy szentmisén a prédikációt, mert ehhez is feltétlenül egy felszentelt személyre van szükség. A hívek közül ezt a rendelkezést senki sem érti meg, ha az alternatíva a „nagy semmi”.

Itt érkeztem el tulajdonképpeni kétségemhez a jogszűkítő római rendelettel kapcsolatban. Ez még a laikusoknak engedélyezett áldoztatási jogot is nagyon nem szívesen, és csak a fogast helyettesítő bevert szög hasonlatával illusztrálhatóan engedélyezi, ha már végleg nem maradt semmi más megoldás. Nehézségem a pasztorális helyzet „tudomásul venni nem akarásában” áll, ami nálunk és sok országban – sőt, a földkerekség legtöbb országában – fennáll, és kapcsolódik a „másik tudomásul venni nem akarásához”: ahhoz, hogy az Eucharisziának az egyház és a keresztény közösség szempontjából milyen jelentősége van. Ez utóbbiról egészen világosan szól

Wolfgang Beinert cikke a *Stimmen der Zeit* 1997. évi 11. számában (736.sk).

A dekrétum dilemmájának plasztikusabb kifejtésére mondanám el: Tirolban nemrég elő akarták írni, hogy a cukorbeteg gondozásában az idősek otthonaiban vagy akár a magánlakásokban is csak diplomás ápolónők adhassák be az életmentő injekciókat. A kiképzett ápolónőkből természetesen nincs sok. Ezek a nővérek, érthetően, védik is a jogaikat. De a nép egészségi állapotára tekintettel az illetékesek úgy döntöttek, hogy megfelelően képzett gondozók és gondozónők is beadhassák az injekciókat.

A világ fiai valóban okosabbak a világosság fiainál. Esetünkben az üdvösségről van szó, éspedig az örökkévalóság dimenziójában. De nálunk is az a helyzet, hogy nagy a hiány diplomás személyzetben (papokban) és az ún. „öregségi görbét” tekintve ez a „személyzet” egyre fogyatkozik. S ahhoz sem fér kétség, hogy a hitelesen megélt cölibátus követelményének fenntartása mellett ez a szám mindjobban zsugorodni fog. A becsülettel betartott cölibátus megköveteli, hogy az illetők szexuális és házastársi igényüket ne elfojtással, hanem lelki, szellemi, lelkipásztori, szociális és kreatív, szolgáló lelkülettel kompenzálják. Ez azonban csak azoknak lehet tulajdonsága, „akik fel tudják a dolgot fogni.” És még Jézus szavaiban sincs semmi nyoma olyan utalásnak, hogy ez a kisszámú elit egy életerős egyház minden pasztorális és teológiai követelményének meg fog felelni. A mi korunkban és légkörében sokkal nehezebb minden szükséges követelménynek megfelelni, mint pl. a náciüldözés idején volt, amelyben az én hivatásom keletkezett.

Mindig problematikus, ha az ember az isteni Üdvözítő és a szentség legbensőbb teológiai lényege helyett emberi rendelkezéseket abszolutizál.

A laikusokról szóló nevezett római rendelet megelégszik „a diplomás ápolónőkkel és öreggondozókkal”, azaz a klerikális jogokkal, joghatóságokkal és méltóságokkal felruházott személyekkel. A „népegészség” kérdése, azaz a közösségek üdve

teljesen hiányzik az elgondolásból. Hallgatólagosan már rég megpecsételődött ezeknek az egyházi közösségeknek a sorsa, amelyekben az üdvösség útján járók nélkülözni kénytelenek a szentségek vételét. Ezt az állapotot viszont a skolasztikus teológiában képzettek részéről fejcsóválás kíséri. A skolasztikus teológia világosan kifejti, az Eucharishtiának, a bűnbánat szentségének és a betegek szentségének értelmét. De ezen a ponton ismét dilemmába keveredünk, amennyiben az eucharisztikus szolgálat feltételeit az egyházi közösségek érdekeitől teljesen elvonatkoztatva határozzák meg, kizárólag individuális feltételek alapján, amelyek jobbra csupán emberi jogalapra vezethetők vissza, de Isten általános üdvözítő tervét és az egyházi közösségek alapvetően eucharisztikus struktúráját figyelmen kívül hagyják. Az ilyen papság-elképzeléshez való merev ragaszkodás, amelyet semmiképpen sem lehet a kinyilatkoztatással igazolni, hajlandó mindent feláldozni. Egyszer azt mondta nekem egy merev konzervativizmusáról ismert püspök, hogy nála minden pap három plébániát lát el, és a dolog kitűnően funkcionál... A magas tisztségviselő soha életében nem vezetett egyetlen plébániát sem, még kevésbé többet! Ha tette volna, analízise bizonyára óvatosabb lett volna. Franciaországban találkoztam fáradt és rezignált papokkal, akiknek hét, sőt, tíz plébániát kellene ellátni. De bár akadnak közöttük teológiailag kitűnően képzettek is, nincs alkalmuk arra, hogy magasabb helyeken szót kaphassanak. A lelkipásztornak sem a püspöki méltóság előtt, sem másutt nem lehet az ilyen kérdésekben szava... Ennek következménye, hogy az ilyenfajta tapasztalatokat és nyomorúságokat csak kevés püspök veszi észre, és ezért a megfelelő illetékes szinten csak kevesen foglalkoznak velük. Az alsó szint irányában – legjobb esetben – beérik megértő sóhajokkal és élénk panaszokkal arról, hogy hiányoznak a keresztyén családok, amelyek elegendő papot szállítanak az egyháznak. A legfelsőbb körök pedig lebetonozzák a fennálló rendet. Ezt igazolja a vitatott új dekrétum is. Nem téma, hogy a bajok mögött milyen hiányok vannak. Ha majd valamiféle párbeszéd alakul ki az

ausztriai helyzetről, (ha nem sikerül előbb az egésztest sutba dobni), szuverén méltósággal ki fogják jelenteni, hogy a probléma a világegyház ügyeihez tartozik (ami igaz is), és ezért Ausztria híveinek, egyházközsegeinek és lelkipásztorainak nincs e területen illetékességük.

Mindezeket igazán nem azért mondom, mintha én a cölibátus ellen volnék, vagy beképzelném magamnak, hogy a „viri probati”-kal semmi gondja sem lesz az egyháznak. Gond és baj mindenhol akad, ahol emberek élnek. Ha bárki, akár tudatosan, akár nem, az eddig mondottakat úgy értelmezi, mintha az Isten országáért vállalt nőtlenség kérdéséről lenne szó, szándékosan vagy szándék nélkül, meghamisítja az ügyet! Nem erről van szó. Az elképesztő az egészben az, hogy a mai egyházvezetés – bármily kínos kimondani – lelkipásztori és teológiai deficitjéről tesz tanúságot. A katolikus egyházban a papi rendnek biblikus értelmezése szerint nem szabad valamiféle szakrális önérdékké válnia, hanem az emberek üdvösségét szolgáló jellegűnek kell lennie, amelynek egyáltalán nem lehet közömbös, hogy a keresztények millióinak módjában áll-e az üdvösséget szolgáló szentségekből részesedni, vagy – dogmatikus és biblikus értelmezés szerint – a közösség központját képező Eucharisziát emberileg kíváncsú módon és körülmények között tudják-e ünnepelni. Mert még mindig érvényes az ige, hogy „értünk, emberekért, a mi üdvösségünkért” jött közénk a mennyből Jézus, a Megváltó, nem pedig „propter nostram auctoritatem et propter stricte observandas structuras ecclesiasticas descendit de caelis...” Azaz, nem az egyház tekintélyének és az egyház megszokott struktúrái iránti engedelmesség kedvéért jelent meg az Üdvözítő a földön, hanem az emberek üdvösségeért. És abból a feltételezésből sem szabad kiindulni, hogy a laikus hívek, ill. az osztrák lelkipásztorkodó papság nagy része úgyszemint tudja a problémát áttekinteni, s ezért egy becsületes párbeszéd esetében, mint illetékteleneket, mellőzni lehet őket.

Ezeknek a laikus híveknek és lelkipásztoroknak köszönhetjük, és nem néhány római dekrétumnak, hogy az osztrák ka-

tolikus egyház – minden nehézség ellenére – mindmáig fennáll. A második évezred végén megrázó dolog azt tapasztalni, hogy egyházunkban – bizonyos lépéseit tekintve – mintha emberi rendszereket és hagyományokat jobban értékelnének, mint magát az isteni megbízatást. Így pl. feltűnő, hogy az egyház legmagasabb köreiben senkit sem érdekel vagy nyugtalanít a tény, hogy szó szerint sok százmillió hívőnek nincs alkalmja az üdvösséghez morális szempontból szükséges bűnbánat szentségéhez járulni. S aláhúzom, ha erre most egyszerűen nincs számukra lehetőség, egy nemzedék múltán már igényük sem lesz rá! A betegek kenetének is lenne ma keletje, még közvetlen környezetünkben is. De a szentségben a beteg emberekhez lehajolni kívánó Krisztus sem képes az ilyen – kizárólag a cölibátusban élők számára fenntartott – szentség-kiszolgáltatási előírás miatt bármit is javítani. Hogy a plébániák központosított összevonásának következtében a betegek szeretetteljes szentségi ellátása lehetetlenné válik, egyáltalán nem izgatja a legfelsőbb egyházkormányzást. Pedig itt az üdvösségről, sőt, az örök üdvösségről van szó!

Számomra az isteni meghagyások mellőzése mellett továbbra is a legtöbb gondot a megházasodott papokkal való bánásmód okozza. Saját tapasztalatból ismerem és tudom, hogy a felmentés érdekében a püspök által pasztorális és emberi okokkal jól megindokolt felmentés iránti kérvényeket tíz, sőt ennél is több évig meg sem nézik. A legújabb praxis is csak felületesen változtat ezen az állapoton. Hangsúlyozni szeretném, hogy ezekben a beadványokban a kérelmezők kizárólag csak azt kérik, hogy meg tudjanak békülni Istennel és az egyházzal; keresztény házasságot tudjanak kötni, és esetleg a nem papok számára fenntartott egyházi ténykedésekben szabad legyen kisegíteniük. Az ilyen kérelmekre adott szokásos válasz is irgalmatlan NEM. Ezért ismét kérdezem: mit mondott nekünk az Úr? Vajon nem tette-e a kiengesztelődést és megbocsátást minden tanításában, hasonlatában, egészen a keresztfán elmondott imájáig legfőbb erkölcsi kötelességünké? Nem szentesítette-e a megbocsátásnak ezt a törvényét a

legkeményebb szankciókkal? Nem mondta-e, hogy aki nem bocsát meg, annak nem fognak megbocsátani? Péternek nem adta-e nyomatékosan tudtára, hogy nemcsak hétszer, hanem hetvenhétszer is meg kell tudnunk bocsátani? A római dekrétumokban a Szentírásnak ez a helye sohasem kap hangsúlyt, hanem mindig csak a Máté 16,18 alatt található szöveg (a péteri sziklára épült egyházzal). Vajon azok, akik mindig csak a pápa iránti szeretetről beszélnek, és szívesen hallják, hogy a pápahűségüket dicsérik, a világot ítélő Krisztus szavai hallatán nem ijednek-e meg: mert mi lenne, ha egy pápa a megbé-kélést és a kiengesztelődést kérelmező iratok ezreinek elutasítása után halna meg? Mit szoktunk tenni, ha tudjuk, hogy egy haldokló még a halálos ágyán is elutasít minden kiengesztelődést? Nem szoktuk-e az illetőt szelíden engedelmesre bírni azzal az indoklással, hogy hisz az örök üdvössége forog kockán? Mit tartanánk egy olyan papról, aki egy gyónójának azt mondaná, hogy a te bűneid hallatán úgy kell döntenem, hogy gyere tíz év múlva vissza, akkor talán fel tudlak oldozni, de most takarodj! Vajon teológiailag nem evidens-e, hogy a megbocsátás és kiengesztelődés megtagadása a cölibátus megszegésénél sokkal nagyobb bűn! Ez az utóbbi egy emberi törvénynek az áthágása, és gyengeségből történik; az előbbi isteni törvényt sért, és keményszívűségből származik. Vagy talán azt gondolják az egyházban, hogy a jogi cselekmények nincsenek Jézus parancsainak alávetve? Úgy vélik talán, hogy a világot ítélő Isten színe előtt az íróasztal-bűnözők sorsa jobb lesz, mint a kifejezett parancsok ellen vétőké?

Mindig újfent előtűnik az a tendencia, hogy Jézus meghagyásait emberi tekintélyből adódó szabályoknak rendeljék alá.

Tulajdonképpen az ilyen eljárásmodok ássák alá a pápai tekintélyt, mert ez az egyház számára oly fontos tekintély kizárólag a Krisztussal való azonosság-vállalásból adódik, és a pápai tévedhetetlenség is csupán ennek az azonosulásnak a kifejezése. De a történelem igazolja, hogy még a legfőbb egyházi hivatal is letévedhet Jézus útjáról. Az egyesekkel szembeni

mai egyházi gyakorlat ugyanúgy összeegyeztethetetlen Jézus lelkiségével, mint hajdan egész nemzeteknek vagy városoknak kiközösítése vagy egyházi átokkal való sújtása volt. És én jól tudom, hogy sok pap és világi hívő, aki komolyan veszi keresztény mivoltát, szenved ezektől az ellentmondásoktól, és olyan pápa után vágyódik, aki ezekben az időkben elsősorban jóságával tűnik ki.

A mai állapotában Róma elveszítette az irgalmasság arculatát és helyette a reprezentatív uralkodását öltötte magára!

Ezzel az arculattal nem fog az egyház a harmadik évezredben sikert aratni. Pompás milleneumi ünnepségek és szép szavak sem fognak így sikerre vezetni!

A lelkipásztori gyakorlat némely jelentős pontjában és Jézustól az üdvösség terjesztésére kapott megbízásunk gyakorlatáról, különösképpen a bűnösök iránti magatartásunkról van itt szó!

Az egyháznak érdeke, hogy megváltozzon az az állapot, amelyben a legfelsőbb helyről, a bázison lévők szemében nagyon hamar észrevesznek minden szálkát, de a sajátjukban nem látják meg a gerendát sem.

S bár az Írásnak a farizeusi értelmezési módjáról is szoltam, illetve e téren az egyházban mutatkozó hiányokat is szóvá tettem és nevükön neveztem, nem kételkedem a jövőt illetően abban, hogy az Isten Lelke működésbe fog lépni és Jézus ügye győzedelmeskedni fog. De az egyház igazi érdekei iránti érzékenységnek világosabbá kell válnia. Az ilyen alapigazságoktól való eltévelyedés a múltban súlyos következményekkel járt. Az ezredfodulónak ebben a vonatkozásban is új belátásokhoz kell vezetni.

II.

P. DR. BERNHARD HÄRING

*Bernhard Häring redemptorista (Szent Alfonzról nevezett tanító és missziós rend) szerzetes 1912-ben született, jelenleg a München melletti Gars am Inn -menti kolostorban lakik. Elismert morális tanár; több európai és amerikai egyetem díszdoktora. Zsinati teológus, VI. Pál pápa külön tanácsadója volt. Legutolsó megjelent könyve: *Frei in Christus*. Jelen témái közé tartozik a cölibátus, a fogamzásgátlás, az elváltak újraházasodásának morális kérdései.*

**Ami Stecher püspök leveleiben
egyedülálló**

Nem kell hozzá prófétának lenni, hogy az ember megjósolja, Stecher, innsbrucki püspök leveleit a történelem úgy fogja magáévá tenni, mint a hitnek és a leplezetlen emberiségnek dokumentumait. A cölibátus karizmatikus mivolta kizárja, hogy törvényes szabályozások keretei közé szorítsák, de annál inkább feltételezi az Egyháznak felszabadító és segítő tevékenységét, minden olyan életkérdésben, melyek egy egész életre szóló elhatározást jelentenek. Jelen esetben a cölibátus karizmájáról folyik a vita, amely kizárja, hogy bármely törvényes keretek közé szorítsák. Másrészt, annál inkább feltételezi az Egyháznak felszabadító, megváltó jellegű magatartását minden olyan emberrel kapcsolatban, aki jelentős életkérdésben, egy egész életre szóló döntést hoz. Elfogadom, hogy a pápa a cölibátust nagyon komolyan veszi és vele kapcsolatban – szubjektíven biztosan becsületes szándékkal – radikális törvényeket és szankciókat kíván alkotni.

ÉN TELJESEN SZABADON VÁLASZTOTTAM A CÖLIBÁTUST

Én magam teljesen szabadon és komoly megfontolással választottam a cölibátust életformámmá. Ehhez lényegileg és elmaradhatatlanul hozzátartozik Jézus Evangéliumának szabad és örömteli elfogadása, a Jézusba vetett reménység és bizalom, az iránta és az embertárs iránti szeretet. Utóbbi szeretet nemcsak általános érvennyel, hanem éppen a cölebsz életforma következtében is. Cölibátusomnak tehát értelme és jelentősége van, amennyiben a hitből, reményből és szeretetből táplálkozik, és ki is fejezi ezt az alapállásomat.

Stecher püspök „levelében” a cölibátusnak két veszélyét kívánta világosan és az érintettek, valamint a pápa iránti nagy szeretettel kifejezésre juttatni. A pápa – mint szuverén törvényhozó – a római katolikus papságnak, legalábbis a latin rítusú ágazatában, mindenáron és bármibe is kerüljön, fenn kívánja tartani a cölibátust. Ennek az ára azonban nagyon magas, túl drága!

A pápának a cölibátus fontosabb, mint az Eucharisztia

Hát először is – és az egész kérdésnek ez az őseredeti bűne –, hogy a pápának, mint törvényhozónak és a törvények őrének sokkal fontosabb a törvény, melyet ő saját maga hozott, hogy a latin katolikus pappá válás elválaszthatatlanul össze legyen kapcsolva a cölibátussal. Számára ez sokkal jelentősebb, mint a híveknek alapvető joga, hogy mindenütt rendelkezésükre álljon a Jézus által alapított Eucharisztia. Ezzel az alapállásával a pápa – a megváltozott világviszonyok között – olyan pápai örökséget vállal magára, amely már eddig is pusztító következményekkel járt. Gondoljunk pl. arra, hogy Latin-Amerikában a felfedezés óta mind a mai napig tiltva volt bennszülötteket papokká szentelni, mert Róma meg volt győződve róla, hogy ezek képtelenek a cölibátus törvényét megtartani. Ezt Róma elegendő oknak tartotta ahhoz, hogy lemondjon e kontinens bennszülötteinek pappá szenteléséről. Ma majdnem világszerte előállt a helyzet, hogy a katoli-

kus közösségek nagy része a cölibátus törvénye miatt nélküli az Eucharisziát.

Aki a vasárnapi szentmisét megakadályozza, súlyosan vétkezik
Vegyük figyelembe, hogy a jelenlegi pápa azt tanítja Világkatekizmusában, hogy a vasárnapi misének minden szándékos elmulasztása súlyos (halálos) bűn. Vajon logikusan nem kell-e ezzel kapcsolatban feltenni a kérdést, hogy az egyház feje hány halálos bűnt követ el azáltal, hogy a papság kemény és elmaradhatatlan feltételeként szabja a cölibátus fogadalmát és így a hívek milliói számára lehetetlenné teszi a vasárnapi misehallgatást? Elhangzott az isteni meghagyás: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” Ez jelenleg ellentétben áll a cölibátus emberi törvényével. Nem fér hozzá kétség, hogy ebben az ellentétben az isteni meghagyás előbbrevaló az emberi rendelkezésnél.

Mint hajdan Szent Bernát

A szabadon választott és hűen végigélt cölibátus – mint karizma – nagyszerű dolog. De éppen karizmatikus jellegénél fogva nem szabad a cölibátus fényét és jellegét kemény törvényekkel elhomályosítani.

Stecher püspöknek biztosan igaza van, amikor azt írja, hogy az irgalmatlanság és büntető rendszabályok a cölibátus fényét és értékét elhomályosítják.

A karizmatikus Stecher püspöknek búcsúlevelét ugyanúgy meg fogja a történelem örökíteni, mint ezt Szent Bernátnak Jenő pápához intézett Intelmeivel tette. (De consideratione) Szent Bernát a pápához intézett levelében „a törvények robbanásairól és pukkanásairól...” beszélt, melyeknek nincs köztük az Evangéliumhoz, mert végső fokon a hatalommal való visszaélésből fakadnak.

Stecher püspöknek gondja és figyelme az Egyházra és szerető tekintete a pápára – megható. Mindnyájunkra és a pápára is érvényes: „Aki nem tud megbocsátani, annak szintén nem fognak megbocsátani...”. Sokezer pap, akik a cölibátus-

sal való meghasonlás után felelősséget vállaltak feleségeikkel és gyermekeikkel szemben, több mint tíz éve várják a „kiengesztelődést” jelentő pápai dekrétumot és a szentségekhez való járulásukhoz szükséges diszpenzációt.

Stecher püspöknek gondja van a pápa üdvösségéről is
Hogy kell ennek a cölibátus karizmáját szolgálni?

Az egész ügy elhomályosítja a Jó Pásztorba vetett hitet. Stecher röviden és velősen figyelmeztet: „A megbocsátásnak és kiengesztelődésnek megtagadása sokkal nagyobb bűn, mint a cölibátus megszegése.” Stecher törődik a péteri szolgálat hitelességével, de a pápa személyes üdvösségével is. A sok dologban oly buzgó pápánknak meg kell tudnia, hogy közülünk sokan, – Stecher püspökkel együtt, – lélekben pápánknak halálos ágya mellett fognak térdelni és azért fognak könyörögni, hogy a pápa számára is érvényes legyen az irgalmasokat megillető örökkévaló boldogság!

Szilárd meggyőződése, hogy pápánk nem fog püspökének e nagyon komoly levele és sokezer hívőnek imája láttán közböbs maradni. Stecher püspök levelét csak az olvassa helyesen és hitelesen, aki soraiban a bizalomnak és az irgalmasságról szóló magasztalás igehirdetésének előlegezését látja.

(Az Evangelium heute című
Cursillo- folyóirat 1998. évi 1. számából.)

(Fordította: Dr. Kis György, bakonyszentlászlói plébános)

III.

DR. REINHOLD STECHER**Válaszom az osztrák püspököknek
és másoknak első állásfoglalásommal
kapcsolatos véleményükre**

Amennyiben módomban állt egyes püspöktársaimnak a múlt év végén kiadott levelemre nyilvánosságra hozott reakcióit áttekinteni, a hivatalban lévők között többeknél, és másoknál is a legnagyobb megütközést az a kijelentésem váltotta ki, mely szerint a **jelenlegi pápa azon paptársakkal szemben, akiknek meggyúlt a bajuk a cölibátussal, nem az irgalom és megbocsátás szellemében jár el.**

Retorikai formákon kívül számomra csupán egy kérdés létezik: **Igazak-e megállapításaim vagy nem?**

Mindenekelőtt egy észrevétel megjegyzéseimhez:

Mivel több püspöknek is eltér a véleménye az enyémtől, kijelentem, hogy álláspontom egy viszonylag kisebb körnek volt szánva. Közvetlen szándékom az volt, hogy hozzászóljak a Szentszéknek a laikusok szereplésével kapcsolatos dokumentumához. Reméltem, hogy észrevételeimet egyesek osztani fogják. Tudtam, hogy néhány napon belül megyéspüspöki működésemről le fogok mondani, illetve az egyházmegye kormányzatát át fogom adni utódomnak. Ha levelem szerkesztésekor a nagy nyilvánosságra gondoltam volna, nem tűzdeltem volna tele latin mondatokkal. Egyébként titkárságom révén nagyon könnyű volna bebizonyítanom, hogy egyáltalán nem gondoltam a nagy nyilvánosságra. Ennek ellenére, egyes kollégák ezt tételezik fel rólam. Közleményemmel semmi más célom nem volt, mint az 1997-ben „bizalmasan” és ajánlottan

megküldött levelemmel, melyet az egyik püspök simán átadott a *News* című folyóiratnak.

Ugyanez történt most, mint az általam Rómába „sub summo sigillo” küldött jegyzékemmel, melyben illetékes helyre eljuttattam az utódomnak javasolt személyek névjegyzékét. Pedig egyházmegyémben sem az általános helynököm, sem a titkárságom nem tudtak a jegyzékemnek Rómába juttatásáról. Kérdésemre, hogy a *Die Presse* szerkesztősége hogy juthatott az általam küldött névsor birtokába, azt a választ kaptam, hogy „a Vatikánban van egy helyünk, ahol mindig rendelkezésünkre állnak az információk”. Ennek tükrében azt vetni a szememre, hogy már előre tudtam, hogy a *Die Presse* nyilvánosságra fogja hozni névsoromat, az egész affér „finomságaihoz” tartozik.

Nekem természetesen nem állt módomban „pápai titoktartást” követelni senkitől, noha, mint ismeretes, ez sem sokat használt volna! Az igazság az, hogy írásaimnak nyilvánosságra jutása után kijelentettem, hogy **semmit sem vagyok hajlandó az írottakból visszavonni.**

Előzetes megjegyzésem ahhoz az állításhoz, hogy észrevételeimet nem a megfelelő helyre juttattam el:

Mindkét problémát: a paphiányt és az eltávozottak diszpenzációs kérelmét már réges-régen előadtam a legmagasabb helyen. A papságra való bocsátásról és a nagy paphiány miatt a *virī probati*-ról való véleményemet egy magánkihallgatás alkalmával már réges-régen elmondtam a pápának. Ugyanígy továbbítottam Rómába az egyházmegyei fórum kérelmét is. Hasonlóképpen eljuttattam Rómába az eltávozott papok diszpenzációs kérelmével kapcsolatos felfogásomat is. Rómában – sok más egyéb mellett – természetesen jól ismert ezeknek a papoknak a helyzete. Az is tudott, hogy a tíznél több évig tartó várakozás a diszpenzációs kérelmekre egyebek között azt eredményezte, hogy az ilyen kérelmek beadása egyre jobban gyérülőfélben van.

A házasságot kísérelt papok jelenlegi kezelése

Amit kérvényeik ezreiben ezek a hivatásukat feladó papok kérnek nem más, minthogy Istennel kiengesztelődve, szentségi házasságot tudjanak kötni. Ha kérelmük ilyen hosszú ideig nem teljesülhet, a kérelmező kénytelen családjával együtt valamiféle egyházon kívüli lelki életet kialakítani. Mint az egyik kérelmező nekem elmondta, arra kényszerül, hogy közvetlenül Istenhez folyamodjék, aki **irgalmasabb az egyháznál**. Elsősorban azt kellene tekintetbe venni, hogy a cölibátussal való meghasonlás nem azonos az Istennel való meghasonlással! A jelenlegi gyakorlatban a diszpenzáció megtagadása különösen a feleségekben és a gyermekekben nagyon súlyos megrázkódtatással jár. Ha később megtudják, hogy szeretett szüleik miért nem járulhattak a szentségekhez, sok esetben szemükben ez az egyház halálát jelenti. Számomra nagyon nehéz tudomásul venni ezt a jelenséget, és főképp az olyan püspöki megnyilatkozásokat, amilyenek az utóbbi években a Hivatal részéről, illetve püspökök részéről elhangzottak.

A diszpenzációs gyakorlat pozitív és negatív következményeivel kapcsolatban legyen szabad beszámolni néhány tapasztalatomról!

Innsbruck püspökeként magamhoz hívtam mindazon papokat, akik az elmúlt 35 év folyamán eltávoztak. Számomra ez a találkozás nagy jelentőségű volt. A foglalakozásuk miatt akadályozottakon kívül mindnyájan megjelentek. Egyetlenegy sem volt, aki felrótta volna az egyháznak, hogy szentelésük alkalmával cölibátust követelt tőlük. A találkozásunk alkalmával az is ismeretessé vált, hogy akik idejében megkapták a diszpenzációt, több esetben egyházi szolgálatban állnak, akár mint hittanárok, akár mint egyházi szociális munkások. Pap nélküli egyházközsegekben ők látják el az igeliturgiát. Egyesek az oktatásban vagy szociális síkon dolgoznak. Természetesen napvilágra jutottak komoly panaszok is. Azoknál, akik hosszú ideje előterjesztett kérelmükre sem kapták meg a diszpenzációt, elkeseredettség, merevség volt észlelhető. Ha

az ilyen lelkiállapot soká tart, később nagyon nehezen válik leküzdhetővé. A fenyegetések tehát még az erőseket is elriasztják, hát még a gyengéket. A pedagógiából régóta ismertes, hogy a megtorlások és a szigor semmi jót sem eredményeznek. (Ezt a gyakorlat lépten-nyomon igazolja.) Kizárólag a szeretetteljes segítőkészség és a felemelni akarás képesek bármit is használni. A kérvények elintézésének sok évig tartó halogatása további két veszélyt tartogat: egyre inkább terjed a meggyőződés, hogy nincs értelme felmentésért folyamodni. A másik veszély, hogy azok, akik meginogtak – éppen az említett okból – sehová sem folyamodnak, hanem élnek a maguk kétféle életét... természetesen ellentétben a fogadalommal. Ez sokkal veszedelmesebb állapot, mintha valaki becsületesen megy el és felmentést kér. Ha egy-egy egyházmegyében nyílt segítőkészség tapasztalható, nagyobb a remény arra, hogy a krízisbe került pap – ha ügyét a püspökével (esetleg az általános helynökkel) szívélyes hangnemben megbeszélheti –, talán még eltávozási szándékát is megmásíthatja. Az e téren való szigorú fenyegetéseknek ugyanolyan hatásuk van, mint a családokban a túlzóan szigorú szülői nevelésnek. A jelenlegi ügyintézésben én nem látok semmi pozitívumot. Azt mondanám: az egésznek gyertyaoltogató szerepe van, mely alkalmas arra, hogy a pislákoló lángot végleg kioltsa.

Morálteológiai szempontok

A diszpenzáció évtizedes megtagadásának rendszere erkölcs-tani szempontból is teljesen tévesnek látszik számomra. Ezt megindokolnám.

Papi tevékenységem ideje alatt egyházmegyémben 40.000 gyónást hallgattam meg, mert gyóntatóként sokat tevékenykedtem. Feloldoztam házasságtörőket, hittagadókat, egyház-üldözőket, tolvajokat és csalókat... sőt, gyilkosokat is. De egy olyan papot, aki hivatását elhagyva, házasságot kötött, nem tudok feloldozni, még évek múltán sem.

Ennek rosszabb a sorsa a gyilkosnál. A cölibátusnak minden tisztelete mellett, és anélkül, hogy ennek jelentőségét

bagatellizálnám, azt kell mondanom, a magzatelhajtás és a gyilkosság csak nagyobb bűnök, mint a cölibátus ígéretének be nem tartása!

Egy másik erkölcsi aspektus: hogy a bűnnek őszinte bevallása a cölibátus elleni cselekedetnél nemhogy nem enyhítő, hanem inkább súlyosbító körülménynek számít!

Erre is mondok példát:

Egy – különben nagyon pozitív beállítottságú – pap írta nekem: Egyáltalában nem állítom, hogy cölibátus-fogadásomkor nem tudtam, hogy mit fogadok. Azt sem mondom, hogy a cölibátus rossz dolog. Azt is elismerem, hogy amikor a cölibátust fogadtam, szándékom az volt, hogy ezt valóban meg is tartsam. Senki sem beszélt rá a cölebsz életre, és nem álltam semmiféle erőszak hatása alatt... Csupán azt kell megvallanom, hogy **egyszerűen képtelen voltam megtartani.**

Sajnos ez a pap – éppen nagyon becsületes vallomásával – egyszer és mindenkorra elzárta az útját annak, hogy belátható időn belül diszpenzációt kaphasson. **Ha azt mondta volna, hogy eleve könnyelműségből ment a szentelő oltár elé, hogy nem vette a dolgot komolyan, hogy elhatározását nem tartotta soha megmásíthatatlannak, akkor volna reménye a diszpenzáció elnyerésére. De ez esetben minden erkölcsi megfontolásnak ellentmondó, hogy éppen, mert az illető ennyire becsületes és őszinte volt, kérvényét betették egy porosodó vatikáni iratgyűjtő fiókba és ráírták: 2005. A kérvény beadásának ideje 1995. volt.**

Ezt az embert a legjobb lelkiismerettel egyházi szolgálatba lehetett volna állítani.

Szociális okok

Mai időkben általában nem könnyű dolog egy középkorú embernek elhelyezkedni. Még akkor sem, ha van valami képzettsége. A jelszó: a fiatalok előnyben! Minél előrehaladottabb korú valaki, annál nehezebb álláshoz jutni. Ezért a megházasodott pap manapság családjá megélhetési gondjait te-

kintve nehéz helyzetben találja magát. (Korábban sokkal egyszerűbb volt a helyzet, akkor még mindig lehetett némin lehetőséget találni az elhelyezkedésre.) Más országokban még nehezebb a helyzet. Az olyan országokban például, ahol az egyház alig rendelkezik bármi vagyonnal. (Hallomásom szerint Brazíliában 5000 megnősült pap van!) Olaszországban sok pap csak ún. kisszemináriumi érettségit szerzett, melyet az állam nem ismer el érvényesnek. Ennek eredményeként, ha egy olasz pap elhagyja hivatását, más végzettsége, mint az elemi iskolai bizonyítvány, nincs. Előttek fekszik egy olasz papnak a levele.

„Esetem bizonyára sokak számára tipikus lesz. 13 éve adtam be felmentés iránti kérelmemet. Szükséghelyzetemben megpályáztam egy sekrestyési állást, de még ezt sem kaptam meg azzal az indoklással, hogy aki egyháziilag nincs megesküdvé, egyházi állást nem kaphat...

Vajon ebben az esetben a kérelem megtagadása nem merő cinizmus-e?

Az egyház, amely nem engedi, hogy egyházi házasságot kössön, megtagad tőle egy sekrestyési állást, mert nincs egyháziilag megesküdvé...

Vajon ez hogy fér össze a családi ethosznak sokat emlegetett elméletével? Vajon az ilyen ellentmondásokban nem rejtőznek-e a megbízhatatlanság gyökerei? És akad még, aki komolyan gondolja, hogy itt szó lehet bármiféle irgalmaságról?

A mi vidékeinken minden további nélkül el lehetne helyezni egy-egy megházasodott papot az egyházi szociális munkában vagy a pedagógiai pályán. A diszpenzáció sok éven át tartó megtagadása mindennek útját állja. Egy-egy állás betöltésére nem lehet tíz vagy még több éven át várni!

Teológiai okok

A bibliai hely alapos tanulmányozása nélkül nehéz dolog a hosszú éveken át megtagadott diszpenzációs kérelemre bármi teológiai érvet találni. Ilyesminek vagy a kinyilatkoztatás-

ból, vagy egy szentírási helynek hiteles értelmezéséből kellene adódnia. Dr. Klaus Küng, feldkirchi püspök, akihez több más püspök is csatlakozott, megkísérelt egy ilyen teológiai indoklást adni. Arra utalt, hogy a cölibátus-ígéret hasonló a szentségi házasságban elhangzó ígérethez. Emiatt a cölibátus feloldásával kapcsolatban az irgalomra való hivatkozás ellenében áll azzal az igazsággal, amelyet házasságuk megkötésekor a szentségi házasságok fogadnak. A cölibátus ellen vétkező pap egyben az igazság ellen is vétkezik, és ezért ezt az igazságot ebben a helyzetben is előbbre kell helyezni, mint az irgalmasságot. Ez a „teológiai argumentum” azonban téves és nem tartható. A házasság felbonthatatlanságát az egyház mindig is ennek szentségi mivoltával magyarázta és ezért tartotta a házasságot felbonthatatlannak. De a szentségből létrejövő kötelezettséget nem lehet más kötelmekkel összehasonlítani. A szentségileg megkötött, elhált házasságot senki emberfia sem oldhatja fel, az egyház sem. Lehetetlen összehasonlítani olyasmit, melyet senki sem tud feloldani olyannal, amit illetékesek ugyan minden további nélkül fel tudnának oldani, csupán egyszerűen nem akarják. Ha az ember Küng argumentumait erősebben el kívánná túlozni, azt kellene állítania, hogy egyáltalán nem lehet semmiféle diszpenzációt adni. Ez egy ideig így is történt – kivéve a nagyon magas származásúak esetében –, mivel ezek azt kívánták, hogy uralmuk fennmaradjon, ezért minden teológiai megfontolásnak el kell némulnia.

Bibliai indokok

Levelemet egyesek rendkívül keményen bírálták. Elhangzott, hogy „sértő nyilatkozatokat tettem a pápáról”, „őt a pokolba kívánom”, „súlyos jogtalanságot követtem el a pápa ellen”, „szidtam a pápát”, „hálátlan és hiú voltam”, „emocionális túlfűtöttségéből cselekedtem” stb. Az ilyen megjegyzések minden esetben nélkülözik a témának bármiféle objektív szemléletét. Egyetlen kivételt képezett dr. Klaus Küng püspök levele, melyben legalább kísérletet tett a „keményvonalasok” képví-

selejtében némi teológiai argumentumot produkálni. Ettől eltekintve azonban, kizárólag a pápa iránti tiszteletlenséget és engedetlenséget vetették a szememre. Ugyanakkor tény, hogy az emocionális és kemény szavak nem is tőlem származnak, hanem magától az Úr Jézus Krisztustól. Amikor Péter megkérdezte az Urat, hogy hányszor kell az ellenségnek megbocsátani, talán hétszer, Jézus válasza az volt, hogy nem hétszer, hanem hetvenhétszer (Mt 18,21). De Jézus gondolatát a kérdésről még sokkal világosabbá teszi az irgalmatlan szolgálata. Ebben a parabolájában Jézus egészen világosan kijelenti, hogy „megbocsátani és kiengesztelődni” a legfontosabb evangéliumi kötelesség.

Ez az egész Evangéliumnak alapigazsága.

Az én „bűnöm”, melyért nyilvánosan bocsánatot kértem helyettem a pápától, abban állt, hogy meg merészeltem ismételni azokat a szavakat, melyeket Jézus mondott egyszer Péternek, Péter utódjának ismételtem meg – itt és most és sok éven át – a körülírt esetben, természetesen sok ezer kérelmezővel kapcsolatban. Hogy azonban ezekben a nem teljesített felmentési kérelmekben egyúttal a *crimen laesae caritatis* is megtörténik, méghozzá számos püspök és szerzetes előljáró kérelmével kapcsolatban, az egyes püspököket, kritikusaimat egyáltalában nem foglalkoztatja. Ők kizárólag a *crimen laesae maiestatis*-t látják csak, ha valaki egy magas rangú előljárónak egy kérdésről való véleményét megkérdőjelezi. Ebben a magatartásban bennfoglaltatik, hogy bármit is tegyen egy pápa, az a Szentírással egybehangzóan történik, és az irgalmasság cselekedetének minősül. A körülmények közelebbi szemrevételezt meg sem kísérlik, sőt kijelentik, hogy ez tilos. Nem hiszem, hogy ez a fajta pápahűség szolgálatára lenne a pápaságnak. Püspök ellenfeleimnek a pápa eljárási módja mégis igazoltnak és a Szentírással megegyezőnek tűnik. Az irgalmasság követelményeivel kapcsolatban sincs különös gondjuk. Eljöhet azonban az az idő, amikor bebizonyosodhat, hogy az én kritikám jobban szolgálja a pápa tekintélyét, amelyet természetesen én is elmaradhatatlannak fontosnak tartok.

Formális szervezési megfontolások

Egyszer már kijelentettem, hogy nem célom konfrontálódni azzal, hogy az úgynevezett vatikáni bürokráciát ócsárlom. A személytelenné válás és a bürokrácia szorosan kapcsolatban áll a felvázolt eljárási mód utasításaival. Krisztus húsvét napján az apostoloknak és utódaiknak korlátlan hatalmat adott a bűnök bocsánatára (az apostoloknak adta, de a püspökök utódaik). Ezt a hatalmat azonban jelenleg világszerte korlátozzák. Ennek köszönhető, hogy az egymilliárd lelket számláló egyháznak minden ügyes-bajos dolga Rómában koncentrálódik. A püspök számára minden aktuális eset egy ember problémáját jelenti. Az ő számára, aki ismeri egyházmegyéjét és ennek híveit, bármely probléma esetén „egy emberről” van szó. A püspök ismeri az illetőt, sok esetben a szüleit is, a helyet, ahonnet származik, eddigi életét. Ismeri a közösséget és ennek lelkipásztorait, akik az illető érdekében esetleg most éppen felemelik szavukat. De ugyanígy ismeri a püspök az ítéletet hozó testületet is. Amennyiben az összes felsorolt tényezőt papírra írják és elküldik Rómába, mindez egy aktává zsugorodik össze. Sőt: egyetlen „üggé” a sok ezer között. S ha most ennek az aktának sorsa az lesz, hogy ráírják: „Tíz évig nem szabad vele foglalkozni”, azaz az ügy természetes intézési módját leállítják, akkor az egészből „makulatúra” lesz. Ilyen esetben egy teljesen személytelenítő folyamattal állunk szemben. Azért emelem ki a dolgot, mert az aktusnak teljes egészében személyesnek, egyéninek és nem gépiesnek kellene lennie, amelynek intézése esetleg egy számítógép révén jut el az érdekeltekhez.

Véleményem szerint ezt az egész rendszert át kellene gondolni. Visszaemlékszem rá, hogy amikor, mint teológus, a náci Gestapo börtönében ültem, sorsomat az SD berlini hivatalában egy írógépen szerkesztették meg. S mindezt olyanok tették, akiknek fogalmuk sem volt rólam. Sohasem ismertek. Úgy vélem, hogy az ilyen eljárások lényegileg ellentétben állnak a pasztorális jellegű egyház fogalmával. De mindezt e helyen csak a margó szélén említem meg. Ha az események a

lelkipásztori belátás színe előtt zajlanak, hasonló aggályok maguktól szétfoszlanak.

Rövid egyházjogi zárszó:

A krisztushívőknek...„Tudásuk, szakértelmük, és tekintélyük alapján joguk, sőt kötelességük, hogy az egyház javát érintő dolgokról véleményt nyilvánítsanak a szent pásztorok előtt, és véleményüket a hit, az erkölcs és a pásztorok iránti tisztelet megtartásával, valamint a közjónak és a személyek méltóságának figyelembevételével, a többi krisztushívőnek tudomására hozzák.” (Az *Egyházi Törvénykönyv* 212.k. 3.§)

DR. KIS GYÖRGY

1914-ben született Adonyban. Innsbruckban végezte teológiai tanulmányait, ahol 1938-ban doktorált. Jelenleg Bakonyszentlászlón él, itt hozta létre a Béke Boldog Edith Steinről elnevezett ökumenikus megbékélés házát.

Egyháztükör 1998

(Egy nyugalmazott katolikus pap nézetei a ma fennálló egyházi folyamatokról, hiányokról gondokról, különösen a hazai egyházban)

A Teilhard de Charden-i fejlődéselméletnek abszolút híve vagyok. A fejlődést – mint ilyet – nem kell igazolni, hiszen ez világviszonylatban majd minden tudományban ismeretes (űr-kutatás, génkutatás orvostudományok, stb).

Az emberlét legfontosabb problémája körül: Honnét jövünk, miért vagyunk? Mit csináljunk itt életünk folyamán? Hová megyünk? – tehát a teológia (illetve keresztény filozófia) kérdéseiben is haladunk. Ezt Jézus világosan megmondta apostolainak: „Még sok mondanivalóm volna, de nem vagyok elég erősek hozzá. De amikor eljön Ő, az Igazság Lelke, elvezet titeket a teljes igazságra.”

Most ebben a fázisban van az Egyház: „az Igazság Lelke tanítgat bennünket a *teljes igazságra*.” Elég szomorú, hogy a hivatalos Egyházban is óriási a lélek tanításával kapcsolatos ellenállás.

MIBEN?

Kritikám tisztelettudó, nem csak a saját gondolataimat tartalmazza, hanem a Világegyház legnevesebb hittudósai közül a leghíresebbekét. Kezdem hajdani tanárommal: Karl Rahnerrel. Ismeretes, hogy halála után jelentették meg rendtársai a „Die Kirche in winterlicher Zeit” címen a vele folytatott interjúkat.

Ő pregnálta a kifejezést: egyházunkban jelenleg télies, fagyos a hangulat. Ez így van.

Csak egy teológiai tudományt említek, az erkölccsant. Óriási változás a hajdani kazuisztikus erkölccsant és a ma tanított erkölccsantok között. Pl. Prof. Häringnek 3 kötetes erkölccsantja (a legújabb) ezen a címen jelent meg: „Frei in Christus”.

Mi mindent nem tanultunk még mi a régi kazuisztikus erkölccsantban.

Szentségi böjt. Aki reggel a szentáldozáshoz kíván járulni, annak éjfél után még egy korty vizet sem, egy orvosságot sem szabad bevenni. Egy budapesti beteg kollégának minden éjszaka be kellett venni egy tablettát egy korty vízzel. A hercegprímáson át a Nunciatúrára adta be kérelmét, de Róma elutasította azzal, hogy csak szombatról vasárnapra virradóan veheti be az orvosságot és misézhet vasárnap. Hétköznap nem misézhet, ha beveszi!

Nehéz szülések esetében elő volt írva, hogy gondoskodni kell a babának az anyatestben való megkereszteléséről. Gumicsövet kell bejuttatni a méhbe és (lehetőleg a szülésznő végezze) azon át vizet juttatni a magzat nemes testrésztére, ha lehet, a fejére és mondani közben a keresztelési forma szövegét. Sajnos gyakorlat volt a meg nem keresztelt, sőt halva született gyermekek el nem temetése. (A vélemény az volt, hogy ezek a „pokol tornácára jutottak”. Rahner szerint a konzervatívok a Zsinat alatt ezt a bizarr véleményt dogmává kívánták tenni, de a zsinati többség véleménye következtében az egész suta elmélet „dicstelenül kimúlt.”

A VI. parancsolat és a szexualitás kérdéseiben nem létezett bocsánatos bűn, minden „halálosnak” volt minősítve.

(Mai komoly erkölccsanttudósok már-már – nagyot nyelve – nem haragusznak az ún. élettársi kapcsolatra, ha ez valóban két személy között jön létre későbbi szentségi házasságkötés tervével.)

Óriási problémája a mai szexuális erkölccsantnak is a preventív fogamzásszabályozás kérdése, mert Róma ezt változtatlanul teljes vehemenciával mindenkor tiltja. Majdnem álta-

lános vélemény pedig, hogy a mindenképpen bűnös és kerülendő abortusznak alig van más elkerülési lehetősége, mint a preventív szabályozás. Természetes, hogy mindenki örül és elismeri, ha ez az ún. „természetes szabályozás” címszó alatt történik, de – tekintve az emberi adottságokat – nagyobb tömegeknél ez alig elképzelhető. Ez a probléma nyitott és eléggé súlyos, mert biztos, hogy ennek 1930-tól XI. Piusz „*Casti connubii*” című enciklikájától kezdődően a *Humanae vitae* (1968. VI. Pál) megjelenéséig tudható be a magángyónások világszerte észlelt leapadása.

A lelkipásztori gyakorlatban komoly problémává vált még a szentségek, különösen a bérmlás szentségének 13-14 éves korban való vétele. Sok gyakorlati lelkipásztor állítja, amit a teológusok alátámasztanak, hogy ebben az esetben az ún. *opus operatum* értelmezése mágikus automatizmusra épül. Úgy képzelik tehát el a bérmlásban a Szentlélek megerősítő kegyelmét, mint egy fájdalom esetén beadott morfium injekciót. Ez – akár akarja a beteg, akár nem –, biztosan hat és csökkenti a fájdalmat. De a bérmlásban és egyéb szentségekben ez nincs így. Tapasztalat, hogy az évi bérmlálkozónak kb. 90 %-a a következő vasárnap már nincs a szentmisén. Tehát a bérmlásnak ilyen forma szerinti kiszolgáltatása teológiailag erősen megkérdőjelezendő!

Nagyon súlyos bajok vannak egyházunkban a subsidiaritás elvének teljes mellőzése miatt. Alig volt a pápaság újkori történetében olyan időszak, amelyben Róma annyira centralizálta volna (a II. Vatikáni Zsinat minden kívánsága és határozata ellenére) az egyházkormányzásnak majd minden kis mozzanatát is, mint ahogyan ez ma történik. Ez igen sok nézeteltérést és elkeseredést kelt a világegyház püspökei között.

Szinte elképzelhetetlen, hogy hogyan tud belenyugodni Róma a sivár, tragikusnak mondható lelkipásztori helyzetbe: nincsenek lelkipásztorkodó papok. Nemcsak nálunk vagy Európában, hanem pl. Brazíliában, ahol a világ legtöbb katolikus é, 6000 a hivatásukat feladott papok száma és a plébá-

niák 80 %-a nincs betöltve. Magyarországon sincs már semmi-féleképpen szolidnak nevezhető lelkipásztorkodás.

Pedig biztos, hogy a világi papság cölibátus törvényének fakultatívva tétele mellett és egyidejűleg továbbra is a cölebsz életmódot választó papság számára egy jó szellemű apáca-rend alapításával, mely rendnek két-két képzett és lelkileg kiegyensúlyozott nővérei arra vállalkoznak, hogy a plébániai háztartást vezessék és szellemileg, lelkileg jó és áttetsző testvéries közösséget képezzenek a cölibátusban élő pappal, – egycsapásra rendbe lehetne tenni a lelkipásztorkodást és vonzóvá a papi hivatást.

Óriási felelősséget hordoz, akinek e téren a jelszava az, hogy „azért se”!

A dél-amerikai rossz állapotok ellen küzdők jelszavát olvastam: „Ahol igazságtalankodnak, ott ordítunk...” Kitűnő mondas. Hisz Jézus első názáreti beszédében kijelentette, hogy örömhírt jött hozni mindenfajta rabnak. Ámde a világon rengeteg a raboskodás: a kizsákmányoló kapitalisták, a féktelen liberalizmus, egyes egyháziaknak indokolatlan és felsőbbbséges (de a Szentírás által nem támogatott) basáskodása következtében. Ezek nem evangéliumi dolgok! Jézus mondta: „Az én igám édes és az én terhem könnyű” Minden nyugati megújító mozgalomnak (a legnevesebb moralisták és sok püspök véleményét is ideszámítva) felfogása, hogy a komoly okból elváltak és újraraházasodottak a szentségekhez bocsátandók. Ez a legtöbb helyen gyakorlat is a nyugati egyházrészekben.

A legnagyobb tisztelet pápánknak. Mégis, legyen szabad kijelenteni, hogy – mint a példa igazolja – pl. a Taizé-i perjelnek, Roger Schütznek évente kb. 150.000 fiatalja, akik önként vele mennek ide és oda egy hétre imádkozni, nagyobb benyomást kelt, mint a pápalátogatások tömege a pápamobilon áldást osztogató pápával egyetemben.

Vajon milyen kapcsolat van pl. hazánk püspöki kara és az ún. „alsó papság”, vagyis a lelkipásztorkodó papság között?

Nagyjából és általában semmi. Ha mégis, legfeljebb a hivatalos. Pedig a püspökvárnak egy vonzó, meleg és kedves ott-

honnak kellene lenni, ahová az egyházmegyes papok (ha ismét lesznek) szívesen betérnek egy kedves látogatásra, ottani találkozásra, megbeszélésre, stb.

Ha hazánk is tagja lesz az EU-nak, szükséges, hogy a papok nyugati nyelveket ismerjenek. Jó volna, ha németül, angolul és franciául, esetleg olaszul tudnának. Legalább annyira, hogy olvasni tudnának, megértenék a TV- és rádióközvetítéseket. Mindjárt nem lennének ismereteik a mai hírközlés mellett annyira fogyatékosak.

Természetesen – pláne, ha a világi papság házasokból fog állni –, gondoskodni kellene a papok megélhetéséről. Ma pl. én az állami és egyházi nyugdíjamat összetéve, 40 évi működés után 26.000 Ft-ot kapok. Nyilvánvaló, hogy ez éhbér, meghalni sok, megélni belőle kevés! Lehetetlen állapot! Ha egyházunk *katolikus*, akkor a jómódú nyugati egyházakat (melyeknek még hatalmas birtokaik, stb. vannak) feltétlenül arra kellene kérni, hogy rendszeresen támogassák a koldussá tett egyházrészeket. Mert nem jó, hogy egy német plébános 6000 DM-et kap és egy magyar 26.000 Ft-ot.

Létfontosságú volna, hogy a meglévő – jobbára elöregedett – papságot is hitelesen informálják az egyházi állapotokról. De ez ritkán történik meg. Az évi két kötelező papi gyűlésnek rendkívül lapos, semmitmondó témái vannak. Példa: a magyar holocaust után sem történt meg, 1943 óta sem soha eddig (pedig ekkor gróf Zichy Gyula kalocsai érsek ajánlotta Serédi prímásnak, hogy írja elő), hogy minden pap dolgozza ki a kérdést: „Antiszemizmus és a magyar egyház”. (Mennyi mindenről lehetett volna ehelyütt írni, orvosolni stb. Gondoljunk Prohászka álláspontjának tisztázására, Bangha Bélára, Kún páterre, stb.)

P. Häring derűsen írta nekem: Lengyelországban és Magyarországon nem jelenhetnek meg könyveim... Mindenütt máshol sok-sok kiadásban! Pedig véleményem szerint egyik-másik könyvét kívülről kellene megtanulniuk a teológiai tanárainknak! Kb. egy éve írta nekem, hogy rendjének általános főnöke, a redemptoristák római generálisa valamiért felkereste Ratzinger bíborost, a Hittani Kongregáció ismert

prefektusát. A bíboros a rendfőnökön keresztül üdvözlét küldte Häring professzornak, de hozzátette: „Ő most már pihenjen, ne nagyon írogasson...” Mivel a redemptorista generális maga is tanítványa volt a világhírű professzornak, azt válaszolta Ratzinger bíborosnak, hogy ő megmondhatja a Páternek a bíborosi üzenetet, de ha megteszi, három nap múlva az egész világ tudni fogja, hogy a Hittani Kongregáció eltiltotta az írástól. Ratzinger bíboros erre kissé zavartan válaszolta: „Na jó, hát akkor ne mondjon neki semmit...!”

Az én szerény véleményem az, hogy addig, míg egyházunknak egy annyit szenvedett és fiatal korától kezdve igaz szentként apostolkodó szerzetese ellen is kifogás van, még nem várhatjuk az Egyháznak XXIII. János pápa és a II. Vatikáni Zsinat szellemében történő megújulását. Videant consules!

BERÉNYI DÉNES

1928-ban született Debrecenben. Fizikus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. Jelenleg mint kutató professzor dolgozik az MTA Atommagkutató Intézetében. Szűkebb szakterülete az atomi ütközések fizikája. Ebben a ciklusban többek között betölti a Debreceni Akadémiai Bizottság elnöki tisztét is.

Helyünk a világban

Az alábbi rövid írásban két kérdésre szeretnék megfelelni: az egyik, hogy milyen is a mai világ, amelyben a helyünket keressük, és hogy tulajdonképpen hol van benne a helyünk.

Milyen az a világ, amelyben élünk?

Korunk, társadalmunk

Korunkat, társadalmunkat különböző szempontokból, különböző módokon lehet jellemezni. A következőkben bizonyos ellentétpárokkal szeretném ezt megtenni.

Gyors változás – rohanás. Az emberiség történetében szinte még soha nem látott gyorsasággal változik körülöttünk a világ, mindennapi életünk. Elég hivatkozni háztartásunkra, mikrohullámú sütővel, fagyasztóládával, különböző automatikus háztartási gépekkel; vagy szórakozásaink változására tv-vel, videóval, CD-vel, amelyek nemhogy egy évszázaddal, de akár egy-két évtizeddel ezelőtt is csaknem ismeretlenek voltak. Ugyanezt lehet elmondani az orvosi gyakorlatról, ultrahang diagnosztikájával, tomográfiás felvételeivel, vagy hírközlésünkről, irodai munkánkról a számítógépes szövegszerkesztéssel, a fénymásolóval, faxszal, az elektronikus postával. A gyors változás önmagában még nem alapvető hiba, de ha ebből felületesség, rohanás, az élet szépségeinek és a másik em-

bernek az észre nem vétele, sőt semmibe vevése következik, akkor az érvényes, amit a nagy orosz költő, Jevtusenko így fogalmazott meg:

„A rohanás a kornak átka,
Az ember törli homlokát,
Majd időzavart konstatálva,
Mint báb rohan tovább, tovább.”

Biztonság – félelem. Talán még nem volt kor, amelyben olyan sokat beszéltek volna a biztonságról, és olyan sokat áldoztak volna érte. Egyik biztosító társaság szlogenje: „Biztosítás – biztonság”. Az ENSZ-ben a II. világháború óta működik a Biztonsági Tanács. Lehetne tovább folytatni ezeket a biztonságra utaló erőfeszítéseket, de mindnyájan tudjuk, hogy a mai embert, a mai ember biztonságát ezer veszély fenyegeti a terrorizmustól a nukleáris katasztrófaig, amely utóbbit, vagyis a hatalmas nukleáris arzenált ismét csak biztonságunkra hivatkozva építették ki hihetetlen áldozatokkal és erőfeszítéssel. Ratkó József, a költő, egyenesen úgy jellemzi a mai világot, mint „reszkető” kort.

Pazarlás – nyomor. Ugyanakkor, amikor az emberiség háromnegyede-negyötöde a fejlődőnek mondott, valójában elmaradott országokban él, amikor évenként 15 millió ember hal éhen a Földön, amikor százmillióknak nem jut alapvető orvosi ellátás, akkor a világ egyötödén folyik az anyag és az energia pazarlása. Ezek csak részben katonai kiadások, amelyek önmagukban is merő pazarlásnak számítanak, hiszen egy-egy katonai repülőgép esetenként százmillió dollárba kerül, és néhány év múlva ki kell cserélni, mert elavul. Ehhez járul a luxusigények kielégítése. Amit ezekre fordítanak nemcsak energia- és anyagpazarlás, de az ilyen igényekre irányuló kutatás sem más, mint az emberi intelligencia pazarlása.

Tudás – tudatlanság. A mai társadalmat, mint a „tudás” társadalmát szokták jellemezni. De hát hogy lenne ez a tudás társadalma, amikor vannak országok a Földön, ahol a lakos-

ság több mint 70%-a írástudatlan, máshol ez a szám 30 vagy 50%. De nem kell ilyen messze mennünk, mert hazánkban a tanulóknak több mint 20%-a nem tudja az általános iskolát elvégezni. Ugyanakkor hódítanak a babonák, az asztrológia, az ufológia stb.

Információ-özön – tájékozatlanság. Ma, amikor rádióból, tv-ből, újságokból, számítógépes hálózatokból éjjel-nappal ömlenek a hírek, elborít bennünket az információ; tájékoztatlanabbá vált az ember, mint valaha. A sok-sok információban, az „információs zajban” elvesz, ami fontos, lényeges, nélkülözhetetlen. Ma ezt nehezebb megtalálni, mint akkor, amikor szegényebbek voltunk adatokban, hírekben, véleményekben.

Globális hálózatok – magára maradt ember. Azt szokták mondani, hogy globális világban élünk, vagyis bármi történik a világ legtávolabbi sarkában, az szinte percek alatt az egész világon ismertté válik. A környezetszennyezés, az őserdőpusztítás a világ egyik felén, vagy akár a nukleáris kísérletek vagy katasztrófák máshol, az egész Földön éreztetik hatásukat. De igaz az is, hogy napi szükségleteink kielégítéséhez, és itt elég csak a mindennapi ételeinkre és italainkra gondolni: emberek százai, sőt ezrei járulnak hozzá, és nem egyszer a világ legkülönbözőbb részeiből. Tehát tényleg globális a világunk; az egész Földre kiterjedő televíziós és információs hálózatok működnek. Ugyanakkor nem kétséges, hogy talán még nem volt kor, amelyben ennyire sok lenne az elmagányosodott, teljesen magára maradt, szinte mindenkitől elszigetelt ember, aki legfeljebb a gépekkel kommunikálhat.

Kozmikus távlatok

Az előbbieken a Földön maradtunk, földi világunkat, körünk társadalmát próbáltuk jellemezni. A Föld azonban elképzelhetetlenül kis pont a világmindenségben. A Naphoz hasonló legközelebbi álló csillagról évekig jön a fény, az a fény, amelyik pedig a földi egyenlítőt egy másodperc alatt majd tízszer kerüli meg, és erről a bizonyos legközelebbi álló csillagról már nemcsak az emberiség és annak legkülönbözőbb al-

kotásai és problémái, de már a Föld egésze is alig látszik. Egyébként a mi Tejútnak nevezett galaxisunkban mintegy 100 milliárd Napunkhoz hasonló csillag van, és az ismert galaxisok száma is kb. 100 milliárd.

Műszereink és kutatásaink azonban nemcsak az égi objektumok milliárdjait tudták kimutatni és megvizsgálni, hanem azt is, hogy a világmindenség mai formája mintegy 15 milliárd évvel ezelőtt kezdődött az ún. ősrobbanással, amikor a mai világmindenség teljes anyaga egy rendkívül kis térrészben volt összesűrűsödve. Ma már azt vizsgáljuk, hogy egykor, a másodperc kis törtrészeiben mekkora és milyen volt a világmindenség; mikor volt akkora, mint egy alma, és mikor akkora, mint pl. a Föld mérete. Ezeket az ismereteket bármilyen régen voltak is, mai kísérleti vizsgálatokból, mérésekből következtetjük.

Csak néhány százalékkal kellene megváltoznia a Nap és a Föld távolságának, és – attól függően, hogy ez milyen irányban történne – a Földön a vizek eljegesednének, illetve felforrnának.

Ehhez még azt kell hozzátenni, hogy milyen szűk hőmérsékleti sávban, mindössze 0°C és 100°C között, lehetséges egyáltalán élet a világmindenségben uralkodó sok millió fokban hőmérsékleti intervallumból. És ezeknek a kedvező hőmérsékleti feltételeknek évmilliárdokon keresztül kell fennállniuk.

Minderről azért érdemes beszélni, mert mindennapi problémáink közül sokat talán azért nem tudunk megoldani, mert túlságosan is a földre szegezzük a szemeinket, elveszünk kisszerű problémáinkban, nem tudjuk azokat megfelelő távlatokból tekinteni. Lehet, hogy öröklési, anyós vagy pénzügyi problémáink más színben tűnnének fel, ha azokat reális dimenziójukban tudnánk tekinteni.

Transzcendens távlatok

Az ember távlatai azonban nem érnek véget a világmindenség határainál. Az ember Vörösmarty megfogalmazásában: „sár és

istenarc". Az embert nem hagyják békén létének alapvető kérdései: „Mi értelme van ennek az egésznek?” „A véletlen vagy az értelem az úr a világmindenségben?” „Mi az emberi élet igazi célja?” – és így tovább. Ezeknek a kérdéseknek a felvetése nélkül nem igazán ember az ember.

Látjuk a mai világban, hogy mennyire keresik is az emberek a választ életük alapvető kérdéseire, nem egyszer tévutakon, de ez utóbbiak is az ember legigazibb törekvései mellett tanúskodnak.

A „transzcendens” jelenti azt, ami túl van a látható, érzékszerveinkkel, sőt műszereinkkel elérhető valóságon. Jelenti mindazt, ami végül is az életnek, életünknek az értelmét megadja. Heisenberg, a Nobel-díjas fizikus szerint: „Az élet értelméről csak a vallás beszélhet”. Természetesen lehet egy olyan álláspont, hogy csak az létezik, amit érzékszerveinkkel közvetlenül vagy közvetve elérhetünk. Ez azonban nemcsak az emberi élet értelmére vonatkozó kérdést hagyja megválaszolatlanul, de önmagában is valójában a hit egy fajtája, mert tudományosan nem bizonyítható, nem tudományos álláspont, hogy csak az létezik, amit érzékszerveinkkel vagy érzékszerveink teljesítőképességének kiterjesztésével: műszereinkkel elérhetünk.

Hol is van a helyünk a mai világban?

Folytathatnánk további kérdésekkel: „Ki kell-e nekünk, keresztényeknek menekülnünk a világból; mindenestől el kell vetnünk és ítélnünk azt, vagy – egyáltalán – hogy kell viszonyulnunk ehhez a mai világhoz?”

Krisztus nagyon világosan szólt erről az Atyához imádkozva. „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket e világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól” (Jn 17,15). Nem kétséges, hogy ez ránk, ma élő keresztényekre is vonatkozik. Mi keresztények biztosan nem menekülhetünk ki a világból, nem lehetünk közönyösek küzdelmeivel, problémáival szemben. Éppen ellenkezőleg, hiszen „... a legborzasztóbb betegség ma nem a lepra vagy a tuberkulózis, inkább az az érzés, hogy va-

laki nemkívánatos, senki sem törődik vele, mindenki elhagyja. A legnagyobb rossz a jóakarató, a tevékeny szeretet hiánya, a „szörnyű közönyösség”, ahogy Teréz Anya megfogalmazta. Ez valóban talán nagyobb problémát jelent a mai embernek, mint mindazok, amelyeket az előbbiekben már felsoroltunk.

Jézus körüljárt jót téve és követőinek is ezt kell tenniük, ki- nek-kinek kapott tehetsége és lehetősége szerint. Jézus nekünk a só és a kovász szerepét szánta, tehát nem szabad beolvadnunk, alkalmazkodnunk annyira ebbe a világba, illetve ehhez a világhoz, hogy „ízünket veszítsük”, azaz elfelejtkezzünk feladatunkról.

Nem azt ígérte nekünk Jézus, hogy többségben, hogy hatalmon leszünk, nem diadalt aratni küld minket a világba az Úr, hanem azért, hogy ki-ki a maga körében teljesítse azt a feladatot, ami éppen neki van szánva. Nincs ember, még az ágyhoz kötött béna sem, akinek ne lenne hatóköre, ahol munkálhatja, előre viheti az Isten Országának ügyét.

Az, hogy feladatunk van, és hogy az Úr velünk van feladatunk végzésében, életünk igen nagy pozitívuma. Most, amikor annyi ember sodródik, hányódik céltalanul a világban, feladatunkért, küldetésünkért csak hálát adhatunk. Frankl, az ún. harmadik bécsi pszichiátriai iskola megalapítója, aki mint pszichiáter átélte és túlélte a hitleri haláltábor, azt állapította meg, hogy minél magasabb cél vezetett valakit a tábor poklában, annál több esélye volt a túlélésre, és hogy ugyanazon körülmények között egyik ember elállatiasodott, a másik szentként viselkedett.

Valójában az a feladatunk, hogy ki-ki a maga módján, tehetsége és lehetőségei szerint elvigye az örömhírt az embereknek, hogy az Isten közel van hozzánk, hogy „vándorlásunk társa lett”, hogy bármilyen „gonosz a világ”, van reményünk, hogy nem a véletlen lökdös ide-oda bennünket, hanem van értelme az életünknek. Hogy az ember boldogságát nem a hatalom, a gazdagság és az élvezet adja, hanem a szolgálat: Isten és az ember szolgálata. A „világ” persze mást mond, de

ne hallgassunk szirén-hangjaira. A napokban láttam egy társasjátékot, „Hotel” a neve, amelyet 8 éves kortól ajánlanak a gyerekeknek a következő szöveggel: „A pénz, a hatalom és a siker játéka”. Ezt kínálja a világ, erre tanítja már a gyerekeket is.

A már idézett Frankl szerint a boldogság „melléktermék”. Aki a helyén van az életben, aki lelkiismerete szerint teljesíti Istentől kapott feladatát, az lesz boldog.

Tegyük fel végül még egyszer a kérdést, hogy hol is van a helyünk a világban, és feleletül fogadjuk el, amit Jézus mond, és éljünk is e szerint: „Keressétek először az Istennek országát és az ő igazságát, és ezek mind megadatnak néktek”. (Mt 6,33).

LITTVAY ORSOLYA

Littvay Orsolya 1959-ben született Budapesten. Többdiplomás értelmiségi nő, aki nem a damaszkuszi úton tért meg. Kora ifjúságától kezdve elkötelezett közösségi ember, és a hazai egyházban eddig végzett munkája miatt érdemei máris nagyok. Mindazonáltal, vagy talán épp emiatt, az alábbihoz hasonló írásait írói álnévvel szignálja. Ebben az interjúban nem az volt a célja, hogy érveljen egy akadémikus vitában, hanem az, hogy egy élő ember rokonszenves bemutatásával érzékeltesse, olykor milyen kemény bűséget vár el tőlünk a lelkiismeret szava által minket vezérlő Szentlélek.

INTERJÚ**Örömötöknek lennének munkatársai
(Egy meg nem valósult papi hivatás. Ilyen
nincs, vagy mégis van?)**

– Tudom, hogy a lényegét úgysem lehet szavakba foglalni, mégis föl kell tennem a banális kérdést: mikor érezted először és biztosan, hogy Isten hív az ábrahámi útra? Mikor hallottad először a „Jöjj, kövess engem”-et?

– Harmadikos gimnazistaként már teljes bizonyossággal tudtam, hogy Isten egy konkrét útra, a papságra hív. A lelkiatyámat kivéve mindenki előtt őriztem ezt a titkomat. Környezetem, a család és az egyházi iskolai tanárok előtt mégis egyre egyértelműbb volt, hogy milyen irányba mozdult az életem. Érettségikor egyik tanárunk így fogalmazott: „Aki épp ezekben a tudományokban kiváló, akit ezek a dolgok érdekelnék, az olyan fiú általában papnak készül. Nos, te mi akarsz lenni?” Tényleg, jeles tanuló voltam, de elsősorban a

hittan, a latin, a szentírástudomány, a szent zene töltötték ki az időmet. Tudva, nem tudva, erre a hivatásra készültem. De arra a kérdésre mégsem válaszoltam akkor: kértem még egy kis időt, mert meg kellett terveznem, hogyan kötelezem el magam a Krisztus-követésre, az emberek szolgálatára.

Ennek a 17 éves kori meghívásnak is természetesen voltak előzményei. Bennem is fokozatosan érlelte a magot Isten kegyelme.

Hívó családban nőttem föl: szerettek, elfogadtak. Igen korai volt az Eucharisziához való vonzódásom. Három éves koromban vasárnaponként három szentmisén vettem részt rendszeresen. Reggel a nagyapámmal, délelőtt a diákmisén a családdal, délután meg a nagymamámat kísértem el a litániára és az esti misére. Talán azt gondolod, hogy ennyi egy három éves gyereknek kicsit sok a jóból. De én elememben éreztem magam a templomban, és csak az hiányzott a boldogságomhoz, hogy minél előbb elsőáldozó lehessek. Úgy éreztem, annyit, amennyit szokás, nem tudok erre várni. Nem várhatom meg az iskoláskort, és valahogy sikerült is kiharcolnom, hogy négy évesen előkészülhettem a nagy Találkozásra. Így kezdődött.

– **És hogyan folytatódott?**

– A szentmiséken túl, úgy nyolc éves koromtól én szerveztem mindig a családi liturgiákat. Rám bízták a karácsonyi ünnepet, a nagybőjti imádságokat, a halottak napi virrasztást. Hamarosan újabb égető vágy ébredt bennem: jó volna ministrálni. Mindent megtanultam, ami e téren megtanulható. Könyv nélkül a latin lépcsőimát, a mozdulatokat stb. Eközben sóváran figyeltem azokat, akik már ministráltak. Nem értettem, hogy lehet ilyesmit olyan felkészületlenül, lélektelelenül, sőt, néha láthatóan kényszerből csinálni. Nem értettem, mert bennem minden „vigyázzban állt”, mikor a mise megkezdődött. Már harmadikos voltam, amikor megkérdeztem valakitől, akinek nagy tekintélye volt előttem, én miért nem ministrálhatok. Az a seb, amit a válasza ejtett rajtam, sosem tud begyógyulni. Életbevágó kérdésekre egy gyöngé viccel

felelt. Sajnos, nem utoljára hallottam akkor azt a rossz tréfát: „Lányok azért nem ministrálhatnak a misén – mosolygott jó-ságosan –, mert nem tudnák megállni, hogy ne az övék le-gyen az utolsó szó a ‘Kyrie eleison’ imádkozásakor”. Mosta-nában elvileg megnyílt az oltárszolgálat lehetősége a nők előtt is, de csak nézd meg, mennyi ennek az esélye a gyakor-latban. Mindenesetre az kiderült, hogy ennek a tilalomnak sosem volt teológiai akadály.

– „Papi hivatást ébreszteni és erősíteni az egész ke-resztény közösség kötelessége.” (Optatam totius, 1.) Amikor először beszélgettem veled ezekről a kérdések-ről, számomra az volt a legmegdöbbenőbb, hogy mennyire és hányféle módon akarták megölni a hivatá-sodat. Ha egy fiúban ilyen erős hivatás születik, annak örülnek, ápolják, gondozzák, ugyanakkor egy lányban ugyanezt mindenki elfojtani törekszik. Még büntudatot is ébresztenek azokban a nőkben, akik hivatást éreznek. Válaszút elé állítanak benneteket: első az engedelmes-ség az egyháznak, de mi lesz akkor az Isten akaratával? Hogy élted, éled meg harminc éve ezt a skizofrén hely-zetet?

– Valóban, naponta konfliktust jelent megbirkózni azzal, hogy hűséges maradjak az egyházhoz, de ne legyek hűtlen a hivatásomhoz sem. Én nem tudnék a katolikus egyházon kí-vül öt percig sem meglenni. A szentmiséhez, a szentségekhez való kötődésem miatt sem. Persze tudok arról, hogy a ma-gamfajta nők közül sokan – különösen azóta, hogy az angli-kán egyházban nőket is pappá szentelnek már – átlépnek má-sik egyházba. Egyedül azért, hogy teljesíthessék hivatásukat. Meg tudom őket érteni. Az pedig nagyon fáj, hogy egyhá-zunknak nem hiányoznak, és meg sem kísérelnek megnyug-tató megoldást föl kínálni ezeknek a nem keveseknek. Nekem viszont marad a mindennapi konfliktus, megmaradni hűsége-sen az egyházban, miközben egyházam egyszerűen megtiltja azt, amiről biztosan tudom, hogy számomra Isten akarata. A papság nem egyszerűen vágyam, hanem Isten kifejezett szán-

déka. Nem tévesztette el a házszámot, Ő tudta, miért hívott engem erre az útra, és Isten nem kegyetlen.

– **Bocsánat, hogy közbevágok. És az egyház?**

– Az egyház mi vagyunk. Ilyenek és olyanok. Még kegyetlenek és tudatlanok is. A női papság ellenzőit semmiképpen nem tarthatom nagy általánosságban kegyetlennek, mert először is ez a hivatalos tanítás. Nem várhatom el mindenkitől, hogy ugyanolyan mértékben szenvedje meg ezt az igazságtalanságot, mint én. Kegyetlennek kell tartanom azonban azt, aki kétségbe vonja, sőt tagadja más ember benső megtapasztalását, a lelkiismeret szabadságát. Akik ugyanis kategorikusan eldöntik, hogy ilyen pedig nincs, Isten nem ébreszthet egy nőben papi hivatást, azok valóban kegyetlenek. Mit tartanak akkor a protestáns egyházak lelkészeinek hivatásáról? Vagy közülük is csak a férfiakat hívta Isten, a nőket meg valaki más?! Kegyetlennek tartom azt, aki el tudja képzelni, hogy ez a fölállás így örökkévaló lesz. Aki nem gondol bele sosem, hogy magamfajta ember a halál után hogyan maradhatna meg egyazon örökkévalóságban egy olyan Istennel, aki ezt az igazságtalanságot mindörökre szentesítené (hiszen ő, a kegyetlen, meg van erről győződve!). Kegyetlen továbbá azoknak a magatartása is, akik azokban a megbízásokban is hátrányosan különböztetik meg a nőket, amelyekben az egyházjog nem tesz különbséget férfi és nő között.

– **Mire gondolsz?**

– A szóba jöhető szolgálatokban – a sekrestyéstől a hitoktatóig – mindenütt a férfiakat részesítik előnyben. A férfi mivolt vastagon megelőzi a rátermettséget. Hallottam egy olyan mintaegyházközségről, ahol a nőknek megmagyarázták, ők tulajdonképpen egyáltalán nem is szeretnének áldoztatni, és ezután már természetesen csak férfiaknak kértek áldoztatási engedélyt. Jóval kevesebb nő kapott ún. lelkipásztori kisegítői engedélyt, mint férfi, de őket sem veszik igénybe az olyan reprezentatív istentiszteleteken, mint a legutóbbi augusztus 20-i Szent István – Szent Adalbert ünnepség, ahová a világi ál-

doztató férfiakat külön levélben hívták meg, a nőket azonban nem.

Az egyházközségek tanácsaiban, munkacsoportjaiban a közösségbeli számarányukat, a férfiak tényleges előfordulását illetően aránytalanul nagy a vezető szerepük. Az ilyen aránytalanság arra utal, hogy az egyházban valamiféle félelem uralkodik a nőktől, a munkatársnak elfogadandó nőktől. Ez pedig úgy függ össze a nők papságával, hogy ez a hátrányos megkülönböztetés mindaddig fenn fog állni, amíg nők nem lehetnek az egyházi rend részesei.

Visszatérve eredeti kérdésemre, nagyon megkínozt, hogy miközben a papság Isten kifejezett akarata, szándéka velem kapcsolatban, és én mindig készen álltam erre, mindig a tiltó korlátba ütközöm. Ezt a lelki konfliktust csak az enyhíti, hogy tudom, nem saját hibámból nem teljesítem Isten akaratát, viszont megpróbálok mégis mindent megtenni, amit egyáltalán lehet. Kvázi papként élni.

Például mindjárt érettségi után, hiszen nem jelentkezhettem volna egy konkurzusra úgy, mint a hozzám hasonlóan „járt” fiúk, nem tanulhattam még teológiát sem, és mert a Patrona Hungariae Gimnáziumban tanultam, másféle egyetemre sem vettek föl, hát segédmunkás lettem. Megpróbáltam a munkahelyi közösség szívévé válni, és arra gondoltam, ilyen lehet a munkáspapok helyzete is. Megpróbálkoztam a szolgálat eme formájával. A munkatársaimnak mint „legkisebbeknek” a szolgálatával. Ők bizony azok voltak. Kilátástalan sorsú nők és férfiak, akik a cigarettaszünetben – a kedvükért én is rágyújtottam – kiöntötték nekem a lelküket, sokféle dologban tanácsomat kérték. Gondold csak el: tizenkilenc éves lány voltam! Úgy éreztem, valóban a papjuk vagyok, és lenyűgözött a bizalom, amellyel megtiszteltek. Annak tulajdonítom, hogy akkor én nagyon jó lelkiállapotban voltam. Két igen boldog órát éltem át naponta: egyet hajnalban az oltár előtt, egyet esténként abban a meghitt zugban, ahová visszavonultam imádkozni. A kegyelem, amit általuk kaptam, meghatározó volt nekem is, de egészen ki is sugárzott belőlem.

Részesévé válhattam így mások életének úgy, ahogyan a valódi fölszentelt papok közül csak keveseknek adatik meg. És mert mind hozzájuk, mind Hozzá igen közel voltam, rá tudtam mutatni Arra, aki engem küldött. Nemde valami ilyesmi volna a pap feladata?

– Valóban, de ehhez nem kell a szent rend tagjának lenned. Mi az a más, az a több, ami téged a szolgálati papságra szólít? Mit jelent számodra a papi hivatás egészen konkrétan?

– A hivatást magát tényleg nem tudom megfogalmazni. Gyöngé kísérleteim vannak a körülírására. A papok megérthetnék, ha saját hivatásukra gondolnak. Ami a szolgálati papságot és az általános papságot megkülönbözteti, az a szentségekhez való kapcsolatban rejlik. Mégpedig bizonyos szentségek kiszolgáltatásában. Életemben, szolgálataim során többször nagy szükség lett volna arra, hogy kiszolgáltassak szentségeket. Kórházi működéseim során a betegek szentségét például. Igen nehezen lehet azt megérteni, hogy miközben elvihetem hozzájuk az Oltáriszentséget, miért nem tehetem számukra lehetővé, hogy meg is áldozzanak, a bűnbánat szentségének a kiszolgáltatásával. Miért nem adhatom nekik a betegek kenetét?

A másik oldalról, a hivatásom kialakulásában biztosan volt szerepe annak a szoros kapcsolatnak az Eucharishtiával. Nemcsak a ministrálás hiányzott nekem, hanem hamarosan a misézés is. A hanyagabbul misézőket ugyanazzal a csodálkozással szemlélem, mint annak idején a lélektelenül, kényszerből ministrálókat. Igen nagy elvárásaim vannak a misével kapcsolatban, de szinte sosem a homíliára, hanem az osztozásra, a közösségi élményre, a lábmosó lelkületre vonatkozóan. Az olyan mise, amelyen megtalálom ezt a lelkületet, a legnagyobb erőforrásom, és mi mást akarnék, minthogy ez az erőforrás minél többek számára elérhető legyen. „Nem hiteken akarunk uralkodni, hanem örömtököknek vagyunk munkatársai.”

– Említetted, hogy lelkipásztori kisegítő vagy. Pótolja-e számodra ez a szolgálat azt a vágyat, igényt, amit Isten megkezdett benned?

– Ha sorrendet állítok fel abban a tekintetben, mikor érzem a leginkább, hogy a helyemen vagyok Isten akaratának teljesítését illetően, akkor talán leginkább a liturgikus szolgálat közben. Első helyen állnak ebben a sorban azok a liturgiák, amelyeket én vezethetek. A másodikon azok a misék vagy más szentségek, amelyekben részesülök, s megvalósul bennük az a bizonyos lábat mosó lelkület, vagyis olyan a stílusuk, ahogyan én végezném, ha tehetném. („Haszontalan szolgák vagyunk, nem tettünk mást, mint ami kötelességünk.”)

– A személyes benső bizonyosságon túl, milyen logikai érvek szólhatnak a nők pappá szentelése mellett?

– Elsősorban az, hogy Isten szemében egyenlőek vagyunk. A papság jó dolog, például sajátos, igen szoros kapcsolat Jézussal. Miért zárná ki Isten az emberiség felét egy ilyen nagy jóból? Mégis, ritkán, szinte sosem szoktam érvelni mellette, mivel a legnagyobb érv a benső bizonyosság a meghívásról. Egy ilyen benső bizonyossággal a katolikus egyházban egy nő legfőljebb szerzetes lehet, de az sem sokáig, mert az első adandó alkalommal, amikor közösségében meg kellene vallania, hogy nem igazán az a hivatása, mint a többieknek, elviselhetetlenné, ha nem lehetetlenné válna számára ott az élet azután. Számos szerzetesi hivatás mögött mégis valójában papi hivatás rejlik. Pedig a kettő alapvetően különböző. Úgy szocializálnak bennünket, hogy ha jelentkezik is ez a benső bizonyosság, azt még magunk előtt is tagadjuk le, fojtsuk el. Ilyen pedig nincs is. Márpedig mégis van!

A jól nevelten hivatást választó szerzetesnők (akik között nyilván legtöbbször valóban a sajátos, szerzetesi hivatással rendelkeznek) azok, akik a legerősebb ellenállást tanúsítják a női papság elvi kérdésével kapcsolatban. Minden ellenkezésnek lélektani és szociológiai oka van. Belejátszik tehát az irigység meg a féltékenység is, nehogy csorbát szenvedjen a

szerzetesnők „Istennek szenteltségből” származó státusza, amely mégiscsak a papság, a világi férfiak után, de legalább a világi nők előtt jelöli ki kimondatlanul, de vaskövetkezetességgel helyüket az egyházban. Hogy megbomlana ez a sorrend abban az esetben, ha egyszer csak nőket is pappá szentelnének! A szociológiai okot illetően meg az adott kor kultúrája, amelyben nevelődünk, s a nevelés révén mintákat öröklünk, örökítünk. Egyházunkban a jelenlegi minta a kategorikus tiltást sugallja, erősíti. Ugyanakkor a protestáns egyházakban meglévő női lelkészek – analógiaként – segíthetik ennek a modellnek a módosulását.

Ami a további ellenérveket illeti, azt szokták a leginkább hangoztatni, hogy Jézus nem hívott női papokat. De hát papokat egyáltalán nem hívott, a tanítványai közt pedig férfiak és nők egyaránt voltak. Hogy a Tizenkettő közé nem hívott nőket, az tény, de azzal meg más volt a célja. Tanítványnak sem hívta meg például a gerázai megszállottat, pedig az férfi volt, habár kétségtelenül pogány. Megütközést keltett volna, amikor pl. Galilea városaiba küldte tanítványait, hogy hirdessék az evangéliumot és gyógyítsanak. Ha megütközést keltett volna egy pogány férfi, még inkább ez lett volna a helyzet egy zsidó nővel is. A nőnek elmondhatatlanul alárendelt szerepet osztottak akkor, és ez alól nem volt kivétel a Szűzanya sem. Igen történelmietlen arra hivatkozni, hogy ha egyszer a Szűzanya nem lett pap, akkor mi mit akarunk. Azóta mérhetetlenül nagy változáson ment át a társadalom, és az egyház le van maradva e tekintetben.

Egyre többször érvelnek azzal is, hogy a nő dolga az anyaság, és ez összeegyeztethetetlen a papsággal. Pedig ahhoz, hogy egy nő anya legyen, mindig szükség van egy férfin is, aki ezáltal apává lesz, és mégsem tartjuk a férfit emiatt eo ipso alkalmatlannak a papságra. Már egészen fiatalok számára is világos, miért nem lehet anyává egy férfi: hiányoznak belőle bizonyos, az anyasághoz nélkülözhetetlen (nemi) szervek. De az egyáltalán nem világos, hogy a papi funkciók végzésekor igénybe vett szervek közül melyek nincsenek meg

egy nőben. Mert szinte divattá vált a nők papságát a férfiak anyaságával, mint éppolyan lehetetlenséggel, összehasonlítni. Az egyik tisztán biológiai, a másik tisztán jogi (legfőlőbb teológiai) kérdés; egyszerűen nem lehet a kettőt ugyanazon az alapon összevetni.

Ida Ramingi egy tanulmányában sok olyan forrást találunk a korai századokból, melyek arra utalnak, hogy szenteltek női diakónusokat, sőt papokat is. Éppen mert szenteltek, voltak erre vonatkozó püspöki tiltások. Álapostoli írások ezek, amelyekkel korábban még azt a formulát is alátámasztották, hogy az egyház nem kapott felhatalmazást a nők pappászentelésére. (Zárójelben jegyzem meg: férfiak szentelésére se kapott felhatalmazást közvetlenül Jézustól; csakis összentség mivoltából vindikálta magának a jogot ehhez.) Vagyis ez az egész kérdés körülbelül olyan régi, mint az egyház. És csak ebben a mi korunkban adódott az a társadalmi környezet, amelyben már nem volna lehetetlenség a nők pappászentelése. Bár az „Ordinatio sacerdotalis” megszületése után úgy tűnik, hogy még az erről való párbeszéd is tilos, de a Lelket mégsem volna szabad elfojtani. Sok mértékadó teológus tartja elképzelhetőnek, némelyek szükségesnek a nők pappászentelését. Igazából én rájuk hagynám az érvelést a dolgot ellenzőkkel szemben. A gyakorlat azonban sokszor hozzásegít egy törvény módosulásához. Még a közelmúltban is előfordult, hogy a csehszlovák földalatti egyházban több nőt is pappá szenteltek, akik gyakorolták is a rendi hatalmat a törvényhozó minden tiltása ellenére. Ma pedig az anglikán és az ókatolikus egyház nőket pappá szentelő gyakorlata ad föl leckét e tekintetben, mivel az apostoli szukcesszió ezekben az egyházakban mindmáig megvalósult.

– A gyakorlatról szólva, hogyan látod, hogy ebben a jól szocializált egyházban hogyan fogadnák a hívek, illetve elfogadnák-e egyáltalán nőktől a lelkipásztori szolgálót?

– Ha elég nagy bajban vannak, akkor feltétlenül. De még nem csak az egészen határhelyzetekre is érvényes az, hogy a

hívek azt fogadják el, amit az egyház eléjük ad szabályosan, törvényesen. Ha odaállunk eléjük liturgikus öltözékben, és megmagyarázzuk, hogy ezt a püspök engedélyével tehetjük, semmi fönnakadással sem találkozunk. Sikereim egyikével hadd dicsekedjem el! A gyülekező betegek közt egyszer csak ismerős apácát fedeztem föl, akivel pár szót váltottunk is, örült nekem, ám hamarosan megkérdezte, ki fog most misézni. Neki is elmondtam, amit ilyenkor szoktam, s nem is volt semmi kifogása, csak magához hívott, és megsúgta, hogy akkor, ne haragudjak meg, de most inkább nem áldozik, mert nem tudott erről a lehetőségről, s egy rendtársa be fog jönni hozzá az Oltáriszentséggel. Egészen természetesnek tartottam ezt a magyarázatot, elkezdjük az imádságot. A Miatyánk után körbejártam, mindenkivel kezét fogni. Akkor a nővér megint odasúgta: „mégiscsak szeretnék most áldozni”. Igen nagy öröm volt nekem, hogy ebben a sok szenvedést átélt szerzetesnőben az igeliturgia alatt fölébredt a vágy a szentáldozásra.

Talán idetartozik az is, hogy nekünk, nőknek, sosem volt választásunk. Sosem kérdeztek meg minket, tényleg kizárólag férfiatól akarunk-e tanulni, csakis férfiaknak akarunk-e gyónni. Mert én bizony szívesebben gyónnék egy nőnek, de hallottam így nyilatkozni férfiakat is, még szerzetes papot is.

– Még egy utolsó kérdés. Több mint tíz éve ismerlek. Figyelem csöndes, kitartó, sokféle egyházi szolgálatot. Mindig ott vagy az oltár közelében, bár többnyire kívülről tekintesz befelé sóvárogva. Úgy látom, hűségesen vársz, és elvégzed mindazt, amit – elnézést, hogy így mondom – sokszor kegyként megengednek neked. Éppen e minden ellenére csöndes hűségből tudom, hogy neked tényleg papi hivatásod van. Mások már rég feladták volna. Tudom azt is, hogy a krónikus paphiány mellett miért kell az egyháznak megsebeznie Isten ilyen választottait. És azt is tudom, hogy igazán jó pap lennél. Jó néhány érvényes fölszentelt, kiváltságaira büszke férfiúnál sokkal jobb. A hivatás és a hűség mindennapos konf-

liktusa komoly sebeket okoz, és ahogy magad is mondd, mindennapos lelki harc. Hogyan hat ez az Úrral való kapcsolatra, a lelki életedre? Hiszen minden papi hivatás fundamentuma az Úristennel való szoros kapcsolat, lelki egység, harmónia, a Vele és Benne élés. Hogyan jelenik meg mindez a Ti legbensőbb személyes viszonyotokban? A megváltoztathatatlan, a kőbe vésett valóság: hogy bár rajtad kívül álló okok miatt, de soha nem lehetsz pap. Tudom, ez nagyon kemény benső ügy, annyit mondj róla, amennyit lehet.

– Évekig perlekedtem Istennel. Ma már nem. A mindennapi kín, a be nem teljesülő hivatás kínja nagyon erősen emlékeztet a keresztre feszítésre. Tudom, hogy így kell beteljesednem. A többit pedig Istenre bízom. Természetesen nagyon várom a Jézussal való találkozást odaát. Ettől azt is remélem, hogy meg fogok majd érteni mindent, azt is, miért szánta nekem ezt az utat. Így már nem lesz mit kérdeznem tőle. Addig pedig megpróbálom a papságnak azt a másik oldalát megvalósítani, amit Jézus is megvalósított. Az áldozatbemutatás helyett áldozattá lenni. Ha sikerül, akkor nem lesz hiábavaló az életem. Papi életem.

Most sem akarok mást, mint belesimulni Isten akaratába. Naponta fölszítani magamban azt a szeretetet, amelyet ő kezdett el valamikor. Szüntelenül és intenzíven válaszolva arra a hívásra. Őt követve, naponta fölveszem a be nem teljesülő hivatásom keresztjét.

SZEMLE

Oroszország vallási helyzete

A *Herder-Korrespondenz* német nyelvterületen kívül szívesen tekint keletre és nyugatra egyaránt. Ez évi februári számában Oroszország vallási helyzetéről közöl egy hosz-

szabb beszámolót „Nem hívők, de nem is ateisták” címmel.

A kommunista kormányzat által folytatott sok évtizedes válásüldözést 1987-ben „hivatali rendelettel” megszüntették. Ezt kiegészítette egy 1990-es törvény, amely a vallásos hit szabadságát biztosította. A látogatók előtt feltűnnek az újonnan restaurált templomok. Régi fényében építették újjá Moszkvában a Sztálin által felrobbantott „Krisztus-Megváltó” templomot is. A könyvesboltokban Bibliát is árulnak, nagy ünnepnapokon a forgalmat egyes helyeken egyházi körmenetek miatt időlegesen elterelik. Jelcin elnökről kép készült, egy ortodox katedrálisban istentiszteleten vesz részt, és gyertyát tart a kezében. Egy utolsó adat: 1986-ban 6794 egyházközséget tartottak nyilván, 1990-ben közel tizenkétezeret.

Ugyanakkor – főként Oroszország keleti és déli részeiben – az iszlám vonz nagy tömegeket. Különböző keresztény és nemkeresztény szektáknak is szinte bűvös vonzereje van. Az ortodox kereszténység vezetői már 1993-ban tettek kísérletet arra, hogy a „nagy vallásszabadságot” ígérő törvényt változtassák meg, így biztosítsák a keleti kereszténység vezető szerepét. Az eddig elnyomó államhatalomtól most hatalmi védelmet kértek, úgy, ahogyan ezt a védelmet cári időkben élvezték. Jelcin elnök csak 1997-ben volt hajlandó a közben többszörösen módosított törvényt aláírni. Ez kimondja, hogy tel-

jes tevékenységi szabadságot csak azok a vallásos közösségek kapnak, amelyek legalább 15 éves múltra tekintenek vissza.

Ezen az alapon érthető, hogy az ökumenizmus minden formája gátakba ütközik. Érdekes többek között egy 1995-ben megjelent könyvre hivatkozni. „Oroszország töviskoronája” címen jelent meg, írója (O. Platonov) Szentpétervár pátriárkájának ajánlotta. Két gondolat a könyvből: „Az ökumenizmus olyan mozgalom, amely mögött a Sátán áll”. „A történet tudósok jogosan állítják, hogy az ökumenizmust az ortodox egyházak megsemmisítése érdekében hozták létre, pedig egyedül ez az egyház őrzi az igaz hitet, amelyet a többi, önmagát kereszténynek nevező egyház teljesen elveszített.”

A *Herder-Korrespondenz* egy – 1997 júniusában közölt – szociológiai vizsgálat eredményére hivatkozik. Eszerint a lakosság másfél-két százaléka gyakorolja vallását. Ennek ellenére „...az a meggyőződés él szinte mindenkinben, hogy Oroszország történelmi, kulturális folytonosságát elsősorban az ortodox egyháznak köszönheti.”

Ugyanakkor egy különleges ökumenikus munkáról értesülhetünk (*Neue Zürcher Zeitung*, 1998. január 5.): a monoteista vallások közötti értés és megértés szolgálatában áll

Világvallások párbeszéd-kultúrája

a, szinte kizárólagosan iszlám vallású Jordánia fővárosában, Ammanban egy intézet, a „Royal Institute for Inter-Faith Studies”. A „királyi” inkább jelzős szerepű, mert alapítója ugyan Hasszán trónörökös, de működését tehetős arabok adományai teszik lehetővé. Zsidó, keresztény és iszlám tudósok jönnek az intézetbe, amely elsődleges feladatául a „párbeszéd kultúráját” és a „beszélgetés művészetét” jelölte meg.

Kamal Szalibi professzor, az intézet igazgatója a maguk elé tűzött célról beszél: „Intézetünk segítséget nyújthat a társadalomnak, hogy felfedezze az együttélés útjait, lehetőségeit. Az egymásra találás számára olyan atmoszférát biztosítunk,

amelyben a korábban ellenségeskedők beszélni, beszélgetni tudnak egymással." Az igazgató mindent megtesz, hogy a napi politika témái ne zavarják a szemináriumokat és a munkaheteket. Nem utolsósorban azért, hogy az intézetet ne lehessen politikai célkitűzések igájába vonni. Persze érzékenyen kell mindenre figyelni. Az elmúlt évben például lemondtak egy konferenciát, amelyet „Félelem a békétől” címmel kezdtek szervezni, mert az arab-zsidó feszültség abban az időben (újra) kiéleződött. 1996-ban viszont egy találkozó – „Az erőszakmentesség jelentősége a mai Közel-Keleten” – nagyon jól sikerült.

Álljon itt a szervezők néhány gondolata. „Azt szeretnénk elérni, hogy azok, akik itt élnek, egymásban ne csupán ellenséget lássanak, hanem olyan embereket, akik hozzájuk hasonlóan sokat szenvedtek.” – „Nem elég, ha megismerjük egymást. Mindaz, ami Ruandában és Boszniában történt, figyelmeztető jel számunkra: ezek a népek és vallási közösségek évszázadok óta éltek egymás mellett, ismerték egymást – de mit ért mindez?”

Az intézet eddigi története során akadémiai szintű beszélgetésekről, találkozókról, őszinte, de tudományos szintű eszmecserékről gondoskodott. 1999-ben azonban programot indítanak Jordánia, Izrael és a palesztinai arab iskolák növendékei számára. A 12–18. életévük között ismerkedjenek meg a környezetükben található másik vallással. Keresztények, zsidók és mohamedánok videofilmeket készítenek saját életükről, s mindez Internetről lehívhatóvá válik. A program vezetői óvatosan haladnak előre. Egyelőre csak a drága privát iskolák növendékeiről van szó. „Valahol el kell kezdenünk. Ezeknél az iskolásoknál reméljük, hogy tolerancia-nívójuk magasabb szinten áll. A három országban élő tömegek még éretlenek arra, hogy ilyen oktatást elviseljenek... Talán, majd ha egyszer béke lesz, nyugodtabb lesz az atmoszféra.”

Más téma: a munkanélküliek és az egyházi-lelkipásztori felöltség. Még a leginkább megkímélt államban, Svájcban is 6% körül mozog a munkanélküliek száma. Né-

Hans-Joachim Sander:
Munkanélküliség

metországban ennek kétszerese, ami – tekintettel az egyenlőtlen elosztódásra – azt is jelenti, hogy egyes vidékeken felülmúlja a 20%-ot. (Számuk legutóbbi statisztikai jelentés alapján 4,8 millió.) Rendkívüli gondot jelent ez a tény – elsősorban a kilátástalansággal küzdő fiatal nemzedékről van szó – az államvezetésnek és a terheket viselő népnek egyaránt. Rövidtávon megoldhatatlannak tűnik, hiszen (ha csupán az említett két országra figyelünk) 1997-ben annak ellenére, hogy növekedett a termelési- és export-volumen, növekedett a munkanélküliség is. „Munkahelynélküli” vagyok, vallotta egy fiatal mérnök. Munkahelyén a munka mennyisége növekedett ugyan, de a szükséges munkaerő-létszám csökkent. A gépek (nem utolsósorban a számítógép) sok kézi- és agymunkát tesznek fölöslegessé.

Hans-Joachim Sander meglepő módon közeledik ehhez a témához (*Diakonia*, 1998. Január, 33-39. o.) Írása címét kibővítve – némileg magyarázva – így fogalmazom meg: „A munkahely nem csupán munkát és keresetet biztosít, hanem életkeretet is teremt. Megfigyelhető, hogy a munkanélküliség az érintettekben sokszor drámai erővel csökkenti a beszéd-készséget, azt, hogy valamiről valakivel beszélni tudjanak.” Ezt a helyzetet méri fel Sander, s keresi annak lehetőségét, mit tehetnének itt az egyházak.

„Akinak nincs tovább munkája, az nem csupán hivatását veszítette le, hanem mindennapi életének normális ritmusát is. Megszokott kapcsolatainak szociális hálójá több helyen kilyukad; életét új formába kell terelnie, nem utolsósorban a jelentkező pénzügyi gondok miatt. Aki 'kirepült' a munkahelyről, elveszíti lassan azt a tudatát, hogy egyáltalán szükség van még rá.”

Ebben a nagy nyomásban a beszédkésztség is változik. „Ami eddig magától értetődő volt, annak most nincs jelentősége. Élete nem felel már meg a tényeknek – annak a világnak, amelyre (amíg volt munkája) specializálódott a nyelve.” Különös megfigyelés, folytatja a szociológus, hogy a szabadidő növekedésével nem jár párhuzamban az olvasási készség növekedése. Napról-napra „eltöltődnek” az órák, inkább kevesebbet olvasnak, mint eddig.

Ez a néhány adat is jelzi, hogy milyen emberi vészhelyzetek alakulhatnak ki a munkanélküliek világában. „Az evangelizáció egyik alapfeladata lenne, hogy az egyház a munkanélkülieknek segítséget nyújt ahhoz, hogy emberhez méltó életbázisukat ne veszítsék el. Az utak és lehetőségek alapján véve készen vannak, csupán ki kellene ezeket használni. Elsősorban nem karitatív akciókról, vagy vigasztaló-oktató pásztorlevelekről van szó, inkább egy újfajta közösségről. Meg kell találni a liturgia megfelelő nyelvét. Munkanélküliek részvételére épített istentiszteletek vallásos jellé tehetők.” Ezekből új munkahelyek persze nem teremődnek, de legalább lehetőséget nyújtanak ahhoz, hogy „szóvá tegyék” azt – helyzetüket, gondjaikat, reményüket és reménytelenségüket, a munkanélküliség miatt támadt családi feszültségeiket – aminek szavait és nyelvét a legtöbb érintett olyan nehezen tudja megtalálni.

Azok, akiknek sikerült a nyelvbörtönből kiszabadulni (vagy akik ilyen nyelvbörtönbe még nem jutottak be) az istentiszteletek közreműködői lehetnek. A munkanélkülieknek saját munkanélküliségükről mondott szavai itt egy új szemléletmódot éleszthetnek fel. Sok minden – például a munka emberi értéktartalma, munkalehetőségeket teremtő társadalmi-gazdasági rend – kerülhet szóba. „Az evangélium éltető erejébe vetett hit kérdése, ha az egyháziak intézményesen segítséget nyújtanak. Teremtsék meg ezért annak lehetőségét, hogy a munkanélküliek liturgikus keretben vagy azon kívül találkozzanak, s ne csupán keserveikről beszéljenek!”

Hans Waldenfels jezsuita, a bonni egyetemen 1977 óta a vallásbölcselet és a nem-keresztény vallások teológiájának professzora. A *Christ in der Gegenwart* 1998 márciu-

Hans Waldenfels:
Egyházkép

si száma egy vele folytatott rövid beszélgetést közöl. Ezt még rövidebbre fogom, s csak két kérdésre adott válaszát fordítom le:

Kérdés: „Mi tetszik Önnek az egyházban?”

Waldenfels: „Hálás vagyok azért, hogy a zsinat előtti egyházat ismertem, s papi szolgálatomat a II. Vatikáni Zsinat kezdeti időszakában – XXIII. János pápa halálának évében – kezdhettem el. Ez sok mindent tesz viszonylagos értékűvé, de élesíti szemeimet ahhoz is, hogy lássam, mi az, ami maradandó az egyházban. Nagyon jelentős számomra, hogy az anyanyelv értethetővé tette a liturgiát, de az is, hogy milyen nagy erővel növekszik az egyházban a közösség tudata. A liturgiában a szó és szentségi cselekmény egysége közelebb hozta egymáshoz Németország két nagy egyházának istentiszteletét. A katolikus liturgiában csökkent a hitvédő (apologetikus) jelleg. A biblikus tudatot, az ökumenikus nyitottságot, az egyházon belül érzett szabadságérzetet tovább kell táplálni abban a nemzedékben, amely a zsinat után nőtt fel, amelynek azokkal az évekkel kapcsolatban lassan nincs kortárs-élménye.”

Kérdés: „Mi nem tetszik Önnek az egyházban?”

Waldenfels: „Az a féltékenység, ahogyan egyházi vezetők bizonyos mai jelenségekre reagálnak. Az sem tetszik, hogy az egyházkormányzás teljhatalmát gyakran összetévesztik a hatalommal, így a hierarchikusan szervezett egyház konkrét tetteiben alig tűnik elő a szolgálat szelleme. Azt sem szabad többé megkérdőjelezni, hogy a II. Vatikáni Zsinat az egyházról szóló tanítását (*Lumen gentium*) az Isten népével kezdte: a nép görögül 'laos', ebből képződött a 'laikus' szó.” Magyarul: az egyháztan a „laikusokkal”, a néppel kezdődik.

**Johannes Gründel:
A püspökök önállóak**

Johannes Gründel katolikus pap, lelkipásztor, a müncheni egyetem teológiai fakultásán harminc éven át, 1968-tól 1997-ig a morálteológia professzora volt. Egy politikai,

gazdasági és kulturális hetilapban most egy írása jelent meg „A püspökök önállóak” címmel (*Die Zeit*, 1998. Január 29.). Írásra az készítette, hogy a német püspöki kar elfogadta II. János Pál pápa utasítását: továbbra is fenntartja ugyan a terhesség megszakításra vonatkozó (más állami és felekezeti szervezetek mellett) évek óta működő tanácsadó fórumait, de a jelentkező terhes nőknek nem ad igazolást arról, hogy ilyen beszélgetésen vettek részt. Ez utóbbi megszorítás indoka, hogy a résztvevők ilyen igazolással fölszerelve kérhették az abortuszt. Ebben viszont egyháziak nem vállalhatnak felelősséget.

Gründel professzor részletesen tárgyalja a tényeket, a különböző lépések történetét, a pro és kontra indítékokat – elősorban lelkipásztori szempontból. Fejtegetéseiből egyetlen – teológiailag a keresztény ókortól kezdve biztosított – állásfoglalást mutatok be. Azt a kérdést teszi fel önmagának, hogy megtörténhetett volna-e, hogy a püspökök testülete saját eddigi meggyőződését követve, az érintettek érdekében nem veti magát alá a pápa irányelveinek.

„Ez lehetséges és megengedett lett volna. Nem csupán a püspökök testülete, de egy-egy egyházmegyes püspök sem áll a pápa tekintélye alatt abban az értelemben, hogy kizárólag a pápai döntések végrehajtó szerve lenne. Minden püspök a rábízott egyházzrész vezetője, de ezt a 'rész' nem lehet a nagy egyház valamiféle alkerületének tartani, mint ahogy az egyetemes egyház sem úgy jön létre, hogy részegyházak szövetkeznek. A püspökök önállóságát a II. Vatikáni Zsinat egyértelműen kiemelte: 'A püspökök a rájuk bízott részegyházakat mint Krisztus helyettesei és küldöttjei vezetik...' Nem nevezhetők a római püspök képviselőinek. Mindegyik saját hatalma alapján kormányoz.”

Gründel professzor ezzel kapcsolatban kiemeli még a következőket: „Az egyházmegyes püspökök önállóságának megfelel az a tény, hogy sok esetben csak helyileg lehet megítélni, mi az, ami lelkipásztori szempontból szükséges. A túlerőltetett centralizmus ezt lehetetleníti.” Jó néhány példát lehet erre felhozni csupán az elmúlt évtizedek történetéből. A német püspökök a „*Humanae vitae*” körlevéllel (1968) az elváltakra vonatkozó lelkipásztori gondoskodással (1994) kapcsolatban jelezték, hogy felelős döntésre kell vállalkozniuk. „A legfelső, római egyházi vezetés azonban rosszallását fejezte ki”, s az utóbbi témakörben a közös körlevelet szerkesztő három püspököt (Lehmann, Seier, Kasper) Rómába rendelte. „Így már érthető, miért nem kapott eddig Karl Lehmann mainzi püspök bíborosi kinevezést, pedig több mint tíz éve rendkívüli képességgel áll a német püspöki kar élén.”

A tanulmányban Szent Ágoston sokat idézett kérése olvasható: „in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas” – egység uralkodjon mindabban, ami szükséges – szabadság ott, ahol nincs bizonyosság – minden esetben legyen mérvadó a szeretet.

(Összeállította: Dévény István)

Amikor a helyi egyházi könyvesboltban a Horányi Özséb – Tamás Pál-féle „Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon” című kötet után érdeklődtem, az eladó Mária-jelenésekről szóló könyvet ajánlott helyette, mondván, a keresett kötetben „túl sok az adat”. Megnyugtattam a könyvárust, hogy én „szeretem az adatokat”, s így hozzájuthattam a könyvhöz.

A tanulmánygyűjtemény tulajdonképpen egy szociológiai felmérés körüli vitát mutat be, ahol vannak a diskurzust jobban, illetve kevésbé gazdagító hozzászólások. A felmérést 1995 tavaszán készítették a MKPK kérésére abból az indokból, hogy nemcsak a Szentírásra, Szentagyományra, hanem

Az egyház hazai mozgástere

az idők jeleire is figyelnie kell az egyháznak. A főbb kérdések, amelyekre választ kerestek: a mai magyar társadalomban melyek azok a konfliktusok, amelyek kezelésében az egyház szerepet vállalhat, mely területen vár segítséget a társadalom az egyháztól, illetve hol ütközik ellenállásba, ahol pedig „nagyobbak lennének az ambíciói”.

Nem hozott meglepetést a vizsgálat abból a szempontból, hogy kimutatta: míg a hittel kapcsolatban a megkérdezettek többsége pozitív választ ad (vallásos a maga módján 67,7%), addig az egyházak, mint társadalmi szervezetek elszigetelődtek (13,1% követi őket). Az egyházas hívők közt nagyobb arányban fordulnak elő az alacsony iskolai végzettségűek, a kisjövedelműek és az idősek. Mindezt nagyjából eddig is tudtuk a korábbi felmérésekből. Ami új területe a kutatásnak, hogy kiderült, a társadalom két területen szán fontos konfliktusoldó szerepet az egyháznak. Az egyik az a szféra, melynek közvetlen vallási elemei vannak (pl. vallásos-nem vallásos, keresztény-zsidó, katolikus-protestáns ellentét), a másik terület, ahol az egyén helyzete és esélyei keltenek indulatokat, indukálnak konfliktust (szegények-gazdagok). Ugyancsak sokat vár az átlagember az egyháztól a szociális gondoskodás terén (szegények, öreggondozás, menekültek). Ugyanakkor a nem vallásosak, a magukat ateistaként definiálók drámai mértékben utasítják el, hogy az egyház tovább növelje pozícióit az alap- és középfokú oktatásban. A kulturális missziót ők csak a „puhább” területen nézik jó szemmel, mint például az ifjúsági mozgalmak és a kulturális intézmények. Ami igazán érdekes, hogy a felmérés rákérdez arra, vajon a válaszadóknak vannak-e személyes tapasztalatai az egyház ilyen tevékenységeiről, s kiderül, hogy nincs. Vagyis az emberek a média-közlemények és a saját sztereotípiáik alapján ítélték a fenti kérdésekben. Mindebből az egyház számára annak kellene következnie, hogy kidolgoz egy új kommunikációs programot. (Ezt a következtetést a felmérést értékelő Tamás Pál szűri le.)

A hozzászólók egy csoportja (Bábel Balázs, Tóth Károly, Mirk István) eleve elutasítja a szociológiai szempontú felmérést és elemzést. Szerintük az egyház működése a misztikum területé-

re tartozik. Nem ért egyet Schlett István sem a szociológiai alapú megközelítéssel, de ő legalább ajánl helyette mást, a „katolikus politológiát”. Fontos észrevételeket tesz a felméréssel kapcsolatban András Imre, amikor felhívja a figyelmünket, hogy az emberek az öt feszültségekkel legkevésbé terhelt területen szánnak szerepet az egyháznak a konfliktuskezelésben. Vagyis komolyabb problémákkal eszükben sincs az egyházhoz fordulni segítségért. Nagyon őszinte az a következtetés is, amit ebből levon: „Szívleljük meg a lesújtó ítéletet! ... Ha többre vagyunk képesek, azt bizonyítanunk kell!”

Külön figyelemre méltó Nagy J. Endre írása, aki eszmetörténeti háttérrel ad. Példákkal bizonyítja, hogy a „modernizáció, pluralizáció és a vallásosság különböző síkon és időben zajlik, s különböző ciklikusság érvényes rájuk” (162p.) A modernitás és a szekularizáció nem feltétlenül jár együtt, s az utóbbit nem tekinthetjük visszafordíthatatlan folyamatnak. Tomka Miklós írásában a mostani felmérés eredményeit veti össze korábbi vizsgálatokéval, s próbál – ahol lehet – tendenciákra rámutatni. Míg egyházi oldalról Lukács László az eddigi egyházmegyei zsinatok eredményeivel és programjával veti össze az új adatokat.

Összefoglalásul a kötet zárszavában Tamás Pál azt írja: a kelet-európai egyházak előtt álló kihívásokat négy probléma köré lehetne csoportosítani. „Hogyan képesek a politikai pluralizmus kérdésének, az eszmék kompetitív szabadpiacának, a megbomlott miliő és az intézményi folyamatosság kérdésének megfelelni?” A vitacsokorba gyűjtött tanulmányok egy része azt sejteti, sokakat már a kérdésfelvetés is meglep, s van akit ez a meglepetés elgondolkodásra, s van akit a kérdés elutasítására sarkall. (Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon. Szerk.: Horányi Özséb, Vigilia Kiadó, Bp. 1997. 360 oldal 980 forint)

(Összeállította: Andok Mónika)

Vallásról, hitről a tv-ből

Szerkesztőségünk körkérde-sel fordult a magyar televí-zió-csatornák vallási műsora-inak szerkesztősegeihez az-zal a céllal, hogy bemutas-suk, ma hányféle, milyen jellegű és célú egyházi műsorok ké-szülnek. Valamennyi adót megkerestük. Válasz az MTV 1-től, a Duna Tv-től és Tv2-től érkezett. (Vallási műsort sugároz még az RTL Klub is, de ők – ígéretük ellenére – nem küldték el szerkesztőségünkhöz műsoraik leírását, így, ezen a csator-nán futó programokról nem tudunk felvilágosítást adni.)

Egyházi műsorokat szervezett formában 1990-től készít és sugároz az MTV1. 1990 előtt egyházi témájú adás csak a kü-lönböző művészeti sorozatokban kaphatott nyilvánosságot. Így pl. a „Magyarország műemlékei” az egyházi műkincseket mutatta be, vagy a „Janus” tulajdonképpen egyházművészeti híradó volt, a Zenei és Kulturális Főszerkesztőség műsorai-ban pedig rendszeresen kaptak helyet egyházi zeneművek, kórushangversenyek. 1988-tól nézhető a karácsonyi éjféli mi-se a Magyar Televízióban.

1990. január 15-étől az MTV1 és a történelmi egyházak által aláírt dokumentum szabályozza a műsoridő arányait, rend-szerességét és időtartamát.

Az első évben közvetítettek először szentmisét, és előadás formájában II. János Pál karácsonyi köszöntését Rómából, az „Urbi et Orbi” áldást. 1992-ben indult, eddig több mint 100 adást ért meg a „Kánon” című sorozatműsor, mely a kisegy-házakat és a vallási közösségeket bemutató céllal közvetített dokumentum- és portréfilmeket. (78 bejegyzett egyház és fe-lekezet van ma Magyarországon.) Az MTV1 a továbbiakban egy Bibliához kapcsolódó vetélkedősorozatot és egy „Humor a Bibliában” címmel induló műsort tervez.

Az 1990-es évi 2600 percről 1997-re 8000 percre nőtt a Val-lási és Egyházi Műsorok Szerkesztőségének műsorideje.

A szerkesztők a következőkben adják meg a műsorok cél-ját: a különböző egyházak életéről, működéséről kívánnak tá-

jékoztatást adni, a vallásos életszemléletet szeretnék bemutatni, és a felekezetek tanításaiban meglevő értékrendet akarják ismertetni.

A Médiakutató Iroda és az AGB Hungary mérései szerint az MTV1 vallási és egyházi műsorainak nézői 380.000 és 520.000 között mozog. Ennél magasabb egy mise vagy istentisztelet nézőinek a száma (800.000-1.200.000).

A szerkesztőség műsorainak nézői többségükben 40 évnél idősebbek, közülük is a nők vannak többen. Lakóhely szerint nincs jelentősebb eltérés. A prágai Eurovíziós Konferencián, az EBU vallási szekciójának (1997.okt.) összesítése alapján 21 ország vallási műsoróráinak mennyiségében az MTV1 a 8. helyen áll, megelőzve pl. a BBC, a holland NCRV vagy a német ZDF adókat. A műsortípusok számában (8) a lengyelekkel együtt vezeti a mezőnyt!

Az MTV1-en jelenleg a következő egyházi műsorok tekinthetők meg:
Periodikus műsorok:

„Engedjétek hozzám...” (katolikus gyermekhitman) hétfő, 18.00 – 7'

„Katolikus Krónika” kedd, 18.00 – 20'

„Útmutató”, „Tanúságtevők”, „Kánon” dokumentumfilmek
szerda, 18.00 – 25'

„Az utódok reménysége” (zsidó felekezeti műsor) csütörtök, 18.00 – 20'

„Jó reggelt adj, Istenem!” (protestáns ifjúsági műsor) szombat, 8.00 – 8'

„Így szól az Úr!” (katolikus Biblia-magyarázat) vasárnap, 8.00 – 6'

„Örömhír” (a protestáns egyházak műsora) vasárnap, 15.35 – 20'

Egyedi műsorok:

Mise és istentiszteletek közvetítése (évente 20 alkalommal)
vasárnap, 11.00 – 60'

/de: a görög katolikus mise 70', vagy pl. a „Szent Jobb” – körmenet 110')

Kapcsoljuk Rómát! (A pápa húsvéti és karácsonyi üzenete) 12.00 – 2x35'

Vallási és egyházi műsorok Európa közszolgálati TV adáin (1997-ben, óránként. Forrás: "EBU Religion '97 Prague, 22-25 October 1997")																									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.				
	RTP	RNTC	TVP	TVE	FRA2	RAI1-2	ORF	MTV	PBS	SVT/STV	BBC	NCRV	SVT	ZDF	RTE	DRTV	NRK	CTV	ESTV	CBC	BNT				
Műsor típusok	portugál	román	lengyel	spanyol	francia	olasz	osztrák	magyar	málta	szlovák	brit	holland	svéd	német	ír	dán	norvég	cseh	észti	ciprusi	bolgár				
1. Isteni szolgálat	130	225	30	x	58	104	x	20	60	31	30	13	60	403	45	33	28	10	9	9	24				
2. Média		375	8		23	12	x	15		4		52	45	245	5			4	85						
3. Vallási hírek	78	25	125	x	23	24	x	15		225				13											
4. Információ	25	575	50		23		x	15	39	155	14	12			3		3		115	6					
5. Dokumentum	26	325	5	x	28	4	x	25		156	21	6	9	22	15	9	10	32		10					
6. Film							x	20	10																
7. Dráma (tv-játék)			20				x				1		05				02								
8. Gyermekműsor			25				x	20		56					13					1					
9. Zenei műsorok		175						3	13		31	10	10			10	10			2					
10. Stúdiobeszélgetés											3	02			6		02								
11. Egyéb		11	50							24	13			6		20									
Összesen:	259	2035	2005	156	155	144	138	133	122	1182	113	932	84	8375	753	72	514	46	29	28	24				

1992 decemberében kezdte meg működését a szintén közszolgálati feladatokat ellátó Duna Televízió. Az adó Vallási Műsorok Szerkesztősége így adta meg programjuk általános célját: „A ma embere kétségbeesetten keresi lelki, kulturális, etnikai gyökereit. Úgy tűnik, hogy egy manipulatív világban, ahol éppen a televízión keresztül az értékek leépítése valósul meg a leginkább, a vallási műsorokra hárul az a feladat, hogy kiutat mutassanak a mindenütt jelenlévő konzumkultúra béklyóiból.”

Az alábbiakban az ezen a csatornán jelenleg rendszeresen jelentkező műsorok rövid leírását közöljük, a Duna Tv által adott adatok és gondolatok alapján.

I. Csütörtökönként 15.50-kor (ismétlés vasárnap 7.05-kor) váltakozva havonta, kéthavonta, negyedévenként:

„Európa hite” (Jövők keresztény szemmel) – kéthavonta

A stúdióbeszélgetések keretében a hit és a társadalomtudományok szemszögéből Európa épülését vizsgálják a műsor készítői.

„Élő forrás” (katolikus műsor) – havonta

A televíziós folyóirat célja a katolikus egyház sokszínű életének megjelenítése. Hiteles, példaértékű személyiségeket és különböző szociális és karitatív kezdeményezéseket kívánnak bemutatni a szerkesztők.

„És múlnak az évek” (Időskorúak műsora) – kéthavonta

Az öregedés sokak által megjárt „arany útját” szeretné bemutatni a műsor olyanok megszólaltatásával, akiknek élete valamilyen szempontból vallásos és nem vallásos emberek számára egyaránt példaértékű lehet.

„Figyelj!!!” (fiatalok műsora) – havonta

Az ifjúsági magazinműsor a ma élő fiatalok jelentősen megváltozott életkörülményeit szeretné feltérképezni; egy-egy kérdés, probléma körüljárásával segítséget kíván nyújtani a felnőtté válás folyamatában.

„Ha ketten vagy hárman...” (családi műsor) – kéthavonta

Egy-egy figyelemre méltó hívő család harmonikus életét bemutató portréműsor.

„Halld, Izrael!” (zsidó vallási műsor)

A hit és a kultúra fényében tárja fel a műsor a zsidóság meggyőződését, reménységét, a múlt örökségét.

„Szegletkő” (protestáns műsor) – havonta

Televíziós folyóirat, mely a protestáns történelmi felekezetek életének eseményeit követi nyomon.

II. Istentiszteletek közvetítése, vasárnap 10.00 és 12.00 óra között – havonta 60 perc

A Kárpát-medencében élő történelmi egyházak templomaiban tartott miséket, istentiszteleteket közvetítik.

III. 15 percben szombatoként kéthetente katolikus vagy protestáns egyházi híradó, ismétlés: vasárnap 7.40-kor

„Élő egyház” (katolikus híradó) – 14.05-kor

A katolikus egyház aktuális eseményeiről számot adó híradó.

„Protestáns világ” (protestáns híradó) – 14.15-kor

A protestantizmus kárpát-medencei aktuális eseményeit mutatja be.

IV. Vatikáni Rádió hétfőtől péntekig 7.45-8.00, szombaton és vasárnap 6.45-7.00

Az adás a Vatikáni Rádió előző napi esti műsorát ismétli meg.

1997 őszén két új magyar adó kezdte meg működését. A TV2 kereskedelmi televízió egyik közszolgálati műsorát mutatjuk be. Az ökumenikus vallási magazin címe: **„Hűséges az Isten”**, minden vasárnap 12.00-kor jelentkezik 26 percben. Hangsúlyt fektet az aktualitásokra, a hazai és a határon túli vallási életre. Figyelemmel kíséri, hogyan alakul a vallás és az egyházak szerepe Európa társadalmi életében. A kultúrtörténeti és szociológiai rovatokkal a nem hívő nézők érdeklődését is fel kívánja kelteni a műsor. A szerkesztők leírása alapján a műsor nem hitelveket akar újra megfogalmazni, hanem elsősorban szociális kérdésekkel, karitatív és missziós tevékenységgel, valamint az oktatás bizonyos problémáival, és hi-

teles emberek megismertetésével kíván foglalkozni. A műsor nézettsége az AGB Hungary adatai alapján az elvárt 3% (350.000) felett van.

A televízióadók szerkesztőit leginkább az a kérdés foglalkoztatja, ismerik-e eléggé nézőik véleményét, szokásait, nézeteit, nehézségeit, örömeit. És ismerik-e mindezeket az egyházak?

Valóban, nem könnyű megválaszolni ma azt a kérdést, hogyan lehet megszólítani azokat, akik vallásosnak tartják magukat.

(Összeállította: Békési Eszter)

FOLYAMATOK

1% egyház-finanszírozás – „Így kell megcímezni a borítékot” – olvashattuk január közepétől azokon a szórólapokon, amelyeket a templomokból ingyen magunkkal vihattunk. A szórólap sorai között a következő félreérthető mondat bújta meg: *„Az állampolgárok felajánló rendelkezései alapján összegyűlt összeg az állami támogatásokat helyettesíti majd”*. Mit jelent ez a mondat? Aki nem gondolja azt, hogy az MKPK gazdasági főkönyvelőjétől megkérdezze: Önök azt akarták leírni, hogy az egyházak jövő évtől nem kapnak állami támogatást? – annak csak ennyit: 1999-től állami támogatás nincs, csak a mi 1%-unk lesz, ebből kell eltartanunk egyházunkat. Az idézett mondat mégis más információt hordoz, és ezt mindazok sejtették is, akik kicsit jobban odafigyeltek a múlt év végi egyház-finanszírozási vitákra. Az MKPK főkönyvelőjének azt a kérdést tettük fel: nem gondolja-e, hogy félreérthető az előbb idézett mondat, hiszen a

megállapodások szerint az állam az átmeneti időre, 4-5 évig garantálja, hogy az egyházak megkapják a korábbi forrásokat, vagyis kiegészíti az állampolgárok felajánlásait a megszokott keretösszegig? A főkönyvelő a következőt válaszolta: hogyan írhattuk volna le azt, hogy 4-5 év múlva szűnik meg a támogatás? Közzolgálati célokra normatív állami támogatás lesz, de a hitéleti működésre (pl.: hitoktatás, templomok, szerzetesházak fenntartása és építése) nincs elég pénz, ezért van különösen is szükség a hívek 1%-ára. Tehát a tájékoztató szándékú mondat csak félig-meddig szólt arról, amiről valójában szó van. Tényszerűbben így áll a dolog: az egyház-finanszírozás forrásai – az átmeneti időt leszámítva – változni fognak, az állam a hitéleti kiadásokhoz egyre kevésbé akar hozzájárulni, viszont *„az egyháznak minden fillérre szüksége van”*, ezért használjuk ki az SZJA 1%-ának felajánlási lehetőségét, hiszen egyházunkat hamarosan nekünk kell eltartanunk. Az

illendőség kedvéért jegyezzük meg azért azt is, hogy a megállapodások szerint az egyházak négy évig még megkapják az SZJA 0,5 százalékát, többlettartalék esetén a „haszon” is az övék marad. Az állami kiegészítés pedig az áttulások számának és nem az összegének arányában folyósítandó. Egyébként a katolikus egyház ezen a ponton 1,7 milliárd forint *minimumösszeghez* ragaszkodott, amit sikerült is elfogadtatnia. (Ef) ■

✓ Kétkamarás parlament

Többen méltányosnak tartanák, ha az Országgyűlésben képviseletet biztosítanának a történelmi egyházak számára kétkamarás parlamenti formában. Az elmélet szerint ez úgy működne, hogy a második kamarában kapnának helyet az ún. korporatív szervek, melyek egy-egy réteg (pl. egyház, szakszervezet, kisebbségek, szakmai, tudományos szervezetek) érdekeit képviselik, illetve bizonyos erkölcsi értékrend alapján próbálnak hatni a társadalomra. Tehát egyfajta kontrollja lenne ez a parlamentnek. Katolikus részről Gyulay Endre püspök úr képviseli ezt az álláspontot. Az elképzelések szerint az egyházi képviselő nem feltétlenül egy-

házi személy lenne (hiszen ehhez vatikáni engedély kellene), hanem civil, aki a katolikus egyházat képviseli. A püspök úr nyilatkozata szerint erre azért lenne most szükség, mert a parlamentben ülő megkevertelt képviselők nyilatkozataiból az derül ki, hogy a pártterdek fontosabb számukra, mint a világnézetük. (Nsz, ÚjE, Ef) ■

✓ Isten Óvja Hazánkat!

Ezzel a felkiáltással zárult a múlt évben szerveződött Magyar Megújulási Mozgalom nyílt levele, melyet a Magyar Katolikus Püspöki Kar, a Magyarországi Református Egyház Zsinata és a Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Presbitériumának címzett az említett mozgalom. Az MMM vezetőségének nevében Balczó András, Csete György, Gidai Erzsébet, Makkay János, Murányi László írták alá a levelet, melyben a választások előtt még időben kívánták felhívni a címzettek figyelmét a gyászosnak tűnő jövőre. Nézetük szerint, hacsak az egyházak vezetői nem döbbennek rá történelmi felelősségükre, az országmentés elvi és gyakorlati alapvetéseire, az 1998-as választásokkal nemzettragédia következik be, „Magyarország végleg elvész, és a külföldről

máris áramló mindenféle idegenek olcsó szálláshelye lesz". (ÚjMo) ■

✓ Moszkvában seml

Miután a múlt év végén megjárta a maga televíziós keresztútját a „Krisztus utolsó megkísértése” című film, a Magyar Kurír egyik január eleji számában hírt adott az orosz дума határozatáról: „Moszkvában sem mutatják be Scorsese filmjét.” (MK) ■

✓ Ökumenikus imahét volt január 18-25-e között, témája „Gyöngeségünkben segítségünkre siet a Lélek. (MK) ■

✓ Ökumené

Újabb ökumenikus találkozót terveztek 2001-re azon a Vatikánban február végén megrendezett konferencián, melyen az Európai Püspöki Konferenciák és az Európai Egyházak Konferenciája tanácskozott. A résztvevők egy közös ökumenikus Charta kidolgozását is elhatározták, amelyet még 2001 húsvétja előtt közzétesznek, ekkor ugyanis egybeesik a katolikus és az ortodox húsvét időpontja. A kezdeményezésnek az a célja, hogy a dokumentumban minden egyház közreműködésével megfogal-

mazzák az ökumenizmus alapelveit. (MK) ■

✓ Fidel Castro után Kadhafi is szeretne találkozni a pápával – nyilatkozta a líbiai vezető a „La Stampa” olasz napilapnak. Kadhafi kijelentette a lapnak, hogy rengeteg mondanivalója lenne a pápának. Az ANSA olasz hírügynökség kommentárában megjegyzi: II. János Pál pápa húsz éves pápasága alatt találkozott a világ összes számottevő politikusával és vallási vezetőjével, kivéve a kínai, az észak-koreai és a szerb politikai vezetőket és II. Alekszij pátriárkát. (MK) ■

✓ A pápa és a bíborosok
II. János Pál pápa húsz éves pápasága alatt 118 bíborost nevezett ki: 1979-ben 11-et, 1983-ban 16-ot, 1985-ben 27-et, 1988-ban 21-et, 1991-ben 20-at, 1994-ben 30-at és idén februárban 20-at. A bíborosi kollégiumnak 165 tagja, akik közül 122-nek van pápaválasztási joga, hiszen ők nyolcvan évnél nem idősebbek. (Nsz) ■

✓ A legújabb könnyező Madonna

Az alig negyvenöt centiméter magas Madonna-szobor 1995. február 2-án sírt elő-

szőr Civitavecchiában, a helybéli villanyszerelő családi házában, a villanyszerelő akkor ötéves kislányának szeme láttára. A Madonna ezt követően tizenhárom alkalommal könnyezett vért, utoljára 1995 márciusában a hitetlenkedő Grillo püspök kezében. A püspököt és a vezetésében alakult teológiai bizottságot meggyőzte a Madonna: háromévi gondolkodás után arra jutottak, hogy csoda történt. A Hittani Kongregáció azonban áthárítja a döntést a pápára: azt szeretnénk, ha maga Őszentsége mondaná ki a végső szót. Ez lesz az első alkalom, hogy maga a katolikus egyházfő dönt arról, hogy csoda történt-e vagy sem; még Lourdes és Fatima csodája esetében is az illetékes szentszéki kongregáció foglalt állást. (Nsz) ■

✓ Boldog(?) Batthány-Strattmann

II. János Pál pápa nem hagyta jóvá a „szegények orvosának” is nevezett, Batthány-Strattmann László boldoggá avatását, melyre a korábbi tervek szerint a pápa júniusi ausztriai látogatása alatt került volna sor. (Ef) ■

✓ Áldatlan abortusz

A február elején kirobbanó abortuszviták miatt nehéz helyzetbe kerültek a német püspökök, miután megkapták II. János Pál levelét. Ebben ugyanis a pápa nyomatékosan kéri: az egyháznak alárendelt terhestanácsadó központok többé ne állítsanak ki olyan igazoló lapot, mely az abortuszra bocsátás feltétele. Róma döntése ellen nincs mit tenni, a német társadalomban azonban éles vitákra adott alkalmat ez az esemény. A német abortusztörvény jelenlegi formája ugyanis éppen az egyházak szempontjait figyelembe vevő kompromisszumon alapszik: a művi vetélés alapvetően tilos, hacsak a nőnek nincsenek komoly indokai. Ezeket az indokokat azonban nem kell bizonyítani, elég egy igazoló lap megszerzése, amelyhez egyházi terhestanácsadáson is hozzá lehetett férni. (Statistikai adatok egyébként azt igazolják, jóval kevesebb terhesség-megszakítás van azokon a területeken, ahol katolikus tanácsadók nagy számban vannak). A német püspöki kar úgy próbálta feloldani az eddigivel ellentétes kategorikus elutasítása miatt jelentkező feszültségeket,

hogy azt hangsúlyozta, az egyház minden segítséget meg fog adni a kétségbeesett anyának, csak a magzatgyilkosságot tiltják meg neki, amit egyébként mindig is elleneztek. Hogy módosítani fogják-e az 1995-ben elfogadott abortusztörvényt a bőszült ellenzék miatt, ma még nem eldöntött tény, de az igen, hogy a katolikus tanácsadóknak jövőre többé nem fognak kiállítani terhesség-megszakításra engedélyt adó igazolást. A döntés ellenzői úgy vélik, a katolikus egyház visszalépése jelentősen megnehezíti a segítség-re szorult nők helyzetét, és leszűkíti döntési szabadságukat. (HVG, NapiMo, Nsz) ■

✓ **Karcsúsítás a német teológiai karokon?**

Bajor teológusok és a német püspökkari konferencia tiltakozott az ellen, hogy a katolikus teológiai fakultásokat kivonják a német állami egyetemekről. Ezzel egyidejűleg az aacheni püspök a KNA-nak adott interjújában kijelentette, hogy bár a teológia tudományának művelői fontos szolgálatot töltenek be Németországban, a teológiai fakultásokon bizonyos karcsúsításra mégis szükség van, mert a hallgatók létszáma az utóbbi években csökkent. (MK) ■

Teológiai fakultás magyar módra

Tudománypolitikai témában rendeztek konferenciát március 12-én Szegeden, melyen többek között jelen volt Glatz Ferenc, az MTA elnöke. A rendezvényen felmerülő kérdések között szerepelt az is, miként épülhetne be Magyarországon a teológia az állami egyetemekre. Glatz úr – bár támogatja a kezdeményezést – a legnagyobb problémát abban látja, hogy az elmúlt ötven év káros hatása e témában úgy jelentkezik, hogy nincs vezető tudományos képviselte ma a magyar teológiának, például nincs akadémikus a teológusok között. (Az akadémikusok között egyelőre még az sem eldöntött tény, hogy a teológiát egyáltalán tudománynak tekintik-e!) Turay Alfréd, a Szegedi Hittudományi Főiskola rektorának véleménye szerint a teológia állami egyetemekre való beépülésének akadályozói nem az állami körökben vannak, hanem elsősorban Róma tartja távol magát a kezdeményezéstől. A Vatikán féltelme a Küng-féle precedens miatt alakult ki: Hans Küng professzor egyházi személyként, de a tübingeni egyetem tanáraként közalkalmazotti

(Beamter) beosztásban dolgozott. Miután Róma megvonta tőle a tanítási engedélyt, az egyetem, mint saját alkalmazottját, tovább foglalkoztatta. Az eset tanulsága szerint, a teológia állami egyetemeken való megjelenésével a Vatikán saját kontroll-szerepének elvesztésétől tart. (Ef) ■

✓ **Ladocsi Gáspár tábori püspököt** az Apostoli Szenszék mellett működő Tábori Püspökségek Lelkipásztori Szolgálatát Koordináló Központi Hivatal tanácsának tagjává nevezte ki a pápa. (MN) ■

✓ **Ternyák Csaba újabb ki-nevezése**
II. János Pál pápa február elején újabb feladattal bízta meg a fiatal magyar érseket: a Püspöki Kongregáció konzultorai közé nevezte ki. Így ő lett az ötödik olyan magyar főpap, aki a hazai elfoglaltsága mellett tagja egy szentszéki tanácsnak. Emlékeztetőül:

Ladocsi Gáspár (ld. fent), Paskai László bíboros a szerzetesi és keleti kongregációban, illetve az egyházi kódex értelmező bizottságában dolgozik, Pápai Lajos győri püspök a 2000. szentév rendezvényeit előkészítő pápai tanács tagja, Seregély István egri érsek pe-

dig az európai katolikus konferenciák tanácsának alelnöki tisztét tölti be. (Nsz) ■

✓ **Püspöki kinevezés**
Spányi Antalf (a budapesti Rózsák terei templom plébánosát) esztergom-budapesti főegyházmegye püspökévé nevezte ki II. János Pál pápa. A 48 éves új püspök ezentúl is el akarja látni plébánosi teendőit, és ezentúl vállalja a főegyházmegye kormányzását. (MN) ■

✓ **Megnyílnak a vatikáni archívumok**

Január végén tették közzé a hírt Rómában a Hittani Kongregáció és az Olasz Lincei Nemzeti Akadémia közös tanulmányi napján. Így hamarosan kutatható lesz az a kb. 4500 kötetet felölelő anyag, mely például az inkvizíció, a hitviták, az újkori lelki mozgalmak eddig titkos vagy kevésbé kutatható történetét egészítheti majd ki. (Nsz) ■

✓ **Sajtószabadság – egyházi sajtó**

címmel tanulmányi napot tartott a MAKÚSZ március 14-én. A meghívott vitapartnerek: Mészlényi László (Magyar Nemzet belpolitikai rovat szerkesztője); Dr. Halák László (MÚOSZ etikai bizottsági elnöke); Lepkés

György (Sajtószakszervezet főtitkára); Kosa Soma (MUK); Szennai András (nyugalmazott bencés főapát); Boór János (a MAKÚSZ elnöke) vitaindító beszédében először a történelmi párhuzamokat fejtegette: a sajtó szabadsága 1848-ban – akárcsak ma is – szoros összefüggésben van (és marad) az egyén szabadságával. Röviden kitért a magyar katolikus egyházban tapasztalható tendenciákra is.

Meszlányi László szerint a mai magyar sajtó szabadságát két veszély fenyegeti. A médiatulajdonosok vitatható magatartása és szerepe, valamint az alkalmazott újságírók egyre nagyobb kiszolgáltatottsága – elsősorban a laptulajdonosoknak, akiknek kiléte (pl. vidéki sajtó) legtöbbször a homályban marad, elérhetetlenek.

Vitatható az újságírók mennyiség – teljesítmény – szerinti javadalmazása. A tényfeltáró riportot (kb. három hét munka) úgy fizetik, mint a riportot, vagy a tudósítást. A lapok többsége a kulturális rovatok megszüntetésével, nagy korlátozásával blódségeknek adnak helyet.

Legérdekesebb volt az a rövid beszámoló, amelyben minden napilapot ismertetve – a rá vonatkozó jellegzetes jegyekkel –

ismertette azok hírközlési módszereit. (Akad olyan lap, ahol az újságíró a fürdőkádból hívja fel fölöttese, hogy mi kerüljön be az aktuális számba. De létezik az amerikai módszer szerinti cédulaukáz is!)

Dr. Halák László: „a hal vagy friss, vagy bűdös.” (Bulgakov). Sajtószabadság vagy van, vagy nincs; köztes út nincs. Galata levél: „...ha egymást marjátok...” – ebből jó nem származhat. Mindenkinek egzisztenciális kötelessége a választás. A felelősséget senki nem vállalhatja át, nekünk kell eldönteni, hogy mit választunk! Senki nem teszi meg helyettünk azt, amit ma nekünk meg kell tennünk. A felelősség nem ruházható át másra! Nincsen közszolgáltatóság üzleti alapon.

Lepkés György: megélhetési megalkuvás fenyegeti a magyar újságírókat. A szerkesztőt általában a luxusmegélhetésre való törekvés jellemzi, míg az alkalmazottat a megélhetési megalkuvás. Az etikai hozzáállás nehéz ellentmondásokat szül, fiatal karriereket tesz tönkre. Egyéni túlélésre nem lát esélyt. Úgy látja, hogy az újságírói érdekképviseléseknek egy komoly stratégiát kidolgozva, együttesen fellépve kellene érvényesíteniük érdekeiket.

Egy jó vicc: „Tudsz te titkot tartani? Igen. Én is.” A Patyolatot korábban is lehetett szidni.

Kosa Soma: Az újságíró közösség vezetője úgy látja, hogy az „invalidusok házáat vezetgeti.” Szerinte a magyar újságíró ma a legkiszolgáltatottabb. „Fedőemeltetés” politikát folytatnak, mivel nem látják a korlátokat. Az újságíró szakmát meg kellene tisztítani, mivel a jelenlegi rendszer minden szűrő és egyéb mérce nélkül a szakmába engedi az oda nem valókat is! Nagyon nagy probléma, hogy nincsenek szakmai műhelyek: az újságíró nem tanul meg a hírgyűjtéstől kezdődően minden olyan műfajt, amit egyébként a szakemberre válás szigorúan megkövetelne.

A tanulmányi nap téma- és vitaanyaga alapvetően a sajtószabadság általános kérdéseit tárgyalta, kevés szó esett arról, hogy „a magunk háza táján is lenne söprögetni valónk”. Csak megemlítés szintjén esett szó arról, hogy az egyházi (katolikus) sajtón belül is él az ön-

cenzúra, így az információk nagy része nem válhat nyilvánossá, vagy hogy egyházunk nem tanulta meg még az anyagi ügyek nyílt elszámolásának csínját-bínját. (Ef-NI) ■

A Vatikán a holocaustról

„Gondolatok a soáhról” címmel dokumentumot adott ki a Vatikán március 16-án, melyben nyilvánosan bocsánatot kér a világtól azon katolikusok nevében, akik a második világháború alatt elmulasztottak segítséget nyújtani a nácik által üldözött zsidóknak. Az okmány bevezetőjében a pápa kifejti, hogy a holocaust a 20. század kitörölhetetlen szegényfoltja, továbbá a kiadvány „ki-mondhatatlan tragédiának” nevezi zsidók millióinak kiirtását, és ítéletet mond az antiszemitizmus felett. A 14 oldalas dokumentumot vatikáni történészek 11 évig szerkesztették. Vatikáni szakértők úgy vélik, hogy a nyilvánosságra kerülő pápai mea culpa után, végre megnyílik az út a pápa előtt Jeruzsálembe. (HVG, Nsz) ■

OLVASÓI LEVELEK

Tisztelt Egyházfórum!

A „Korrektúra” számhoz szeretném a magam korrektúráját megtenni Nagy István: Vedd föl, olvasd... c. írásához.

Magam is érdekelt vagyok mindkét szentírásfordítás munkájában. A szerző a sok hibát rója föl és példát hoz erre. A 33. oldalon olvasom: 13, 53-58 (?), találjam ki, hogy ez mi lehet. Lk 41, 16-24 (szíveskedjék kikeresni nekem). Nt 14, 3-12 (vajon melyik könyv lehet ez is?). Mt 41, 13-21 (ez is rejtélyes lehet olyan olvasónak, aki nem ismeri jól a Szentírást. Ha már „korrektúra”, nem kellene saját írását is kijavítani?

A 34. oldalon olvasom: A Szent Jeromos Bibliatársulat által kiadott egykötetes Szentírásnak – mint az előszóból megtudjuk, „Káldi György katolikus fordítása 1607-ben jelent meg – történelmi előzménye van ugyan, de alapvetően a „Die Heilige Schrift” – Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart, 1980-as kiadására épít.

Két megjegyzés:

1. Az előttem lévő Bibliatársulat Szentírásában nem olvasom az idézőjelben lévő mondatot. A szöveg fordításokról beszél és nem kiadásról. „Az ő (Szent Jeromos) fordítása nyomán készültek az első magyar fordítások is, többek között Káldi György katolikus fordítása 1607-ben.” Seregély érsek úr bevezetőjének teljesen igaza van: nem azt írja, hogy 1607-ben adták ki Káldi fordítását, hanem ekkor készült el. 1605-1607-ig készült. Ez tökéletesen igaz. Egyáltalán nem keveri össze Szenczi Molnár Albert hanau kiadásával. Milyen joggal idéz (idézőjelbe téve) olyan szöveget, ami nincs ott?

2. A szentírásfordítás nem épít a „Die Heilige Schrift” 1980-as kiadására, hanem a bevezetőket és a jegyzeteket veszi ab-

ból. A fordításnál a magam részéről nem is láttam az említett kiadást, és egyáltalán nem építettem erre.

A cikk befejező mondataiból idézek: „Jobban kellene vigyáznunk a pontosságra.” A következő mondatot talán még magyarul is meg lehetett volna fogalmazni: „Nem szabad bennünket eltántorítson a sajtó és a könyvpiac mérhetetlen pontatlansága.”

Maradok mély tisztelettel,

Dr. Gy. L.

Tisztelt Gyürki László!

Köszönöm levelét! Az Ön által fölvetettekre itt szeretnék még kitérni egy pár gondolat erejéig.

1. A táblázatba sajnos több szerkesztési hiba is becsúszott. Rögtön az első helyen elmaradt a Mt 13, 53-58. A Lk 41 valóban szerepel és nincs kijavítva az új kiadásban sem! Több ilyen helyet is találtam, de csak néhányat emeltem ki; első-sorban terjedelmi okok miatt nem tértem ki az Ószövetség kötetében található hiányosságokra.

2. Az Ön által kifogásolt részt valóban nem idéztem pontosan. Olvasóinktól itt szeretnék elnézést kérni, a helyesbítést Ön már megtette olvasói levelében, amit teljes terjedelmében közzétettünk.

3. A Káldi-biblia megjelenési éve 1626.

Lehet, hogy írásom nem a legtalálóképesebb módon fogalmazta meg a probléma lényegét. Csodálkozom azon, hogy egy ilyen súlyú témával eddig még nem foglalkozott érdemben a magyar katolikus sajtó, jöllehet hitünk egyik forrásáról van szó.

Tisztelettel,

N. I.

Reagálás Papp Ferenc „Vallásszabadság és új vallásos mozgalmak” című beszámolójára (Egyházforum 97/4.).

A vallási kisebbségek életében a médiafüggő társadalmi környezet kérdéssé teszi, hogyan is tudják közreadni értékeiket a többségi társadalom számára. Amióta a dobogókői beszámolót olvastam, melyben dr. Michael Nüchtern, számos kétes gazdasági vállalkozást tulajdonított a krisna-hívőknek, sőt az indiai reinkarnációs elméletet és az indiai családeszmény európai népszerűsítését is felrótta nekünk, kicsit aggodom. Úgy hiszem, nem kellene meglepő legyen egy hindu-vaisnava megújhódási mozgalomtól, hogy hindu-vaisnava elveket hirdessen, még ha Európában teszi is ezt. A gazdasági vállalkozások kérdéskörét pedig úgy hiszem, az Adó- és Pénzügyellenőrzési Hivatalokra kell bízni. A Thomas Gandow és Johannes Aagaard professzor urak által felvázoltak pedig, a jövő nagyegyházi kontrollal stabilizált és állami eszközökkel elfojtott szektákat hatástalanító társadalma, bevallom ijesztő víziót jelent számomra. Szerencsére ezzel az érzésemmel nem vagyok egyedül. Felidézném az Európa-szerte elismert olasz CESNUR (Center for Studies on New Religions) vezetője, Prof. Massimo Introvigne által készített jelentés néhány pontját. (1997. május 13-án Strasbourg, Európa Parlament):

1. Jelentésünkben világossá vált, hogy nem csupán Ázsia, Afrika és Kelet-Európa tekinthető problémahordozó területnek, amikor a veszélyben lévő vallásszabadságot értékeljük. Az Európai Unió legalább három országában (Franciaország, Belgium és Németország) veszélyben forog a vallás szabad gyakorlásához való jog. (Görögországot is ide sorolhatjuk, ahol a kelet-európaihoz hasonló problémák jelentkeznek.)

2. A problémák elsődleges forrása ezekben az országokban a magánszféra által támogatott antikultusz (ACM) mozgalmak működése. Több mint nyilvánvaló, hogy ezek a mozgalmak felelősek a vallási kisebbségekről elterjesztett félrevezető és gyakran hamis információkért és az intoleráns világnézet kialakulásáért.
3. Tisztázni kell, hogy az elégedetlen hitehagyottak, bárki is támogatja anyagilag állításaikat, csupán egy bármely vallási kisebbség kilépett tagjai (ex-members) között kisebbségben vannak-e, és nem szabad további vizsgálat nélkül a volt tagok általános képviselőjének tekinteni ezen személyeket.
4. Komoly gondot okoz, hogy az „agymosásról” és „elmekontrollról” szóló legendákat, melyek az Egyesült Államokban már hitelüket veszítették, bizonyos európai országokban még mindig komolyan veszik, bizonyos antikultusz (ACM) csoportok lobbijának köszönhetően. Ezeket áltudományokként le kell leplezni.
5. A szavak nem semlegesek. Az olyan szavakat, mint „kultusz, szekta” (vagy ennek bármilyen más európai nyelvű megfelelője) könnyedén használják a gyűlölet és a megkülönböztetés eszközeiként, s ezeket el kell kerülni, különösen hivatalos dokumentumokban. Tudósok gyakran az „új vallási mozgalmak” kifejezést használják. Bár ez jobb, mint a „szekta” szó, de még e nyelvhasználat is okozhat félreértéseket olyan mozgalmak felől, melyek pusztán Nyugaton újak, Keleten évszázados hagyományt képviselnek (mint a Krisna-tudat Nemzetközi Szervezete, az ISKCON, amit a köznyelv Hare Krisnaként ismer, vagy a Soka Gakkai, mely a japán Nichiren Buddhizmus fő hagyományának része). A legsemlegesebb kifejezés a „vallási kisebbségek” (religious minority). Ezzel elkerülhető az az ítélet, hogy a csoport vajon elfogadható vagy egy régi hagyományhoz kapcsolódik.

6. E jelentésben nem található utalás arra, hogy nem kell törvényeket alkalmazni az ősi (vagy nem annyira ősi) vallások keretein belül elkövetett bűntettek ellen. A tapasztalat azt mutatja, hogy vannak valóban veszélyes, sőt bűnös vallási csoportok is. A közönséges bűntettek esetében (melyek különböznek a „szektáknak tulajdonított” vagy „elmekontroll technikák használatát alkalmazó” elképzelt bűntettektől) a gyanúsítottak után nyomozni kell, és el kell járni velük szemben, mint a bűnesetek gyanúsítottjai ellen, de nem mint vallási kisebbségek tagjai ellen.

Őszinte tisztelettel:

*B. T. vaisnava lelkész
egyházi kapcsolatok ügyvivője*

Quia parvus error in principio magnus est in fine! (Aquinói. Szt. Tamás: De ente et essentia)

Jó és hasznos a „kikényszerített” Szent Tamás-dosszié rovat, csak aztán állandósuljon, hogy *Ad multos annos* kívánhasak neki és köszönetet érte a szerkesztőknek.

Ami pedig a szerkesztők általi elhelyezésemet, megnevezésemet illeti, hogy ti. az „egyházi szélső jobb(ik) hangja” lennék, ehhez az általam nem kért és nem igényelt – bár hízelgőnek is felfogható – betájoláshoz engedjenek meg néhány nyílt sort.

Önmagát a világ előtt letérdepeltető, de az oltárnak háttal álldogáltató, zsinatos képződmény ebbe a megerőltető műveletbe annyira belevörösödött annak idején 1962-65 táján, hogy nemcsak színvakká, de süketté is válva, nem vette észre, hogy a kommunizmus felett is meghúzták a lélekharangot *in theoria* és *in praxis* (*sic!*). Pedig ezen nyilvánvaló ténynek egy kötelező elítéléssel való tudomásulvételére minden eddigi egyházi és pápai tanítás és előírás is figyelmeztette a zsinatos gyűléseket, nem beszélve azon közel 4-500, szintén „szélső jobbos” zsinati atyának az ilyen irányba tett intervenciójáról, akiket, mint nem létezőket a zsinati politbüro egyszerűen ignorált. Velük együtt a józan paraszti ész és tisztességet, mint skolasztikus Praembula fidei-t.

A fentiek következtében mára – 1998-ra – azt tapasztaljuk, hogy a születésénél fogva mindig balos csúcs-értelmiség(i) hűségben a saját leghaladóbb, majd 2000 éves hagyományához újraélesztette a *fantomot*, amelynek a képében ismét *kísértetként* járják be a világot.

II. Ami ebből a szakrális részt és szorosan vett belső egyházi ügyeinket illeti, azt kell mondanom, hogy számomra nem a J. Tischner-féle szájalmas, siralmas „teológiai” szlalomozással van problémám – az olyan, amilyen – ha csak szólóban történne az ilyesmi. De, sajnos, mint a zsinatos egyház által felvállalt, és intézményesített tudathasadás, amellyel hivatalosította az *anti-tomizmus*-t, már publikussá vált! Ezen ön- és vi-

lágmegettévesztő tett és félrevezetés a profán fórumon agórán – még „megbocsáthatós” (*soha!*) politikai bal(ra)lépés volt „csak”, a *szentélyben* elkövetve már teológiai, tanbeli, doktrinálissá minősülve úgymond pasztorális Isten tagadássá fajult.

III. Ez az interpretálási módi és skolasztikus *mentálhigiénét* mellőző, tagadó hozzáállás Krakkóból és Castalgandolfóból nézve „igazolható és következetes” kivitelezés volt és van. Mert csak így lehetett a tegnapról ('62-65) a mába (1998) kényszerítetten eljutni úgy, hogy közben jelentéktelen elhanyagolható (közép)kortünetté nyilvánították Azt a sok-sok évszázadon át tartó gyümölcsözően édestestvéri együttműködést és szövetséget, amelyben és amely által reprezentálódott teológiai és filozófiai az Oltáriszentség csodája a római katolikus egyház mindennapi életében – tomisztikusan!!!

Mintha prófétaként előre látta volna ezt a bekövetkező egyházellenes hóhérmunkát VI. Pius pápa, amikor az *Auctorem fidei* kezdetű bullájában elítélte azt a vélekedést, amely az át-lényegülés-tanát (Oltáriszentség) egyszerűen merő skolasztikus magyarázatnak véli, és nem pedig, mint dogmát vallja.

Sz. A.
mint Thomistás -segédmunkás

Tisztelt Szerkesztőség!

Az Egyházforum 97/3. számában a „Folyamatok” rovatban van egy hír az Magyar Katolikus Püspöki Kar új központjáról. Nem világos, hogy ki volt a szerkesztők közül a tudósító, de a híradás a sokadik döbbenetet keltette bennem a hierarchia kereszténytelenségéről.

Elképzelhetetlen, döbbenetes, hogy a II. Vatikáni Zsinat után – de még ezen kívül is – elzárkózzon egy püspöki kar „gazdasági igazgatója” attól, hogy a legteljesebb nyíltsággal mondja el egy – nem akármilyen gügye, hanem indokolt – kérdésre, hogy mennyibe került ez a központ?! El tudom képzelni, hogy az MKPK (többségében) még mindig fél a nyíltságtól, mert nemigen lehet, emberi mértékekkel élve, hirtelen feladni egy ellenőrizetlen hatalmi státuszt.

Kivéve, ha a magyar katolikus egyház hierarchiája – egységes szellemben – bátran kijelentené, egy olyan horderejű nyilatkozatban, mint az immár hírhedt szociális körlevél, hogy attól a naptól fogva csak az Evangélium szellemében akar élni és működni, a tekintélyét csak annyiban értékeli, amennyiben szavahihető módon éli küldetését, és legfőbb céljának azt tartja, hogy mindenki, akivel kapcsolatba kerül, azt érezze, hogy *szolgálja* a kereső, kesergő, vágyakozó, nyomorgó vagy gazdag embert! Velük a teljes szolidaritást vállalja, és megpróbál mindent, hogy az igazság felismeréséhez hozzásegítse!

Mi lenne egy ilyen nyilatkozatnak a hatása? Valószínűnek tartom, hogy legalább olyan, mint a szociális körlevélnek! Egy felismerési hullám járná át az ország nagy részét. A ki nem mondott vélemény: „Hát valóban velem van az egyház vezetősége?” ugyanúgy végighullámozna!

De ahogy az egyház vezetősége nem tudja a szociális körlevél kibocsátásával aratott első nagy sikerét döntően gyümölcsoztetni, talán egy ilyen nyilatkozat is lassan elhalna, ha nem lenne folytatása.

Számtalan régi és mai eset igazolja, hogy a bátor „bánat és erős fogadás” nem csak emberi, hanem a hit megnyilatkozása is. Tehát biztosak lehetünk abban, hogy a Lélek felvilágosító működése ezt továbbsegíti. De vajon van-e hit az MKPK-ban?

Ez – sajnos – nemcsak egy „jópofa” retorikus kérdés, hanem megdöbbenően valószínű feltételezést takar.

Már régóta azt felelem erre a gyakori kérdésre: „Mit vársz el a paptól?” – Hogy legalább keresztény legyen!

Ilyen gondolatok ötlöttek fel bennem a riport olvasásakor!

Remélem, hogy az Egyházforum megtartja és állandóan táplálja a keresztény hitét. Sajnos (?) csak állandó éberséggel és a kellő emberi tapintattal lehet *eltévelyedett* egyházi vezetőket a keresztény mentalitásra figyelmeztetni.

De ezt meg kell tenni! A nagy viharban nem az a fontos, hogy „én, te, vagy ő” győzzön, hanem hogy mindnyájunkat áthasson a kinyilatkoztatás igazsága és ebben éljünk egymással, ki-ki a maga tehetsége szerint!

Ehhez kívánok Nektek lankadatlan erőt, szeretettel,

P. K.

Egyházforum most már

Interneten is!

Elkészült, és hamarosan végleges helyére kerül az Egyházforum Alapítvány és folyóirat Internet-honlapja. Az Internet-hozzáféréssel szeretnénk elősegíteni a lap és az Alapítvány szélesebb körben történő ismertetését, hiszen ma már egyre többen indulnak el új ismeretek gyűjtésére az információs szupersztrádákon. Jelenleg szinte az összes magyar folyóirat, beleértve a katolikus lapokat is, megtalálható az Interneten. Reményeink szerint ezzel a hozzáférési lehetőséggel nem a lap előfizetőinek száma fog csökkenni, hanem olyanok is bekapcsolódhatnak a folyóirat olvasótáborába – akár alkalomszerűen –, akiket előfizetőnek nem tudnánk megnevezni. A honlapon megtalálható a folyamatosan frissített folyóirat (az elmúlt évfolyamokkal együtt), az aktuális könyvkiadás, illetve az Alapítvány legfontosabb hírei. Reméljük, hogy ezáltal az Egyházforum még jobban megszilárdítja helyét a magyar katolikus sajtóban, és a technika e vívmányának segítségével még jobban meg tudja ismertetni magát egy szélesebb olvasóközönséggel.

Az Egyházforum honlapjának elérhetősége:
<http://www.theol.u-szeged.hu/ujsag/eforum>

TARTALOM

Előszó	3
SÚLYPONT.....	4
A valódi lelkigyakorlat titka	4
<i>Fr. M. Basil Pennington: A transzcendentális</i> <i>meditáció és a keresztény ima</i>	16
<i>Varga Péter Pius: „A legrövidebb út”</i>	24
<i>Bögre Zsuzsa: Lelkigyakorlatos házak helyzete</i>	30
<i>Midling Andrea: Kérdések és válaszok a</i> <i>magyarországi lelkigyakorlatokhoz.....</i>	46
<i>Percze Sándor: Lelkigyakorlatok az Evangélikus</i> <i>Egyházban</i>	53
Pártprogramok egyházpolitikája 1998.....	61
<i>Sarnyai Csaba Máté: Egyházreform-igény 1848</i>	72
<i>Andrew M. Greeley: Laikusok és az egyházi reform</i>	79
<i>Georg Braulik: Az ünnep politikai ereje</i>	82
<i>Hegyí Gyula: Che Guevara, Isten trónjánál</i>	95
PERSPEKTÍVA.....	103
EXKLUZÍV.....	116
Vatikán és a laikusok.....	116
<i>Kis György: Egyháztükör 1998.....</i>	138
<i>Berényi Dénes: Helyünk a világban.....</i>	144
<i>Littvay Orsolya: Örömetöknek lennénk</i> <i>munkatársai</i>	151
SZEMLE	162
FOLYAMATOK	178
OLVASÓI LEVELEK.....	186